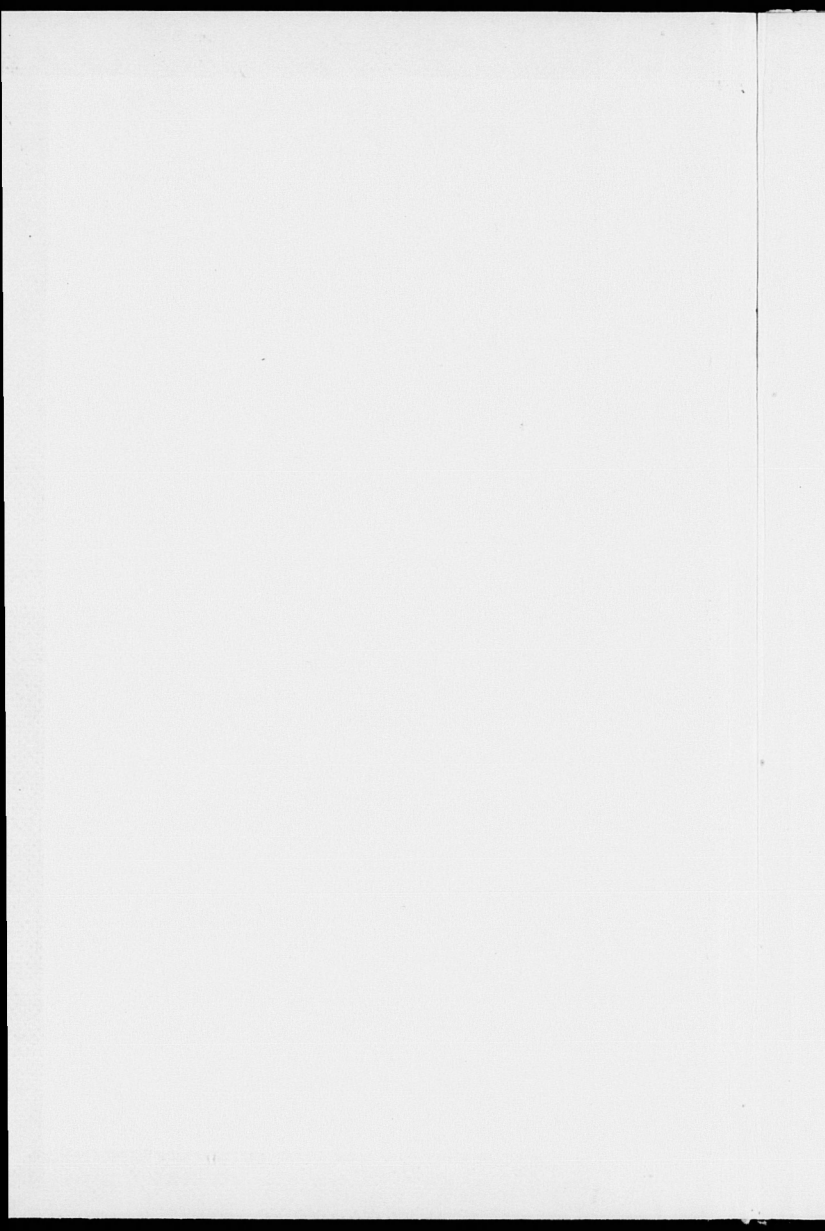
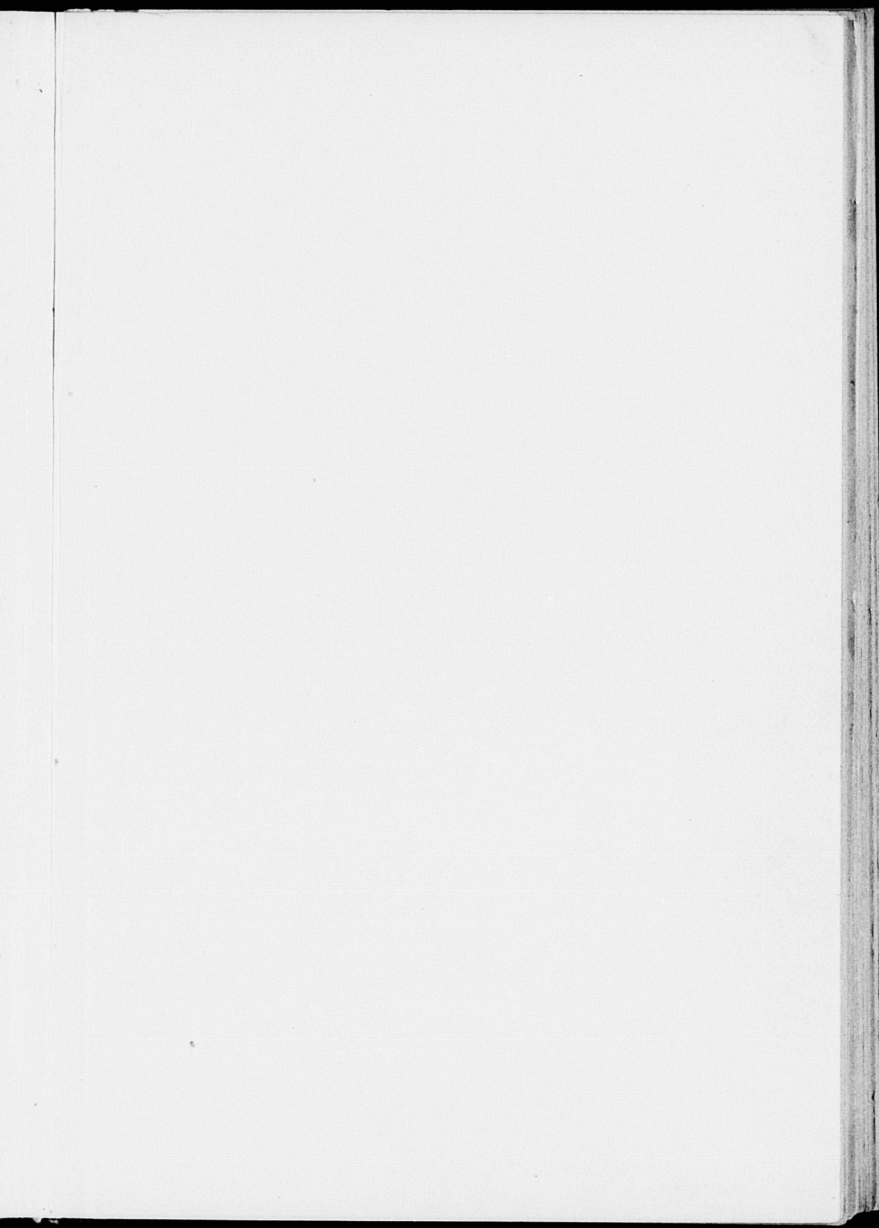
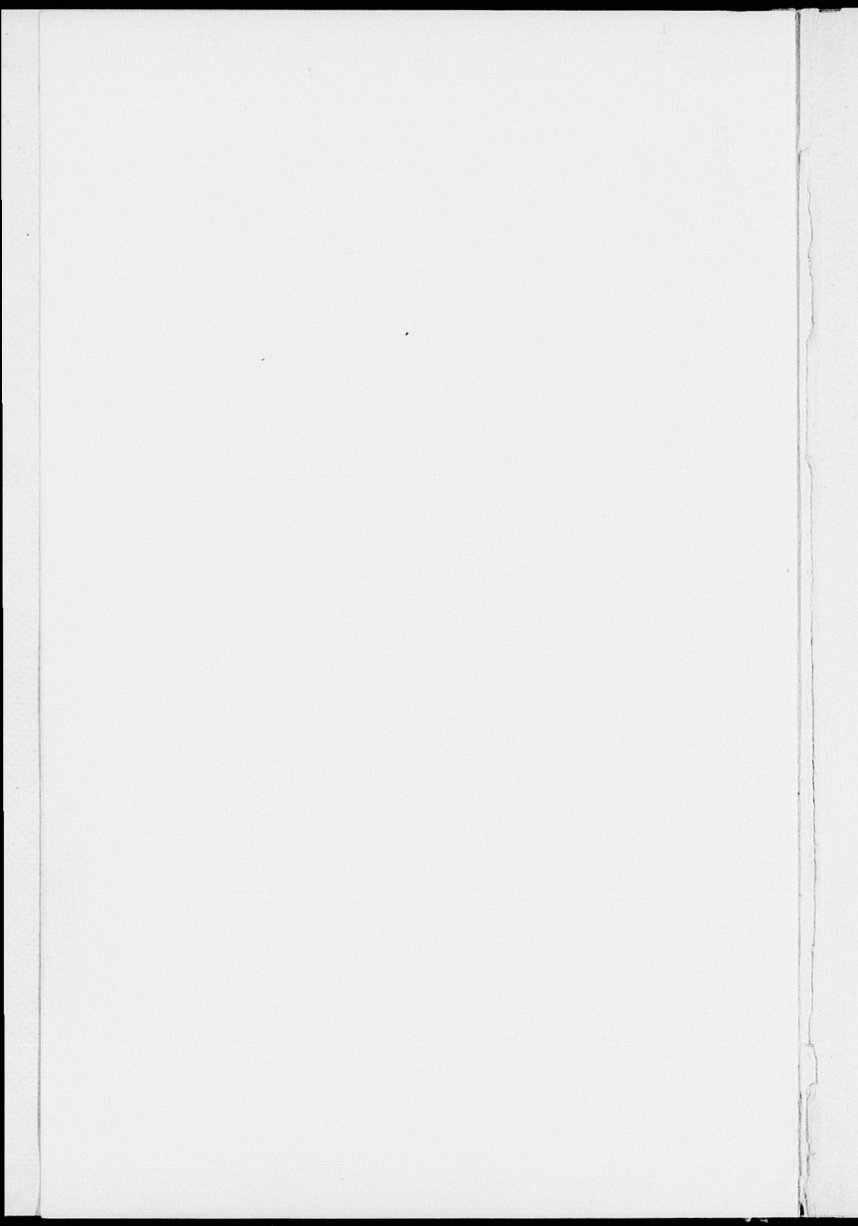

1ste druk

POËZIE

VAN

WILLEM BILDERDIJK.

XX

ZWOLSCHE HERDRUKKEN,

ONDER REDACTIE VAN

Dr. F. BUITENRUST HETTEMA, N. A. CRAMER,
J. H. VAN DEN BOSCH.

Napol

VI

POËZIE VAN WILLEM BILDERDIJK.

ZWOLLE,
W. E. J. TJEENK WILLINK.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0419 2039

6

15 H 6

P O È Z I E

VAN

WILLEM BILDERDIJK.

MER,

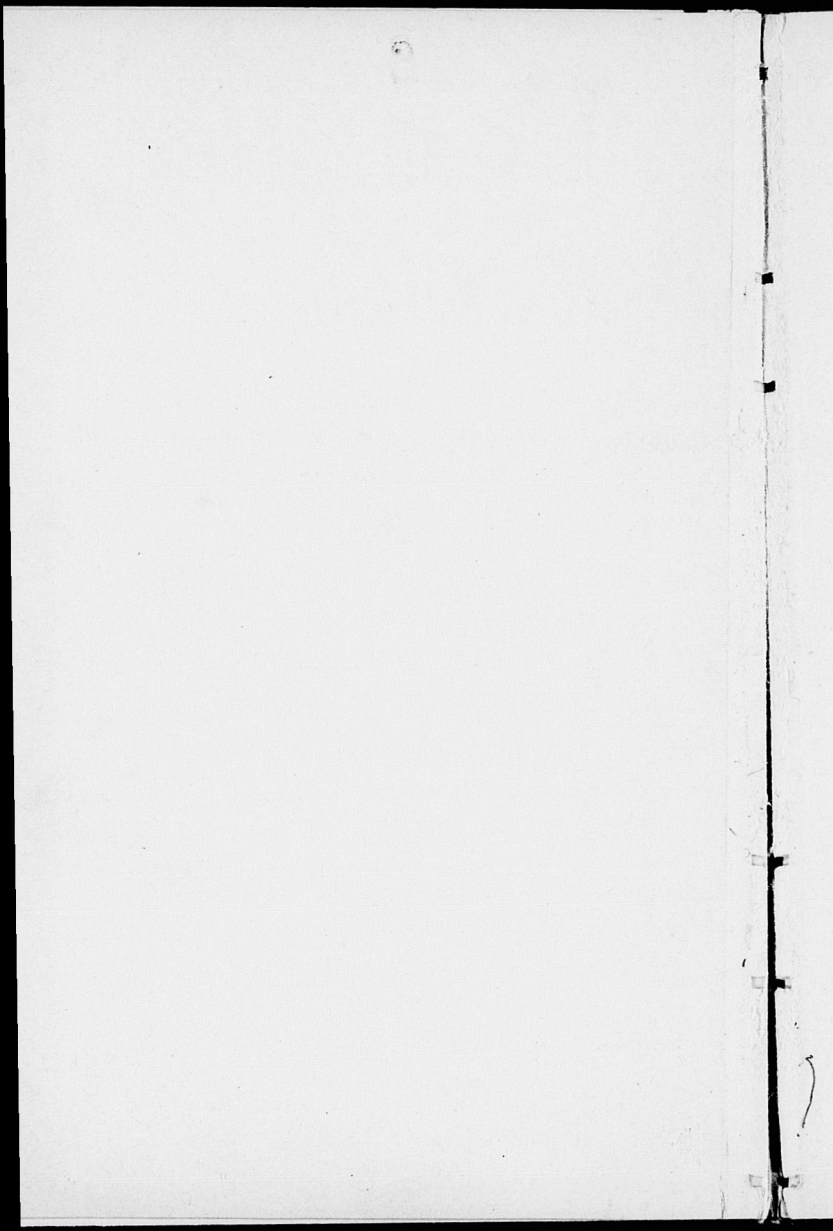
Napoleon. — Afscheid. — De Kunst der Poezy. —
De Geestenwareld.

UITGEGEVEN DOOR

Dr. R. A. KOLLEWIJN.

ZWOLLE,
W. E. J. TJEENK WILLINK.

NAPOLEON.

In Maart 1806 was Bilderdijk na elfjarige ballingschap in het vaderland teruggekeerd.

De plannen door zijn vrienden op 't touw gezet om hem aan een cervolle betrekking en een bestaan te helpen, werden door het aftreden van den raadpensionaris Schimelpenninck verijdeld.

Lodewijk Bonaparte werd koning van Holland. Bilderdijk verwachtte niets van hem en dacht er over naar Brunswijk terug te keeren. Door een toevallige omstandigheid kwam hij in aanraking met den vorst, die zich tot den dichter aangetrokken gevoelde en hem aanstonds op onbekrompen wijze hulp verleende.

Dat Bilderdijk zich begon te hechten aan Lodewijk ligt voor de hand; en ook is het begrijpelijk, dat hij langzamerhand minder ongunstig begon te oordeelen over den machtigen broeder van zijn koning.

Wat hij in Napoleon ook had afgekeurd, als verwinnaar der revolutie ¹⁾ had hij hem toegejuicht, als militair genie steeds bewonderd.

Toen hij den 2^{en} October 1806 een briefje ontving van Lodewijks secretaris, den heer Dupré, met de uitnoodiging, een lierzang te dichten ter eere van Napoleon, kon hij niet besluiten een weigerend antwoord te geven. Na weinige dagen zond hij den Franschman de later zoo beroemd geworden Ode toe.

¹⁾ B. verzekert, dat hij Napoleon „daadlijk (had) beschouwd als den man, geroepen om een nieuwe algemeene monarchy op te rechten” (Briefw. Tydeman, I, 181).

Nog in 't zelfde jaar werd het vers gedrukt en algemeen verkrijgbaar gesteld. Even daarvóór had de dichter het aan den bekenden en invloedrijken J. H. van der Palm laten lezen, die hem aanried, de slotstrophe, als eenigszins aanstootelijk, weg te laten ¹⁾. Bilderdijk dichtte daarop een ander eindcouplet. Daar dit zijn voorzichtigen vriend ook niet voldeed, werd besloten het vers uit te geven zonder de laatste regels.

Beide slotstrophen werden in 1823 door Bilderdijk bekend gemaakt in een nieuwe, alleen voor zijn vrienden bestemde uitgave van den *Napoleon*.

¹⁾ Die slotstrophe is er blijkens het hs. eerst later bijgedicht (ze is onder den datum geschreven, met anderen inkt). Het is dus zeer waarschijnlijk, dat het vers, zooals het aan Dupré werd gezonden, ook uit achttien (en niet uit negentien) strophen heeft bestaan.

N A P O L E O N .

ODE

ΜΗΚΕΘ' ἈΛΙΟΥ ΣΚΟΠΕΙ
'ΑΛΛΟ ΘΑΛΠΝΟΤΕΡΟΝ
'ΕΝ ἈΜΕΡΑ ΦΑΕΙΝΟΝ ἈΣΤΡΟΝ.

In DEN HAAG,
By de ERVEN van ISAAC van CLEEF, Boekverkopers
van den Koning en der Koninglyke Bibliotheek

1806.

De Held, die zijne oorlogsbaan opende met daden, waardig die des grootsten Veldheers met roem te sluiten: die den Nijl en de Jordaan van den schrik zijns naams deed gewagen: — Napoleon — die aan het monster des schrikbewinds den laatsten doodsteek gaf, en met éénen wenk de maatschappelijke orde herstelde: voor wien oorlog voeren en zegepralen niet dan hetzelfde is, welke menigte, welke dapperheid, welke vorsten of volkeren zich tegen hem verzetten: — die de gedaante van Europa vormt en verandert, gelijk de kunstenaar eenen wasklomp herkneedt: die, 't geen in onze dagen onmogelijk scheen, eene nieuwe Wereldmonarchy schept! — zie daar het waardig voorwerp der Pindarische Ode! Geen Dichter, wie hy zij, indien hy waarlijk Dichter is, kan daarby koel blijven; onwillig klinkt zijne lier, en golft zijn boezem van onbekende vervoeringen: het Raadsbesluit des Eeuwigen schijnt hem toe de barensstond te genaken, en zijne uitzichten verliezen zich in de gulden droomen der toekomst! ¹⁾

¹⁾ Het hs. van deze voorrede, opgesteld door J. H. van der Palm, hier en daar gewijzigd door Bilderdijk, bevindt zich in de bibliotheek der Kon. Akad. v. Wetensch. te Amsterdam.

De uitgave van 1823 verscheen met denzelfden titel en hetzelfde motto, maar zonder jaartal en zonder den naam van den uitgever. De volgende brieven staan er afgedrukt vóór de Ode:

* * *

den Haag 2 8ber. 1806.

MYN HEER

M. de Dokter Brugmans heeft my doen verstaan dat gy de

Goedheid gehad hebt, hem verscheide uwer Werken, voor my, ter hand, te stellen.

Ik bidd u myne grootste dankbetuigingen er voor te ontvangen. uwe naam, heeft my, sedert lang, geleerd welke waarde ik er in zetten moet. ik zal niet nalaaten, Mynheer, de gelegenheden te zoeken om u te overtuigen van myne hoogste achting, erkenteiss en van alle de gevoelens met welke ik steeds ben

MYN HEER

Uw! dienstwillige dienaar
(Geteekend)

DUPRÉ,
Secretaris van de Koning.

P. S. Ik had gezegd aan den Dokter Brugmans, dat zo een uitmuntende Schryver als u, moest een Zang stuck (eene Ode) ter eer van den onstervelyken Napoleon, Keyser der Franschen, maaken. deze Vorst zoud vol daan wezen, over de stem van een Hollandsche Lier; en ik zoud alles in 't werk stellen, en my een eer maaken, hetzelfde stuck, in Fransche dichtmaat, te vertaalen.

HOOG EDELE, GESTRENGE HEER,

Ik heb my op zijn tijd begunstigd gezien met de eer der hoogstvriendelijke letteren Uwer H. E. G. alhoewel in een oogenblik van instorting in mijne kwijnende ziekte, waaruit ik my eenigermate had opgeheven. Thands stelt my eenige vordering ten herstel in staat om U te betuigen, mijn Heer, hoe zeer ik my vereerd vinde door het belang hetwelk Gy wel in mijnen geringen letterarbeid wilt stellen. Ontfang mijnen hartelijken dank deswegens, en geloof dat niets by my op hooger prijs staat dan de aanmoediging, waarmede Gy mijnen verzwakten en uitgeputten geest wel wilt te gemoet komen.

Opgewekt door uwe aansporingen, mijn Heer, (die ik door bygevoegde aanmaningen als eene soort van uitdaging der Hollandsche Poëzy aan moest merken), heb ik het gewaagd, mijne voorige baan wederom in te slaan, en op wasschen vlerken de Pindarische Ode (die voorheen mijn vak uitmaakte) op nieuw te beproeven; en dus heb ik de eer, Uw H. E. G. het nevensgaande Dichtstukjen, een Lierzang op den eenigen Napoleon, aan te bieden. Ik kan my niet voorstellen, dat uwe kiesche

Zaaggodes zich zou willen vernederen met dien in de Fransche Dichtmaat over te brengen; het geen zeker, om de stoute overdrachten (Metaphores) die onze taal zich veroorlooft, moeilijk genoeg zijn zou; en hoezeer het my boven alle uitdrukking en verbeelding verrukken zou, eene zoodanige eer wacht ik voor my-zelfen en mijn werk gants niet. Doch ik heb niet kunnen afzijn, het U aan te bieden, als een blijk der uitstekende hoogachting, waarmede ik de eer heb steeds te zijn, enz.

(Geteekend)

LEYDEN
den 14ⁿ October 1806.

BILDERDIJK.

Achter het slotcouplet (vs. 181—190) staat in de uitgave van 1823:

Dit stuk dus voleindigd zijnde, werd aan een man van vermaardheid en gezag in de Nederlandsche letteren medegedeeld, die het laatste Couplet wat aanstootelijk vond en het ried te veranderen. Hierop werd het dan ook werkelijk in 't volgende veranderd, dat echter ook niet genoegzaam vrij geacht wierd van aanleiding tot dezelfde of soortgelijke opvatting als het vorige:

[Hier volgt de op bladz. 13 en 14 in een noot afgedrukte slotstrophe.]

Het laatste Couplet werd derhalve geheel onderdrukt, en het Stuk om in geene tegengestelde aanstootelijkheid te vallen, wanneer het op 's Konings wil ter perse gelegd worden moest, voorzien van een klein berichtjen, het geen wy hier achter voegen, door den zelfden Geleerde opgesteld en den Dichter ten dien einde vriendschappelijk met deze regels toegezonden:

„Zie daar, mijn Vriend! schoon gebrekkig uitgedrukt wat ik „bedoelde: — Het standpunt des Lezers te bepalen, en by sommige uitdrukkingen hem te beletten wat meer of wat anders „te denken, dan in de ziel des Dichters was.”

P.

[Volgt het voorberichtje, dat reeds in den druk van 1806 was opgenomen en blz. 4 is afgedrukt.]

N A P O L E O N.

O d e.

- Neen, Dichtkunst, 't is te lang gezwegen;
Wat toeft gy? grijp, ô grijp de Luit!
't Heelal zij 't erfdeel van den degen,
De roem is de edelste oorlogsbuit.
5. Laat de ijdlle Faam uit duizend monden
De daden van een' Held verkonden,
Zy schenkt de ware glorie niet:
De onsterfelijkheid der aardsche Goden,
En 't ambrozijn, hun aangeboden,
10. Is de adem van 't betoovrend lied.
- Doch wacht u, onbedachte vingeren,
Der Goden dischlier aan te slaan!
Ontziet u, bliksems uit te slingeren
Die wat hen aanroert doen vergaan!
15. Jupijn beschrij' des Arends vleugel,
Hy siddert voor den zonneteugel;
En Fredrik op den Koningsthroon
Moge aarde en hemeltrans verwonderen;
Omstraald van bliksemen en donderen,
20. Bezwijkt hy voor den Heldentoon.
- Van hier, ô gy, vermeetle slaven,
Die nabootst wat gy niet gevoelt!
Die meent, ten wolken op te draven,
Terwijl ge in slijk en modder woelt!
25. Wat zoudt gy Heldendaden zingen,
Die 't Heldenhart niet door kunt dringen?

- Die niet van eigen vlammen blaakt?
 Neen, d' aardschen dampkring uitgeschoten,
 Het aardrijk met den voet te stooten,
 30. Zie daar, het geen den Dichter maakt!

- Zal 's Aadlaars borst van wellust zwellen
 In 't midden van zijn steile vlucht,
 Zoo 't zwermend kroost der waterwellen
 Zijn lof durft brommen door de lucht?
 35. Neen, durft met hem gelijke pennen
 De zon in 't brandend aanschijn rennen,
 En dan, verheft u in zijn' kring!
 Gy, Stichters van ontzachbre Rijken,
 Waar is hy, die u kan gelijken?
 40. Dien voegt het, dat hy u bezing'.

- Wie durft, door 't bruischend hart gedreven,
 Op Pindarus verheven baan,
 Door stormen en orkanen zweven,
 En lachen val en afgrond aan? —
 45. Op 't klappren van zijn zwanenschachten
 Het aardrijk onder zich verachten,
 Verzinken zien in 't peilloos niet;
 En, fier op eeuwige lauwrieren,
 Den eerkrans door een hand versieren,
 50. Die geen verwelkbre bloemen biedt?

- Napoleon! diens borst kan gloeien;
 Zy voelt zich 't recht op heerschappy:
 Zy vordert, waar heur zangen vloeien,
 Des aardrijks eerbied af als gy.
 55. Hy nader', die haar durv' braveeren!
 Hy valt met 's warelds opperheeren

33. Hs. 't borlend. 48. Hs. op eigen Kunstlauwrieren.
 49. B. De lofkrans. 50. Hs. en B. Die nooit. 51. Hs. eerste
 lezing: mijn borst. 53. Hs. en B. haar zangen.

Verpletterd, zuizlend, in het stof.
 Napoleon! zie daar uw' Dichter!
 Die zinge u, schrikbre Rijkenstichter!
 Die borst heeft adem voor uw lof.

60.

't Olympisch Piza drijv' zijn rossen
 Jupijn ter eer' door 't stuivend zand:
 De Gauler sloop' de wapentrossen,
 Op 't eeuwig Kapitoel geplant:

65.

Wie ziet in 't ledig ruim der hemelen
 Het deinzend licht der starren wemelen,
 Wanneer de God des daags verschijnt?
 Napoleon! Gy treft mijne oogen,
 En al wat groot heet, is vervlogen!

70.

Gy schittert, en 't Heelal verdwijnt!

Maar leer me, ô Zon, uw licht te malen
 Dat de oogen blindt en nederslaat: —
 Dat 's Dichters scheppende idealen
 Als zwarte dampen achterlaat!

75.

Natuur, aanbid, aanbid haar luister,
 En sidder van het heilloos duister
 Des woesten baaierts, dat zy brak! —
 Van 't stofdoorwriemlend slangenbroedsel,
 Dat, zelf elkanders roof en voedsel,

80.

Zijn angels in uw' boezem stak!

Natuur! ô welk een dag van glorie
 Na zulk een nacht vol ramp en nood!
 Hier valt de veder der Historie
 De grijze Fabel in den schoot!

85.

Hier ziet men 's aardrijks woesten reuzen
 Op nieuw de bekkeneelen kneuzen,

59. Hs. eerste lezing: U zinge ik. 60. Hs. eerste lezing:
 Mijn borst. 67. Hs. en B. Wanneer de middagzon. 75. Hs.
 Natuur! Natuur, aanbid haar. 85. Hs. en B. groven reuzen.

En Jupiter ten throon hersteld!
 Juich, aardrijk! juicht, ô stervelingen!
 Hier moogt gy 't gloeiend Péan zingen,
 De gruwbre Python ligt geveld!

125.

Wat kronkelt hy in blaauwe kringen
 Van Noordmeir tot Tyrrheensche zee,
 Wat klemt en sleept hy in zijn ringen
 't Gestarnte van den hemel meê!

130.

95. Één Febus (klinkt, ô Heldensnaren!)
 Één Febus steigert uit de baren:

De wraakboog flikkert in zijn vuist,
 En 't monster ligt in bloed en etter
 Voor 's jonglings fieren voet te pletter,
 Door éenen bliksempijl vergruisd.

100.

135.

Waar zijn wy? By Sabéaas stammen,
 Met geurige kaneel omscheld?
 Wat rook van uitgeblaakte vlammen
 Doorwalmt het amberaâmend veld!

140.

105. Wat Fenix stijgt van deze altaren,
 Wat Fenix rijst na duizend jaren
 Uit grooten Karels heilige asch!

Stijgt eerbiedvol, ja stijgt, mijn klanken!
 Herrijs met Hem, ô throon der Franken,

110. Maar, grooter dan ooit zetel was!

145.

Gebergten, boort door lucht en wolken!
 Beschanst uw kruin met eeuwig ijs!
 Verheft u, saamgespannen volken!

115. En gy, ô vlam des afgronds, rijst!
 Vergeefs 't Heelal in bloed gedompeld,
 Met dood en slachting overrompeld!

150.

Vergeefs! De ontombre Held houdt stand.
 Hy spreekt, en de aarde schokt haar throonen!
 Hy spreekt, en 't regent Vorstenkroonen!

120. En 't Noodlot vliegt hem van de hand.

De Nijlgod rolt bebloede stroomen:

De Kison wentelt bloedig zand:

De Donau lekt bebloede zoomen:

De Po, de Tyber ligt aan band.

125. Zal de Oder thands den loop bepalen

Dier meer dan dertig zegepralen? —

Dier vlam, die alles overmag? —

Vloeit sneller, vloeit, ja vloeit, mijn zangen!

Reeds heeft hy 't Frankisch juk ontfangen,

130. En de Oostzee draagt de Keizersvlag!

Wat buigt ge u neêr, ô roekeloozen

Die 't vlamvend krijgslot tegenstreeft!

Bezwijken kan hy zonder blozen,

Die zonder wroeging strijdt en sneeft.

135. Maar neen, verkrompen van zijn roede,

Verspilt ge u-zelv' in ijdlle woede,

Geslingerd door berouw en spijt;

Als de adder, in 't gebloeit' vertreden,

Die nog, met platgekneusde leden,

140. Den wandlaar naar de hielen bijt.

Zie, aardrijk, zie uw scepters duiken!

De ontzachlijke Aadlaar is niet meer:

Een nieuwe tijdkring gaat ontluike:

Reeds daalt hy uit de wolken neêr!

145. Gy, Vorsten, op den throon geboren,

Doorziet wat de Almacht heeft beschoren!

Aanbidt, en treedt uw zetels af!

Doet de aarde met u nederknielen;

Of — sterft als vrijgeboren zielen,

150. En bonst met kroon en rijk in 't graf!

Reeds schittert in een' gloed van stralen

Een scepterstaf van meer dan goud!

155. Geen aardkreits kan zijn' glans bepalen,
 Geen arm van aardomzwalpend zout!
 Is 't waar, herrijst na zoo veel eeuwen
 Het eeuwig Godsrijk der Hebreëuwen,
 En krimpt de Maan haar horens in?
 Verschijnt de middagzon in 't Oosten,
 Om Hagars zwervend zaad te troosten
 160. Van d'overmoed der Muslamin?

Verbeelding, sta! en gy, valt open,
 Gy, poorten! die de toekomst sluit!
 Een aard, met zoo veel bloed bedropen,
 Schiet palmen en olijven uit!

156. Hs. Het eindloos.

135—154. Het hs. heeft in eerste lezing:

135. Maar neen! gy buigt, gy geeft u over!
 Aan wien? Een' Godheid? of een' Roover
 Aanbidt, of wederstaat en valt!
 Laat de aarde met u nederknielen,
 Of sterft als vrijgeboren zielen,
 140. In wie het bloed der Helden walt!

Gy twijfelt? — Gy, ten throon geboren!
 Gy, Vorsten! — Neen, dien naam ten hoon.
 Wat lot het aardrijk zij beschoren,
 Waar schoorde lafheid ooit een' throon?

145. De Moed vest zetels, Monarchijen;
 De Moed-alleen schraagt Heerschappijen;
 De Lafheid delft haar eigen graf.
 Beef, aardrijk, beef! uw scepters duiken.
 Een nieuwe tijdkring gaat ontluiken;
 150. Een meer dan menschelijke staf!

Hy schittert in een' kring van stralen,
 Die scepterstaf van meer dan goud!
 Wat glans, wat luister zie ik dalen,
 Die alles opgetogen houdt!

165. Het zwaard, gekromd op menschenschonken,
 De spies, van 't bloed der Helden dronken,
 Doorklieven 't land als ploeg en spâ;
 En 't klateren der schriktrumpetten
 Verkondigt blijde vredewetten,
 170. En 't eind van 's Hemels ongenâ!

- Spoeidt aan, ô heuchelijke dagen,
 Ten koste van wat bloed het zij!
 Spoeidt aan in 's Hemels welbehagen!
 Herstelt des aardrijks Monarchy!
 175. Ja, moeten wy door stroomen waden,
 In zeën van ellenden baden,
 Tot dat die groote dag verschijn';
 Wy lijden, dragen, hopen, zwijgen!
 Hy zal, hy zal ter kimme stijgen,
 180. En 't menschdom zal gelukkig zijn.

18 $\frac{11}{5}$ 06.

Napoleon! zie duizend tongen
 Uw naam verbreiden over de aard!
 Van Oost tot West uw lof gezongen!
 Maar zijt gy ook de mijne waard?

179. Hs. ten kinnen. 180. Hs. Eerste lezing: En de
 aarde. 181—190. Deze regels ontbreken in A. 183. Hs. u lof.
 — In het hs. leest men niet 18 $\frac{11}{5}$ 06, maar: Leijden. 1806.

De nieuwe slotstrophe, waarover in de inleiding werd ge-
 sproken, luidde:

Napoleon, ontfang een hulde,
 Van Oost tot West u toegebracht.
 Doch schoon uw lof 't Heelal vervulde,
 Uw Rechter is het Nageslacht.

185. Is 't heil der aard uw hoofdbedoelen,
 En kunt gy u gelukkig voelen
 In 't dienstbaar zijn aan zulk een plan?
 Uw hart besliss' dit door uw daden;
 Zoo die geen andre zucht verraden,
 190. Welaan, ontfang mijn hulde dan!

Verpletter, donder, bliksem neder,
 Van Veldstruik tot den hoogsten Ceder:
 De Godheid bliksemt voor u heen.
 Maar gijzel 't krijgswaard in de schede,
 Het aardrijk wacht, het smeekt de Vrede;
 Zy mangelt aan uw krijgstrofeën.

p. 15 en 16,
 Die: voor titelpagina.

A A N T E E K E N I N G E N .

Het motto is ontleend aan Pindarus' eerste Olympische ode (1^e strophe) en beteekent: *Zoek overdag geen ander schitterend gesternte, dat meer warmte geeft dan de zon.*

- 3/4. Versta: Niet het veroverde land zelf, maar de aan die verovering verbonden roem is het edelste, dat een held zich verwerft. De beteekenis van vs. 1—10 is: Een held kan zich niets hoogers verwerven dan roem; de ware roem wordt echter niet verkregen door algemeene bekendheid, maar door de verheerlijking van een groot dichter.
8. *aardsche Goden* — helden, vorsten, vgl. vs. 12.
9. *'t ambrozijn* — de spijs, die den goden de onsterfelijkheid schenkt.
- 8/10. De onsterfelijkheid der helden, of liever nog het ambrozijn dat hun de onsterfelijkheid schenkt, bestaat in enz.
12. *dischlier* — de lier, die gedurende den maaltijd werd gespeeld. — Het woord schijnt hier gekozen, met het oog op 't in vs. 9 vermelde ambrozijn: 's dichters liederen zijn als godenspijs; zijn lier, welke dat ambrozijn schenkt, zou dus ook om *die* reden een dischlier kunnen heeten.
- 13/14. Versta: De onbevoegde, die zich waagt aan verheven poëzie, maakt zich als dichter bespottelijk en onmogelijk. Het woordje *wat* in 14 staat (blijkbaar welluidendheidshalve) voor *wie, alwie*. Vgl. een zin als: wat weerstand bood, werd neergesabeld.
- 15/16. Jupiter moge voortijlen op de vleugelen van den hem geheiligden arend, hij waagt het niet, den zonnwagen te bestijgen en de tengels uit Apollo's handen te nemen. — Apollo, de zonnegod, was tevens de god der dichtkunst. De gedachte is dus: zelfs de machtige Jupiter waagt het niet, in Apollo's rechten te treden (en dus ook niet, zich voor te doen als god der dichtkunst).

17. *Fredrik* — Frederik de Groote van Pruisen.
- 19/20. Versta: al was Frederik machtig als een Godheid, toch is hij als dichter verongelukt.
21. *Van hier*. Weg, van de heilige plaats, waar een goddelijke held op zijner waardige wijze bezongen zal worden. — *slaven*. Zoo genoemd wegens hun gebrek aan zelfstandigheid.
26. *door kunt dringen* voor: *kunt doordringen*. Dikwijls gebruikt B. onscheidbaar samengestelde ww. alsof zij scheidbaar waren.
27. *eigen vlammen* — inwendig vuur.
31. Bij den *Aadlaar* vergelijkt B. een groot man, als b.v. een „Stichter van ontzachtbre Rijken”.
33. *'t zwermend kroost der waterwellen* — muggen. De larven van verscheiden soorten van muggen leven in het water. De variant *borlend* zou aan kikvorschen doen denken.
37. Versta: En reken u dan onder zijns gelijken.
41. *'t bruischend hart*. Vgl. de in vs. 27 genoemde *eigen vlammen*.
42. *Pindarus*, de groots'e Grieksche lierdichter (552—442).
44. Versta: zonder te vreezen voor een ongeluk
45. Versta: Terwijl hij zich op de vleugelen zijner dichterlijke verbeelding verheft. De vergelijking van een dichter met een zwaan is zeer gewoon. Pindarus heet ook de Thebaansche zwaan, Vergilius de Mantuaansche, Vondel de Agrippijnsche enz. Ook in de vier eerste regels wordt de dichter bij een zwaan vergeleken.
48. *fier op eeuwige lauorieren* — trotsch op zijn onsterfelijkheid.
49. *den eerkrans*, nl. dien, welken hij, de dichter, wil schenken aan een groot man.
50. De verzen van een waar dichter toch zijn onsterfelijk.
51. *diens borst* — de borst van een dichter, die dat (het in de vorige strophe genoemde) durft
52. *zy* — die borst.
56. Versta: Zelfs wanneer hij de machtigsten der aarde op zijn zijde had, zou hij vallen.
58. *zie daar uw Dichter* — wie zoo fier en machtig is, als de hiervóór beschreven dichter, is waard u te bezingen.
61. *'t Olympisch Pisa* — Pisa, eene stad in Elis, bij Olympia. Aan de Olympische spelen werd oorspronkelijk alleen door de bewoners van Pisa en omstreken deelgenomen.
- 63/64. Versta: De Galliër verniele de (op Romes vijanden veroverde) wapenbundels, die op het kapitaal werden bewaard. (De geschiedenis vermeldt echter niet, dat de Galliërs ooit tot in het kapitaal zijn doorgedrongen.)
65. Versta: Maar dat alles trekt onze aandacht niet. Want wie ziet enz.

67. *de God des daags* — de zon.
71. *Maar leer me* — maar doe meer dan schitteren en leer me. — *ô Zon* — Napoleon.
- 73/74. De werkelijkheid ten opzichte van Napoleon is zoo schitterend en oogverblindend, dat 's dichters idealen er zwarte dampen bij gelijken. — 's *Dichters scheppende idealen*: idealen die de verheerlijkende dichtwerken in 't leven roepen.
77. *baaiert* — chaos. Zinspeling op de Fransche revolutie.
80. *uw* — der Natuur. Versta: der natuur werd door de elkaar vermoordende mannen der revolutie geweld aangedaan.
81. Toen Napoleon nl. de revolutie bedwong
- 83/84. Het schijnt geen geschiedenis te zijn, maar een fabel der oudheid. Historie en Fabel zijn hier als personen gedacht. De Fabel is grijs, oud; zij bestaat lang voor de Historie. Aan laatstgenoemde ontvalt de pen, waarmede zij alle belangrijke gebeurtenissen opteekeut; het schijnt haar toe, dat Napoleons daden in de geschriften van haar oudere zuster, de Fabel, thuis behooren.
- 85—87. Zinspeling op den strijd der Titanen tegen Jupiter. Wat in oude fabels vermeld wordt, geschiedt hier: de woeste reuzen (revolutiemannen) worden verslagen en een godheid (Napoleon) stijgt op den troon.
89. *Péan*. Paeen, lof- en danklied ter eere van Apollo of een anderen god. Vooral na de overwinning werden Paeanliederen gezongen.
90. *Python*. Een reusachtige draak, door Apollo gedood.
91. *hy*, de Python, waarbij de dichter aan de revolutie denkt. Bij oude volken is de draak de voorstelling van het booze geweest. Dichters noemen hem dan gewoonlijk blauw of groen (de kleur van den nijd), b. v. Vondel in den Lucifer. Misschien had B. bij „blauw” de bijgedachte aan kruitdamp. De „Febus”, die het monster doodt, is natuurlijk Napoleon.
93. *ringen* — geledingen van zijn lichaam.
- 93/94. Deze regels hebben alleen ten doel op de uitgestrektheid en macht der omwenteling te wijzen. — 't *Gestarte van den hemel*: vorsten en rijken.
96. *uit de baren*. Apollo was geboren op het eiland Delos, Napoleon op Corsica.
100. *bliksempijl*. Waarschijnlijk dacht B. aan den bliksemflits, waar de adelaar op het door Napoleon ingestelde Fransche wapen op rust.
101. *Waar zijn wy?* Inleidende vraag om op den feniks te komen. — *By Sabéas stammen* — bij de boomen van de Sabaei. De Sabaei woonden in Gelukkig Arabië; hun land bracht veel specerijen en reukwerken voort.

105. *Fenix*. De fabelachtige vogel der Egyptenaren, die na een leven van verscheidene eeuwen, in Arabië den dood vindt op een door hem zelfven gemaakten brandstapel van welriekende kruiden; uit de asch (vgl. vers 103/104) werd hij verjongd weder herboren.
109. *met Hem* — met den als uit de asch van Karel den Grootten verzezen Napoleon.
113. *saamgespannen volken*, minder juist voor: volken, die hebt saamgespannen. Doelt op de coalities tegen Frankrijk.
120. Als een Godheid beschikt hij over het noodlot; hij is a. h. w. het noodlot zelf.
121. Doelt op den slag bij de pyramiden.
122. In 1799 werd het Turksche leger bij de Kison (eene rivier in Palestina, die uitloopt in de golf van Akka) door Napoleon verslagen.
123. Doelt op de in 1805 aan den Donau geleverde veldslagen te Wertingen, Günzberg, Dürnstein enz.
124. In 1805 kroonde Napoleon zich zelfven tot koning van Italië. Zijn stiefzoon Eugène de Beauharnais benoemde hij weldra tot zijn plaatsvervanger met den titel van onderkoning.
- 125—130. Den 14^{en} October 1806 bood Bilderdijk zijn Ode in haar oorspronkelijken (naar ik meen, niet bewaard gebleven) vorm aan Dupré aan. Toen hij het gedicht eenigszins gewijzigd liet drukken, plaatste hij er den datum 5 Nov. 1806 onder. — Juist op den 14^{en} October sloeg Napoleon de Pruisen te Jena; dertien dagen later trok hij Berlijn binnen. Zoodra Bilderdijk van de nieuwe overwinningen hoorde, maakte hij er in zijn Ode gebruik van. Vandaar zijn vraag in vers 125/126 (de Oder is Pruisen) met het dadelijk volgende "vloeit sneller" (anders zouden de overwinningen niet "bij te houden" zijn) en in vers 126 het woordje "reeds".
- 131—140. Dit couplet doelt op de dubbelzinnige houding der Pruisische regeering tegenover den Franschen keizer vóór het uitbreken van den oorlog (1806).
- 131/132. De bedoeling is: wanneer gij eenmaal besloten hebt te vechten, weet dan ook niet meer van plooiën en toegeven.
142. *De ontzachlijke Aadlaar* — het Duitsche rijk.
148. *de aarde* — de bewoners der aarde, de menschen.
149. *vrijgeboren zielen* — zielen die zich het slavenjuk kunnen noch willen getrôosten.
- 151/152. Reeds nadert de tijd van een meer dan aardsch koninkrijk. Zinspeling op het Rijk van Christus, dat naar B.'s meening door de overwinningen van Napoleon werd aangekondigd en voorbereid.

154.
156.

157.

158

159

160

161

164

168

177

18

154. *arm van aardomzwalpend zout* — zee-arm, gedeelte der zee.
156. *Het eeuwige Godsrijk der Hebreënen*. Voornamelijk op eenige verzen uit de Openbaring van Johannes (XX, 2—10) en den eersten brief van Paulus aan de Korintheërs (XV, 22—28) berust het geloof (chiliasmus), dat kort voor het einde der dingen en het laatste oordeel, een duizendjarig rijk der vromen op aarde zou komen, met Christus als koning. De Israëlieten, eens Gods bondsvolk, nu van Hem vervreemd, zullen dan tot Christus zijn gekomen en het middelpunt uitmaken van het nieuwe, herrezen Godsrijk (vs. 156). Bilderdijk was vast overtuigd, dat het einde van het menschedom nabij was; telkens en telkens weer voorspelt hij den nakenden ondergang van de aarde en hare bewoners. In Napoleon zag hij (vóór 1810) den man, die het duizendjarige rijk voorbereidde.
157. Versta: En vermindert de macht der Mohammedanen. Doelt op de nederlagen, aan Turkije toegebracht door Rusland en Oostenrijk (o. a. in 1789), door Napoleon (1799) en door Bedoeïenstammen (1803).
158. *Verschiјnt de middagzon in 't Oosten* — Breekt er voor het Heilige Land en voor Israël weer een beter tijd aan. (Bilderdijk denkt hier aan Napoleons tocht naar Egypte en Syrië. Vgl. de aant. bij 156.)
159. *Hagars zwerfend zaad* — de Ismaëlieten. Hier in 't bijzonder de Bedoeïnen, die als afstammelingen van Ismaël en door dezen van Abraham, tot de Israëlieten behooren.
160. B. stelt hier de Bedoeïnen (nakomelingen van Abraham), tegenover de andere belijders van den Islam, de Muslamin of moslemen. In 1803 vielen Mekka en Medina in handen van de Wahabiten, een Bedoeïenstam. Turkije was in Egypte zoo goed als machteloos.
- 161/162. Let op de tegenstelling tusschen phantasie en werkelijkheid ten opzichte van de toekomst.
164. *palmen en olijven* zijn de zinnebeelden van overwinning en vrede.
- 165/166. Vgl. Jesaia II, 4: „zij zullen hunne zwaarden slaan tot spaden, en hunne spiesen tot sikkelen.
- 171 vgg. In de drie vorige strophen is het naderend Godsrijk bezongen; in deze laatste vraagt de dichter aan Napoleon of hij zijne krachten aan het voorbereiden van dat rijk wijden wil. Hiervan, zegt hij, zal het afhangen of ik U huldigen wil.
188. Versta: Uw hart doe uitspraak (en doe daarvan blijken) door uwe handelingen.

A F S C H E I D.

De abdicatie van koning Lodewijk Bonaparte en de daarop gevolgde inlijving van ons land in het Fransche keizerrijk (Juli 1810), waren harde slagen voor den dichter, die leefde van een jaargeld, hem door Lodewijk verstrekt.

Armoede, gebrek, ziekte maakten de periode van 1810—1813 tot een der ongelukkigste uit Bilderdijk's leven.

In het laatst van 1810 twijfelde hij er niet aan, of zijn einde was nabij; en toen hij nu een uitnoodiging ontving om een spreekbeurt te vervullen in de Amsterdamsche afdeeling der Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen en Kunsten, dichtte hij zijn *Afscheid*, dat door hem den 10den Januari 1811 werd voorgedragen en „eene ongemeene aandoening” verwekte.

Bilderdijk wenschte het vers nog in 1811 gedrukt te zien en bestemde het derhalve voor den bundel *Winterbloemen*, die in dat jaar ter perse zou worden gelegd.

Wat echter te voorzien was geweest — dat de Fransche censuur het gedicht niet zou laten passeeren — gebeurde. Het was ter drukkerij reeds gezet, toen de „censeur” het geheele slot schrapt¹⁾.

Bilderdijk waagde nog een hopeloze poging om zijn stuk te redden. Hij wendde zich per brief aan Charles Lebrun, hertog van Plaisance, den gouverneur van Holland. In zijn schrijven trachtte de dichter te doen gelooven, dat zijn *Afscheid* een uitvloeisel was van zijn

¹⁾ Vgl. *Briefwiss. Tydeman* I, 391.

liefde voor Frankrijk en den Keizer! Hij herinnerde aan zijn Ode *Napoleon* en zijn verzen tegen de Engelschen. Zelfs verzekerde hij, dat de voorspelling waarmede *Afscheid* wordt besloten, betrekking had op „le prospect d'une nouvelle prospérité sous la Monarchie qui vient de s'établir”.....

Het verbod bleef gehandhaafd en eerst in 1813 kon het gedicht in zijn geheel verschijnen ¹⁾.

¹⁾ In den bundel *Hollands Verlossing*.

A F S C H E I D.

Uitgesproken in de Amsterdamsche Afdeeling der Hollandsche Maatschappij
van Wetenschappen en Kunsten,

den tienden van Louwmaand des jaars 1811.

- Wat wacht gy, breede kring, met uitgerekt verlangen,
Uit 's afgeleefden mond een' nieuwen vloed van zangen,
Als ware eens Dichters aâr, aan Rhijn of Po verwant,
Met onverdroogbren stroom voor de eeuwigheid bestand,
5. En vloeibaar tot het bloed zal stilstaan in zijn sluizen,
Zijn adem door de long vergeten zal te bruizen,
En 't levenlooze rif in één stort? Waan dit niet!
Neen, Dichtkunst is geen wel, die onuitputbaar vliet.
't Gevoel verstompt, verhardt; de geest, ter neêrgezonden,
10. Verstijft: het hel vernuft vervliegt in flauwe vonken.
Des sneeuw des Winters, die het waggelend hoofd bezwaart,
Stremt de eedler vochten in hun vorming, in hun vaart,
En doet de ontstemde ziel, geklemd in harder boeien,
Zich, vruchtloos worstlend, tot een hooger vlucht ver-
moeien;
15. Tot, wars van 't overschot eens levens dat zy haat,
't Gordijn der eeuwigheid haar stervend opengaat.

Wat dan, wat toeft men hier, wat eischt men
meesterstukken?

Wat wil men, dat de snaar zal treffen en verrukken,

- Die, reeds te lang verrekt, van tranenvocht doorweekt,
 20. Tot de ooren naauwlijks nog, maar tot geen harten
 spreekt?

Wat zal de heesche stem, nog bevende in den gorgel,
 (Zy, piepend wangeluid van 't uitgesleten orgel)

Wat zal zy? roeren? — of vermaken? — Neen, ô neen:
 Zwijg, nachtegaal, 't is tijd, de zomer vloog daar heen!

25. Gelukkig mogelijk hy, die, met zich-zelv' te vreden,
 Zich-zelv' ten maatstaf neemt in kunst en kundigheden;
 Zijn werkelijk bereik voor uiterst eindperk houdt,
 Zijn poging acht voor doel, en, hooger, niets beschouwt!
 Die stervling is steeds rijk, steeds machtig, steeds ver-
 heven!
30. Zijn staamlén durft hy nog der kunst tot voorbeeld geven;
 En, wie hem deernis toon' of om zijn dwaasheid lach',
 Hy juicht zich-zelven toe, zoo lang hy beuzlen mag.

Maar ik, in 't zedig school der oudheid opgetogen,
 Mijn vrienden, had van jongs, een hooger wit voor oogen.

35. Geen lof verblindde my, geen naspraak sloeg my neêr.
 'k Was dichter, — maar 't is uit — de dichter is niet meer. f

Mijn zwakheid vordert rust. Ja, de algemeene moeder,
 Wier stof wy schepslen zijn, die brood verschaft en voeder,
 Lijdt, jaren, dat 'de ploeg haar 't lichaam open rijt',

40. En brengt haar schatting op, maar eischt haar rustenstijd.
 Geen vruchtbre huwlijkskoets gaat eeuwig voort te
 bloeien;

De schoot der moeder sluit, de borst verleert te vloeien,
 Verschroeit en rimpelt, en de wellust-zelf van 't bed
 Vergaat, waar de Ouderdom zijn loden stappen zet.

45. Gy echter, die dit weet, gy, zelf in Febus choren
 Roemruchtig, wenscht op nieuw den Grijsaart aan te
 hooren!

Waartoe? op dat hy-zelf voor uwer aller oog
 Zijn eens verworven kroon met voeten treden moog!
 Ai! gunt dat luttel loofs, dat eens voor veertig jaren

50. Zijn lokken sieren mocht, die fletse lauwerblaâren,
 Zijn late grafsteê! — Laat het wordend nageslacht
 Het aanzien, als hy slaapt in de onverstoorbre nacht,
 En zeggen: „In dees steen ligt een dier vroeger zangeren,
 „Wier boezem meê een sprank van Vondel mocht be-
 zwangeren;
55. „Die liefde en teêrheid zong met Abtwouds nachtegaal;
 „En 't Vaderland vereerde in echt Bataafsche taal!”
 Licht biedt een maagde-hand, vertederd door mijn zangen,
 Die grafsteê nog een bloem, een traantjen van haar
 wangen;
 Licht treedt een jongling op, die door mijn' toon gegloeid,
60. Mijne asch een hulde brengt, aan 't dankbre hart ont-
 vloed,
 Of dankt een minnend paar, elkaâr om 't hart geklonken,
 Aan 't uitgedoofde stof den oorsprong van zijn vonken,
 En roept mijn schaduw toe: „Rust, zanger, sluimer
 zacht!” —
 Wat zal de schorre toon der ademlooze klacht
65. De vroeger melody, eens dierbaar, doen vergeten? —
 Ook eerder roem bezwalkt door al te veel vermeten.
 De worstlaar; eer de tijd zijn reuzenkrachten sleet,
 Onttrekt zich aan het perk, doorluchtig door zijn zweet,
 En vreest, der frissche jeugd, die in den bloei van 't leven
70. Reeds in zijn' voetstap draaft, zijn grijsheid prijs te geven.
 Ook ik, ik schroom, dit uur, by 't wanken van mijn
 kniën,
 De waggelende heup in 't loopperk aan te biên;
 Ontslaat my. 'k Laat aan u de zegepalmen over,
 En schuil met hangend hoofd in 't lang verschrompeld
 lover,
75. Dat stoute jonglinschap (en mooglijk te onbedacht)
 Zich eigende, eer uw arm nog opwie's tot zijn kracht.
 Benijdt haar niet! Zy had met HELMERS niet te strijden;
 Geen KLIJN was 't, wiens triomf haar iemand kon be-
 nijden.
- VEREUL bestond niet, en geen KINKER dwong de snaar

80.

85.

90.

95.

100.

105.

80. Gewijde galmen af voor Haydens grafaltaar.
 Geen TOLLENS nog had toen de speelstift aangegrepen;
 Geen LOOTS den toon beproefd om zielen weg te sleepen;
 VAN LENNEPS zangster nog geen vleugels aangESCOEID,
 Waarmeê ze in 't steile spoor van Thebes Dichter roeit.
85. Geen SCHENK wist de ernst van Young met waarheid
 uit te drukken.

Geen hand die lauwwren zocht, of moed had, die te
 plukken.

- Gy, gy-alleen, LANNOY, gy echte Dichteres,
 Wier tombe, omwemeld van Bataafsche lijkcypres,
 Ik-zelf met eigen hand uw lijkasch heb geschonken,
90. Verdiende in 't perk der eer eens Dichters hart te ont-
 fonken;
 Gy waart me een zegepraal, my dierbaar, mijner
 waard! —
 Neen, Hollands Dichtrenoogst was tot dees tijd gespaard.

Maar neen, ik zal by u, by kunst- en lettervrienden,
 Die heuschheid, die u voegt, geen rechtrenstrengheid
 vinden.

95. Gy eert de zwakheid die u voortrad langs die baan,
 Waarop gy glorie wont, trofêen op mocht slaan
 Die eeuwen tarten, en des alverwoesters tanden
 Verslijten, tot deze aard eene andre zon ontbranden,
 Een' andren hemel zie, met nieuw gestarnt' bezaaid,
100. En om een' andren pool in andre richting zwaait.
 Gy-zelf, gy zult zijn' naam aan 't late kroost vermelden,
 Zijn overschot ontzien, zijn matte kunst doen gelden,
 En licht, zijn schraal gebloemt' verplantende in uw' hof,
 Zijn' nareem leven doen in uw verkregen lof.
105. Wat ducht, wat schroome ik dan? Ja, laat de stroeve
 tonen
 Des Grijzaarts, na aan 't graf, den vroeger dichter
 honen;
 Uw vriendschap vergt geen' zang, zy wacht geen melody
 Maar laatste plichten van een stervend hart van my.

'k Voldoe uw wenschen. Ja, mijn borst worde u ont-
sloten!

110. Dit oogenblik misschien, geliefde kunstgenooten,
Is 't jongst eens levens, dat steeds hijgend kroop naar
't graf.

Licht breekt het gunstig lot zijn' taaien draad hier af!
En zou mijn veege mond u 't plechtig afscheid weigeren;
Mijne afgematte ziel haar kerkerband ontsleiden,

115. Niet omziend naar uw' rei, ô Dichtren, Hollands roem,
Met wie ik me ook dit uur verwant en broeder noem?
Neen, 'k treê gemoedigd op om u die groet te brengen,
(Ik ben ze u schuldig), ja! en zonder tranenplengen,
Maar vol ontroering. 'k Zocht voor zesmaal negen jaar

120. De moederlijke borst, en, van die borst, de baar.

'k Lag in mijn wieg' alreeds met natbeschreide wangen
In 't dorsten naar de dood te smachten van 't verlangen;
En, zoo ik 't leven droeg, zoo dit mijn kracht vermocht,
Dit, Dichtkunst, is uw werk, uw hoogste kunstge-
wrocht! —

125. Verbloemen wy het niet! veroordeeld steeds te treuren,
Door alles wat me omringt het hart te zien verscheuren,
Schonkt gy me uw heilsap. Niet die maankop, die,
om 't hoofd

Des zuizelenden slaaps, gevoel en leven dooft,
Maar 't zacht, wellustig gif, dat, in de borst geslopen,

130. Zich-zelv' vergeten doet, en droomend voort leert hopen,
Verbeelding vleit en streelt, en andere oorden schept,
Waar in de ontslaakte geest zijn stoute vleugels klept!
Ach! in dat wieg' alreeds, met de eerste levenstogen,
(Dus schijnt het) heeft mijn hart dien dichttrek ingezogen.

135. 'k Bleef aan deze aarde vreemd, en balling op haar grond,
En zweefde een wereld door, die slechts voor my be-
stond. —

ô Lang, ô haatlijk perk der eerste dertien jaren!
ô Kindsheid, my zoo traag, zoo pijnlijk omgevaren!
Wat roemt u 't menschedom, dat, te onvreden met zijn'
staat,

Wasmis de
zelfvergeving

140. Zijne oogen achterwaarts op uw genoegens slaat!
 Neen, nimmer roeme ik u. Nooit leerde ik uw vermaken,
 Uw spelen, dartelheên, en zorgeloosheid, smaken.
 'k Zag smarten om my, 'k vond ze in 't binnenst van
 mijn hart,
 En, niets dat laven kon, by 't doorstaan van die smart.
145. Mijn ziel zocht elders haar bevrediging, en staarde
 Naar wareldstanden, niet vereenbaar met deze aarde,
 Naar tijden . . . tijden! — Ach, is 't alles slechts geen
 droom,
 En wachten ze ons, ô God, verhaast ze! koom, ô koom!
 Steeds streefde ik hen vooruit; steeds zocht ik in my-
 zelve
150. Verzeekring van die hoop, dat uitzicht, op te delven,
 Verachtte 't walglijk slijk, van andren nagejaagd,
 En kwijnde in mijmring weg, belachen of beklagd. —
 Zoo won ik 't perk der jeugd; zoo, rijper levensdagen,
 En zweette in 't hard gareel, met wederwil gedragen:
155. Gareel . . . ! Van plichten? — Neen — wat heeft het
 levenslicht
 Dat balsem stort in 't hart, dan welbetrachte plicht?
 Waar troost, dan by de plicht? Waar wellust of genoegén,
 Dan, op haar eedle baan voor haar-alleen te zwoegen?
 Wie schudt zijn plichten af, dan met zijn zelfgevoel?
160. Neen, wien de plicht bezwaart, is voor Gods hemel koel!
- Neen, zalig, wen ik my in d' arbeid mocht verzaden,
 Bedrukten nuttig was, (hoe drukkend, zelf, beladen!)
 Of kennis putten, en haar bronnen tot den grond
 Vervolgen, waar geen oog haar naspoort; 't wareldrond
165. Getuignis vordren van de langstvervloten tijden,
 En in zijn wording-zelv dat einde doen belijden
 Dat aanrukt; of den rei der kunsten by de hand
 Opvoeren tot den roem van 't dierbaar Vaderland.
 Maar ach! de nare last van slaap, van lichaamvieren,
170. Van eindloos in een' kring van dwaasheên rond te
 zwieren,

- En 't zouteloos genot van wat vermaken heet,
 Dit (hemel!) was me een juk, en onverdraagbaar wreed.
 Om dit vervloekte ik soms het daglicht aan de kinnen,
 Waarin me een razerny verwoed scheen aan te grimmen,
175. Wier ijzren zweep my steeds, met elk wie ademhaalt,
 Naar disch en nachtkoets dreef, in enger kring bepaald,
 Dan, of mijn ziel gedoogde, of zelfs die plicht kon lijden,
 Wien nooddruft van mijn hart het zoet vond zich te
 wijden,
 En waar 't met drift aan hong, als 't jongskén aan
 de speen:
180. Dan voelde ik me enkel leed, en wat ik was, verdween.
 Dan, docht my, was de hel met duizenden van spoken
 Ter kwelling van mijn ziel in dolheid losgebroken,
 Wen feest of staatsgewoel my aan my-zelv' ontstal,
 Of de arbeid wijken moest voor 't ijdlé lustgeschal.
185. Neen, 'k rep van plagen niet; ik noem geen tegen-
 spoeden.
 'k Beproofde 't, tot hoe verr' hier rampen kunnen woeden!
 Maar, God, vergeef my 't woord dat me uit den boezem
 barst:
 In 't leven, hoe 't ook zij, was leven-zelf my 't hardst!
- En echter 'k heb dat leed reeds half eene eeuw geleden:
190. 'k Heb kwalen doorgestaan, en al de afgrijslijkheden,
 Die armoê, honger, spijt, en wat de borst verscheurt,
 Vereenen: 'k heb op de aard wat dierbaarst was, be-
 treurd,
 En leefde (aan u zij dank, ô Dichtkunst!) voor mijn
 plichten!
 Stond voor geweldnaars pal, voor hoen en laster-
 schichten;
195. En droeg, door ramp, door nood, door duizend noo-
 den heen,

- Een vrij geweten meê, wat zon my ooit bescheen.
 Gy schraagde, gy alleen, gy troostte my in 't leven:
 U leefde ik, u dit hart, my slechts voor u gegeven!
 En mogelijk, zoo mijn ziel aan 't eindperk dezer baan,
 200. De wicken stouter rept en vrijer uit durft slaan,
 Om 't blijde morgenrood dat voor haar op moet dagen,
 Te groeten, van dit kleed, dit aardsche kleed, ontslagen,
 Dat ze u als leidster in haar hooger vlucht erkent.
 Dan, mogelijk, steiler dan de zonnewagen rent,
 205. Strijkt ze aan uw zijde neêr op andre wareldkloten,
 Van d' onzen door een' riem van vuurgloed afgesloten
 En zielenloutrend licht; en eert voor 's Hoogsten throon
 In u een' troostgezant van Zijn' gezalfden Zoon!

Mijn vrienden, ja; gewis, zy is geen spruit van de
 aarde,

210. De Dichtkunst, die ons blaakt; zy is van hooger waarde;
 Zy, boven stof en wolk en lucht en ethervloed
 In hemelvuur geteeld, van hemelvuur doorvoed.
 Zy zijgt den mensch in 't hart met d'adem van ons leven.
 Door haar gevoelen we ons aan 't nietig ons ontheven,
 215. Der Almacht nader, en de toekomst doorgevoerd.
 Dan kent des Dichters hart de Godheid die hem roert;
 Dan roept hy siddrend uit, zich-zelv' en de aard ont-
 togen:
 „Een Godheid blaast my aan, een Godheid uit den
 hoogen!”
 Zijn oogen vonklen, en zijn boezem staat in vlam.

220. Geleigeest (want ô ja, gy zijt het) van mijn' stam,
 Gy die van 's Bosfors boord, en waar de kruisaltaren
 In 't lang verdelgde puin hun beenders nog bewaren,
 Mijn vaadren in den held dien Segons lans doorstiet,
 Geleid hebt waar de Rhijn den Waal in de armen vliet!
 225. Gy, die van eeuw tot eeuw de mijnen nooit verzaakte,
 In hun, sinds Holland wierd, voor Hollands dichtroem
 waakte,

- En nog mijn borst ontsteekt in d'Ouderlijken gloed;
 Getuig gy, of ik ooit ontaartte van mijn bloed!
 ô Hollands Poezy! wie ooit u heeft gehuldigd,
230. Of wien ge uw' hoogsten bloei, zoo glansrijk, zijt ver-
 schuldigd,
 Ook my behoort een deel dier glorie. Ja, ook my!
 Wie rookte uw outers, wie van al uw priestrenrij,
 Met zuivrer wierook, of versierde uw Chooraltaren
 Met edeler gebloemt, met frisscher myrtheblaaren,
235. Op Tempes heuvels, of aan Peneus boord gegroeid?
 Wie heeft de Atheensche broos uw Zangster aange-
 schoeid,
 Den Siciljaanschen halm uw' tempel opgedragen?
 Wie ijverde om uw' roem door 't wereldrond te schragen,
 En leerde een vreemde lier te klinken naar uw' toon,
240. Of vormde in 't diepe Noord bewondraars van uw schoon;
 Ja, huwde uw melody aan 't lied der Massageten?
 Maar neen; wat moge ik my op 't fier bestaan vermeten!
 't Zegt weinig, 't geen ik deed, zoo kiesche en zuivre
 smaak,
- Zoo taal en harmonie mijn stoute poging wraak.
245. Doch, leerde ik oor en hart naar d'aanslag van mijn
 vingeren
 Zich neigen met den toon, en met de snaren slingeren,
 Ja, kneedde ik taal en maat met vrije en losse hand;
 Dan — heb ik iets verdiend by 't zangrig vaderland.
 Verdiend? Helaas, te min! wat zoude ik, ô mijn
 vrinden,
250. My vleien? wat mij-zelv' door valschen waan ver-
 blinden? —
 Ach, wat vermocht ik in een leven, zoo vervuld
 Van arbeid, onrust, leed, en wat ik heb geduld!
 Hoe zoude ik in den drang der pleitbeslommingen,
 In Staats- op Staatsorkaan, met vrijen boezem zingen?
255. In jammer, ballingschap, van echtgenoot en kroost
 Op 't hart getrapt, verscheurd? Helaas! mijn voorhoofd
 bloost.

Ne
Ge
Of
260. Da
Of
En
Da
Do
265. Za
De
Ne
V
't
270. T
Z
M
C
275. T
N
(
T
I
280. C
285.

- Neen, zuivre Poëzy eischt ademtocht van 't harte;
Geen' boezem, toegeschroefd, verwrongen van zijn smarte.
260. Of is 't op 't hongrend nest, van slangen aangegrimd,
Dat, nachtegaal, uw toon door woud en wolken klimt?
Of zoudt ge om rots en klip, naar aas en voedsel hijgen,
En nooddruf's gruwbre kreet in 't fluitend orgel zwijgen,
Daar ze uit uw' gorgel breekt? Of, als gy 't jong be-
treurt,
Door vijandlijken gier voor uw gezicht verscheurd,
265. Zal dan uw wanhoop nog, in meer dan krijschend gillen,
Den adem die u rest, den laatsten snik, verspillen?
Neen, wanhoop heeft haar recht. Des noodlots bliksem-
slag
Verplette' 't arendsjong in 't steigren naar den dag.
't Werd, met verlamde wiek en afgeschroeide schachten,
270. Ten hemel afgebonsd om hier in 't stof te smachten:
Zijn vleugels uitslaan, was het alles wat het kon.
Maar, ook dat uitslaan-zelf wees andren 't spoor der zon.
- Mijn vrienden, ziet te rug uit de eeuw waarin wy leven
Op die my 't aanzijn gaf: toen by den grond te zweven,
275. Toen kruipen, Dichtkunst heette; of liever, rijmery
Naar strenggesmede wet, den naam van Poëzy
(Dien Goddelijken naam!) zich eigende en onteerde;
Toen Monen op de taal, en Pels de maat regeerde.
Een valsche netheid won, gebootst naar Franschen trant,
280. Op Hollands Pindus veld, en kluisterde 't verstand.
Ach! VONDELS grootheid was verloren, POOT vergeten!
Men draafde in stijven tred aan Frankrijks gladde keten,
En koude Redekunst, in angstig rijm gekneld,
Nam eer en eerplaats in van Dicht- en Lauwerheld.
285. Toen dreef me een nieuwe geest in 't stoute spoor der
Grieken.

272. Met dezen regel eindigt A. Onder het fragment staat:
Het vervolg hierna.

Mijn boezem vloog in vlam: Met nooit beproefde wieken
 Verhief ik me, als het kroost des ethers, uit zijn nest
 Door onbekende drift naar hooger lucht geprest.
 Vermetel! — Maar het lot bekroont een edel pogen.

290. Men zag mijn nieuwe baan met eerstverbijsterde oogen,
 Doch volgde allengs: En straks was Dichtkunst meer
 dan maat;

Werd denkbeeld, werd gevoel. Geen louter praalgewaad
 Der stugge Rhetoryk volstond, geen enkle klanken,
 Hoe kunstig saamgehecht: geen wildverspreide spranken

295. Van geest; maar houding, smaak, maar ware dichtren-
 toon;

f En VONDEL, lang verguisd, hernam zijn eerste kroon.

ô Gy, aan Pindus voet weleer mijn tijdgenooten,
 Waar zijt gy? waar, de band die ons zoo vast gesloten,
 Zoo teêr vereenigd hield? Gy liet my, dierbre rei,

300. Als d'afgeblaârdn tronk in 't midden van de hei,
 Of, uit een talrijk woud, door stormwind omgesmeten,
 Alleen gespaard, maar 't hoofd door bliksems afgereten,
 Maar halfontworteld; waar geen wandlaar op zijn tocht
 By neêrzit; van geen mees, geen leeuwrik meer bezocht;

305. Ja wiens verstorven loof door 't ritslen van de bladeren
 De vooglen wegschrikt, en te rug drijft wie hem naderen.
 Het aardrijk draagt hem nog, maar 't is met wederzin:
 Een nieuw gewas steeg op, en drong ten wolken in,
 En lokt door 't frissche groen de Veldjeugd in zijn lommer.

310. Zoo helt my 't matte lijf by 't overwicht van kommer!
 Zoo praalt ge in 't Vaderland, dat, door uw' toon vergast,
 Den grijzen Tithon schuwt, van honden aangebast!

— Dan, wat beklage ik my? Of was mijn vlijt verloren?
 Vervloog mijn Grieksche zang uit Hollands dichtren-
 choren,

315. En laat ik 't Vaderland de nieuwe bastaardy
 Ten roof! Versterft de toon der hooger kunst met my?
 Neen, 'k zie een rijker koor van zangers voortgesproken,

- En 't eenmaal needrig woud hersteld in fierer loten:
 'k Zie Helmers aan hun hoofd! hem, wiens ervaren hand
320. De Lesbiaansche lier met voller krachten spant,
 Met eedler zwier bespeelt; en, 't eigen vuur in de aderen,
 Wreekt Loots de moederspraak, de glorie onzer vaderen,
 In hymnen, hunner waard, en heft uit Hollands puin
 Thands stuivende op den wind, den lauwer van hun kruin
325. Der vale Nijd in 't oog! Zie daar, wie my vervangen!
 Zy heffen stouter toon ten hemel: rust, mijn zangen!
 't Gewelfsel weigert reeds uw' stemgalm na te slaan,
 Hy sterft, en kondigt my het naadrend tijdstip aan.
 ô Neen, 'k beklaag my niet: Mijn leven snelt ten ende.
330. Dank, hemel, de uitkomst spoedt eens loopperks vol
 ellende!

Ja! spoed, ô heilrijk uur dat me aan mijn' band
 onttrekt,

- En met de koele schaaîw der grafrust overdekt!
 'k Vervulde 't lot. Ik had aan 't Vaderland mijn snaren
 Gewijd, en, met dit hart, het bloed van uit mijne aären.
335. 'k Betaalde. 't Vloot, verteerde; en, wat my overbleef,
 Behoort met d'adem 't nog, en, tot zoo lang ik leef.
 Ik zag dat Vaderland gelukkig. 'k Zag het zinken.
 'k Zag by zijn' diepen val de woestaardy rinkinken
 En woelen, als een' stoet Bachanten, die by 't wee
340. Den hemel daavren deên van 't juichend Evoë,
 En Razernyen door de heiligdommen spoken.
 Ik zag een morgenrood van nieuwen bloei ontloken!
 Een' dag beloven — ach! van redding, ja, van roem!
 Maar laas! die zon bezweek. Des noodlots ijzren doem
345. Klonk door de ruimte, en sprak: „Zij Hollands naam
 verdwenen!”

Wat bleef my sinds dat uur, wat kon ik meer dan
 weenen!

De naam van 't Vaderland, van Holland, is geweest.
 Zie daar mijn' laatsten snik; met dien geve ik den geest.

- Waar Meanders zilvren water door zijn kronkelbochten
schiet,
350. Groet de Zwaan haar stervensstonde met een zacht en
kwelend lied.
Dan, dan zuizen lucht noch stroomen; alles luistert,
alles zwijgt,
(Zelfs het lied der filomelen,) waar die toon ten hemel stijgt.
Maar wat zingt gy, veege zangzwaan, in uw kabblend
stroomgebied?
Ach, gy dankt de zuivre plassen, waar zijn volle kruik
van vliet!
355. Ach, gy dankt de groene boorden, in wier dons gy
rusten mocht,
En de loverrijke bosschen, waar gy 's middags schaduw
zocht!
Wis, gy zingt den frisschen stroomen 't teêr, 't aandoen-
lijk afscheid toe;
En gy doet, geliefde zanger, wat ik op uw voorbeeld doe!
Moog, als u het westenwindtjen op uw blaauwe water-
baan,
360. My een zachte dood verrassen, in mijn jongste cytherslaan!
Roemen u de stroomnajaden van uw' spiegelheldren plas!
Slechts één traan in Hollandsche oogen zegg' van my:
DE DICHTER WAS!

* * *

- Maar gy, broeders,
Gy, behoeders
365. Van den Vaderlandschen roem!
Mijn verscheien
Eischt u schreien,
Lijkmuzyk, noch offerbloem.

- Uit die rustplaats,
Uit die lustplaats,
370. Waar mijn ziel de dood ontvliedt,

Ziet zy teder
Op u neder,
By het stemmen van uw lied:

375.

Leent zy de ooren
Aan uw choren,
Als gy liefde zingt en echt;
Als uw tonen
Deugden kronen,

380.

Waarheid staven, godsdienst, recht:

Als ze in 't lijden
't Wee bestrijden
En verduren doen aan 't hart;
Moed ontsteken,
Helden kweken,
Die niet zwichten voor hun smart.

385.

Ach, de dagen
Onzer plagen,
Lieve broeders, gaan voorby.
Uit dit duister
Rijst de luister
Van een nieuwe heerschappy.

390.

'k Zie de kimmen
Reeds ontglimmen
Van een nieuw, een Godlijk licht!
Op de randen
Dezer stranden
Straalt zijn glans my in 't gezicht.

395.

400.

Op de randen
Van de stranden
Van dien onafzienbren vloed,
Die dit leven
Houdt omgeven,
En reeds omzwalpt om mijn' voet.

405. 'k Heb het vallen
Van uw wallen,
Hollands Ilium, voerspeld;
'k Zag het blaken
Van uw daken,
410. En uw Hektors neêrgeveld:

De ingewanden
Voelde ik branden
En verteeren van die vlam:
'k Riep, ik weende;
415. Ja, 'k versteende;
Maar de dag des jammers kwam.

Doch verduren
Wy deze uren!
ô! De toekomst brengt ons troost.
420. Trojes vallen
Schiep de wallen
Van oud Romes heldenkroost

Wat verschijne,
Wat verdwijne,
425. 't Hangt niet aan een los geval.
In 't voorleden
Ligt het HEDEN;
In het NU, wat worden zal.

Opgaen, blinken,
430. En verzinken,
Is het lot van ieder dag:
En wy allen
Moeten vallen,
Wie zijn licht bestralen mag.

435. Of de kronen
Luister toonen,
Volken, Staten, bloeiend staan,

440. Langer stonde
Duurt hun ronde,
Maar hun avond spoedt toch aan.

445. Doch de dampen
Dezer rampen,
Doch de nevels dezer nacht,
Zullen breken
By 't ontsteken
Van den dag waarop zy wacht.

450. Mocht mijn' lippen
Dat ontglippen
Wat mijn brekend oog hier ziet!
Mocht ik 't zingen,
En my dringen
Door dit wemelend verschiet!

455. Ja, zy zullen
Zich vervullen,
Deze tijden van geluk!
Dees ellenden
Gaan volenden;
En, verpletterd wordt het juk.

460. Holland leeft weêr,
Holland streeft weêr,
Met zijn afgelegde vlag,
Door de boorden
Van het Noorden
Naar den ongeboren' dag

465. Holland groeit weêr!
Holland bloeit weêr!
Hollands naam is weêr hersteld!
Holland, uit zijn stof verzezen,
Zal op nieuw ons Holland wezen;
470. Stervend heb ik 't u gemeld!

Stervend zong ik,
Stervend wrong ik
Deze heilvoorspelling uit!
't Sterflot wenkt my;
Gy, herdenkt my
Als u 't juichensuur ontspruit!

475.

1810.

B.

AFSCHEID.

1. *met uitgerekt verlangen* — reikhalzend verlangende. *Uitgerekt*, eigenl. van den hals; hier bij overdracht van het verlangen zelf.
3. *eens Dichters aár* — de bron, de stroom van 's dichters poëzie.
5. *sluizen* voor aderen. B. denkt aan de eenigermate met schutsluizen te vergelijken kleppen in de bloedaderen (venae).
9. *geest* — de bezielende kracht.
12. *de eedler vochten*. Volgens de meening, dat het bestaan en de kracht der menschelijke vermogens afhankelijk zou zijn van de vorming van verschillende sappen (voornamelijk van het zoogenaamde zenuwvocht).
13. *harder boeien*, daar het gevoel verhard, de geest verstijfd, de edeler vochten gestremd zijn.
19. *verrekt* — te zeer uitgerekt; ontstemd; krachteloos gemaakt.
- 25—32. Misschien is hij gelukkig te noemen, die geen idealen kent en daarom hetgeen hij schept voor het hoogst bereikbare houdt. Hij werkt niet met het oog op een hooger doel. In eigen schatting is zoo iemand altijd rijk, machtig, verheven; hij meent zelfs anderen tot voorbeeld te kunnen dienen; en hoevelen hem ook met medelijden of spot mogen bejegenen, zelf is hij steeds met bewondering vervuld voor zijn niets-beteekenende kunstvoortbrengselen.
29. Wel te verstaan: volgens zijn eigen meening.
36. *de dichter* — de dichter in mij.
37. *de algemeene moeder* — de aarde.
42. *sluiten* — voor: zich sluiten. Tot de eigenaardigheden van B.'s taal behoort ook het herhaald verwisselen van lijdende en bedrijvende, trans., intrans en reflex. w.w.
- 45/46. *in Febus choren roemruchtig* — als dichters beroemd.
- 47—51. Verlangt niet, dat de grijze dichter zal toonen, hoezeer

hij zijn roem heeft overleefd. Vergunt hem, dat de lauwerkrans, dien hij zich voor veertig (eigenl. 34!) jaren heeft verworven, de tombe moge versieren van het graf, dat zich zoo laat voor hem opent.

53. *In dees steen* — in deze graftombe.
54. *boezem* accusatief.
55. *Abtwouds nachtegaal* — Poot.
61. *geklonken*. Klinken is vastleggen in soldeersel, in lood; ook vastslaan (van spijkers). *Elkaâr om 't hart geklonken* bet. dus: elkander innig omarmd houdende.
- 61/62. Misschien herinnert zich het minnend paar, dat het zijne liefde heeft voelen ontwaken bij de lezing van B.'s gedichten.
64. *Wat zal* — waartoe zou. Sluit aan bij vs. 48.
66. *bezwalkt* — wordt bezwalkt, bevlekt.
73. *Ontslaot my* — vergunt mij heen te gaan.
74. *'t lang verschrompeld lover* — de lang verdorde lauweren.
77. *haar* — die jeugd des dichters.
78. *Klijn*. Bedoeld wordt Hendrik Harmen Klijn (geb. 1773). Zij, die ik overwon, waren geen Klijn's. Men behoeft mij mijne overwinningen dus niet te benijden. B. denkt hier aan de drie eerepenningen, die hij in prijskampen behaalde. Vgl. vers 91, met Aant. — *Wiens* is object. genitief bij *triomf*, wat strikt genomen grammatisch onjuist is. Door gelijkstelling van *triomf* met *overwinning* (waarbij zulk een genitief wèl voorkomt) zal B. tot deze constructie gekomen zijn.
79. *Vereul*. Abraham Vereul, die in 1770 te Paramaribo geb. werd. Abrahams neef Jan Jacob († 1807) was ook als dichter bekend; daar B. hier echter levende dichters opsomt, wordt blijkbaar de eerstgenoemde bedoeld. — *Kinker* dichtte een cantate: *De Nagedachtenis van Joseph Haydn* (1810).
81. *speelstift* — het plectrum, een staafje van hout, ivoor of metaal, waarmede de Grieksche dichters de snaren der citer tokkelden.
83. *Van Lennep*. David Jacobus, de vader van den romanschrijver, schreef o. a. den beroemden lierzang *De Herder op het slagveld van Cannae*. Bij *vleugels aangeschoeid* denke men aan vleugelschoenen als die, waarmede Hermes wordt afgebeeld.
84. *Thebes Dichter* — de lierdichter Pindarus. — *roeien* voor vliegen komt bij B. herhaaldelijk voor.
85. *Schenk*. Adrianus Cornelis Schenk (geb. 1775) vert. Young's *Nachtgedachten*.
88. *lijkcypres* — de treurecypres, dien men veelvuldig op kerkhoven plant.
- 88—90. Ofschoon men in deze regels desnoods een zinspeling zou

kunnen zien op de uitgave der nagelaten gedichten van Juliana Cornelia de Lannoy door Bilderdijk (in dat geval zou men „Bataafsche lijkcypres” moeten opvatten als Hollandsche lijkenverzen), geloof ik eerder, er uit te mogen opmaken, dat B. bij de begrafenis der dichtelijke baronesse is tegenwoordig geweest en tot de dragers der lijkstaf heeft behoord.

91. Versta: dat ik U in een dichterlijken prijskamp overwonnen heb, was me een ware zegepraal. — In 1777 ontving B. den gouden eerepenning van het Leidsche genootschap *Kunst wordt door Arbeid verkregen*, voor zijn prijsvers: *De waere Liefde tot het Vaderland*. Aan Juliana Cornelia de Lannoy werd een zilveren medaille toegekend.
92. *tot dees tijd* — tot nu, tot den tijd der voorvermelde dichters.
96. *trofée* — of: tropeeën, zegeteekenen: bestaande uit een op de plaats der overwinning opgebouwde stellage, waaraan veroverde wapenen werden opgehangen
97. *des alverwoesters tanden* — de tanden des tijds.
103. *licht* — wellicht. *Zijn schraal gebloemt* enz. Versta: door hem na te volgen.
106. *honen* — te schande maken.
108. *laatste plichten van een stervend hart* — het nemen van afscheid.
114. *haar kerkerband ontsteigeren* — zich uit het lichaam verheffen.
124. *uw hoogste kunstgewrocht*. Versta: het verwonderlijkste, onbegrijpelijkste, wat gij hebt kunnen doen.
- 127/128. Heul en maankop bet. papaver. Heul is etymol. waarschijnlijk het Fransche huile. B. bracht het echter in verband met heul = troost en dacht, dat de plant haren naam had gekregen „als de algemeene toevlucht en panacé in pijnen en ziekten.” Vandaar dat men vs. 127 bij heulsap zoowel te denken heeft aan *troost* als aan *opium* (het sap van de papaver somniferum). Er zijn verschillende soorten van papavers; en B. onderscheidt er hier blijkbaar twee, waarvan hij de eene niet, de andere wel als attriboot van den Slaapgod beschouwt. Hij zegt: het heulsap, dat de dichtkunst hem schonk is niet (afkomstig van) de papaver, die de Slaapgod zich om 't hoofd heeft gewonden en wier invloed den mensch tijdelijk aan gevoel en leven onttrekt, maar het is (als) de opium, die het verstand benevelt en een onnatuurlijken slaap veroorzaakt, waarin verrukkelijke droomen en gedachten een toestand van ongekende zaligheid teweegbrengen.
130. *voort leert hopen* — steeds opnieuw hoop doet voeden.
136. Versta: En leefde alleen in een wereld van verbeelding.

146. *wereldstanden* — toestanden.
147. *Tijden*, van het Godsrijk (vgl. hiervóór aant. *Nap.* bladz. 19).
149. *hen* — die toestanden en tijden.
150. *op te delen*. De moeite, waarmee de dichter zich nu en dan aan aardse beslommeringen en twijfel had te onttrekken, om zijn geloof en hoop niet te zien verzinken, wordt ons door "*opdelven*" voor den geest gebracht.
- 155—172. Om deze regels wel te verstaan, herinnere men zich, dat Bilderdijk het streven van den mensch naar hooger, beschouwde als een poging tot opgaan in God, tot vereeniging met het Opperwezen. Wat God wil, verkondigt ons een stem in ons hart; wie naar die stem luistert, hare raadgevingen volgt, nadert God. Vandaar dat plichtsbetrachting het edelste genot van den brave is en dat alleen hij, die de Godstem in zijn binnenste (= het zelfgevoel; zie aant. bij 159) smooit, zijn plichten kan verwaarloosen. Tot dezen behoorde B. niet. Zijn genot bestond in werken, hulp verleenen, zich in wijsgeerige beschouwingen verdiepen en het beoefenen der schoone kunsten. Een telkens terugkeerende kwelling was hem de slaap (die hem nooit verkwikte!), de zorg voor het lichaam, en wat andere menschen gewoon zijn vermaken te noemen.
158. *haar* — des plichts. B. gebruikt plicht vrouwelijk.
159. *zelfgevoel*. Bij B. bet. dit woord: gevoel des harten; gevoel, dat niet van buiten behoeft te worden opgewekt, maar zich als uit eigen verkiezing in iemands binnenste doet hooren. Het geweten rekende B. ook tot het zelfgevoel.
166. Versta: De wereldgeschiedenis-zelve te doen getuigen, dat het "*einde der dingen*" komen moet, ja reeds nadert. Het einde der dingen is het Godsrijk.
168. *opvoeren* — geleiden en tevens verheffen.
- 173/174. Versta: Daarom (om die van 169—171 opgenoemde ellenden; vervloekte ik soms het daglicht, dat mij als een furie aangrinde en wie weet welke rampen en ellende zou brengen.
- 175—178. Die zweep dreef hem als ieder tot eten en slapen en zoodoende in een enger kringetje dan hij wenschte, of de plichten, die hij zoo gaarne volbracht, konden lijden.
179. *'t jongskén* — de zuigeling
180. *wat ik was, verdween*. Versta: zijn persoonlijkheid, zijn ik scheen zich geheel in leed op te lossen. M. a. w.: niets bestond dan meer voor hem, behalve leed. B. beschouwt zich hier tegelijkertijd als subject en als object Vgl. ook vs. 183.
186. *beproeven*: hier *ondervinden*.
196. *wat zon my ooit bescheen* — waar ik mij ook bevond.
198. *u dit hart* — voor u leefde (sloeg) dit hart.

199.

203.

205.

205—

214.

216.

220.

221.

223.

199. Zoo heeft hier zoowel tijdbep. als onderstellende kracht; het kan zoowel door *nu* als door *indien* worden weergegeven. B. wil zijn toehoorders laten uitmaken, of hij in zijn gedicht *Afscheid* "de wicken stouter rept"; vandaar de onderstelling.
203. *leidster*. Niet leidster maar leidster, geleidster.
205. *ze* — mijn ziel. *uw* — der dichtkunst.
- 205—207. *Licht* was volgens B. "eene bijzondere stof"; vuur, een verbinding van licht met een andere stof (zie B.'s *Geologie*, Gron. 1813, bladz. 5). Dat wij de sterren kunnen zien en de warmte der zon gevoelen, bewijst dus, dat de ruimte tusschen die hemellichamen en de aarde is opgevuld met licht en mischien met vuur. De zielen der afgestorvenen, die worden voorbereid tot hooger zaligheid, bewegen zich in dat licht, waarom het zielenlouterend kan heeten.
214. 't *nietig* ons — 't *nietig* ik.
216. Herhaaldelijk heeft B. gezegd, dat hij zijn poëzie niet als een uiting der verbeeldingskracht wilde zien beschouwd; zijn dichtkunst was "gevoel." Uit zijn hart, waarin hij de gemeenschap met God gevoelde, ontsproot zijn geloof, zijn kennis en ook zijn poëzie. Hoe schooner een dichtstuk is, des te zuiverder is de inwendige (Gods-)stem, die in het hart des dichters sprak, weergegeven. Vandaar dat godsdienst en poëzie in den grond der zaak één zijn. En de ware dichter gevoelt dat; ook weet hij, dat zijn schoonste verzen niet door hem zijn gezegd, maar door de Godheid in hem.
220. B geloofde vast aan den invloed, door geesten op den mensch uitgeoefend (vgl. zijn dichtstuk *De Geestenwareld*). Daar hij tevens het grootste gewicht hechtte aan bloedverwantschap en afstamming (erfelijkheid), lag het voor de hand, aan te nemen, dat een geest, die zich het lot van een van B.'s voorouders had aangetrokken, ook met belangstelling den levensloop van diens nakomelingen zou gadeslaan. Zoo ontstond bij Bilderdijk het geloof aan een "geleigeest van zijn' stam".
221. *van 's Bosfors boord*. Blijkens den *Urzijn en Valentijn* meende Bilderdijk af te stammen van een (in Constantinopel zetelenden) keizer van het Grieksche of Byzantijnsche rijk en een zuster van den Frankischen vorst Pepijn (den Korten). — *waar*. In Constantinopel nl. — *kruisaltaren*: Christenkerken. — *hun*: mijner vaderen.
223. *in den held dien Segons lans doorstiet* — in den persoon van hem, die doorstoken werd door Segon's lans. — Blijkens den *Elius* wordt hier bedoeld Diederik van Kleef en Teisterbant, de vader van Heile of Beatrix, die met den Zwaneridder huwde. In den *Elius* heet de "woeste" held, die Diederik doodde, Sigon.

226. Gedoeld wordt op den dichter Theodore Rodenburgh (begin 17^e eeuw) en op Bilderdijk's vader Izaak, die niet onverdienstelijke verzen schreef.
227. *in d'Ouderlijken gloed* — aan het dichtelijk vuur dier voorouders.
235. *Tempe*. Een bekoorlijke vallei in 't N. O. van Thessalië, waardoor de *Peneus* stroomt. Tempe werd door de oude dichters als het schoonste dal van Griekenland geprezen. B. bedoelt met dezen en den vorigen regel, dat hij de Grieksche poëzie in ons land het schoonst heeft nagevolgd.
236. *broos* — cothurnus, tooneellaars met bijzonder dikke of hooge zolen. De bedoeling van den regel is: wie heeft het Grieksche treurspel bij ons overgeplant? — B. doelt zeker niet zoo zeer op zijn oorspr. treurspelen als wel op zijn vertalingen van Sophokles: *Edipus*, *koning van Thebe* en *De dood van Edipus*.
237. *Den Siciljaanschen halm uw' tempel opgedragen?* — Theocritus' idyllen in uw taal overgebracht. — Theocritus van Syracuse († ongeveer 245 v. C.) was de schepper der bucolische poëzie. *Halm* bet. hier herdersfluit (in die beteek. komt ook *riet* voor). *Opdragen* is wijden.
239. *En leerde een vreemde lier*. B. doelt waarschijnlijk op de poëzie zijner tweede vrouw, Katharina Wilhelmina Schweickhardt, die vóór hare kennismaking met B. gedichten en een treurspel had geschreven in het Engelsch, en daarna een onzer beste dichtersessen is geworden. Misschien denkt hij ook aan een, naar ik meen, onvoltooide en onuitgegeven vertaling van zijn *Ziekte der Geleerden*, in het Fransch.
240. Ik kan dezen regel niet anders verklaren dan als een toespeling op de Ode *De Alleenheersching. Aan het volk van Denemarken* (1793) waarvan B. eenige exemplaren aan den Deenschen gezant te 's-Gravenhage had ter hand gesteld, o. a. om een daarvan aan den Regent van Denemarken, Frederik VI, te doen toekomen.
241. *Massageten* — een ruw nomadenvolk der Oudheid, wonende tusschen de Caspische zee en het Aralmeer. De bet. van dezen regel is: Ja, ik bracht zelfs verzen uit de taal der Massageten (versta: van ruwe, onbeschaafde volken) in het Nederlandsch over.
245. *oor en hart* der toehoorders.
246. *slingeren* — bewogen worden.
248. *'t zangrig vaderland* — het dichtelijke deel zijner landgenooten.
255. *van echtgenoot en kroost*. B. doelt op zijn eerste vrouw, Catharina Rebecca Woesthoven en zijn zoon Elius, die na de

257—

262—

265.

268.

274.

278.

280.

282.

283/

287.

297.

310.

311.

312.

scheiding der ouders bij de moeder bleef. Dat B. in zijn ballingschap door vrouw en kind „verscheurd” zou zijn en „op 't hart getrapt”, is onwaar.

- 257—272. Versta: Evenmin als een nachtegaal liefelijk kan zingen in de ure van doodsgevaar of diepe smart, kan het de dichter. Het vogeltje piept en krijscht in zulke oogenblikken; en dat is het, wat men in gelijke omstandigheden van den dichter te wachten heeft. — Als een jonge arend was hij, Bilderdijk, de zon tegengevlogen; maar het noodlot (verbanning, armoede enz.) had hem met geknotte vleugels op de aarde geworpen. Meer dan de vleugels uit te slaan, had hij dus niet kunnen doen; maar toch had zijn stoute poging aan anderen het juiste spoor gewezen.
- 262—264. Versta: Wanneer gij, nachtegaal, fluitend rondvliegt om aas te zoeken, kunt gij dan de wanklanken inhouden, die de honger u afperst?
265. *in meer dan krijschend gillen* — in iets beters, iets schoo-
ners dan enz.
268. *'t arendsjong*. B. denkt daarbij aan zich zelf.
274. *op die* — op de eeuw, die.
278. *Monen*. Arnold Moonen gaf in 1706 zijn *Nederduytsche Spraakkunst* uit. — *Andries Pels*, († 1681), een der oprichters van het Kunstgenootschap Nil Volentibus Arduum, gold lang voor een autoriteit op het gebied van poëzie. Hij streefde vooral naar een gladden, vloeienden vorm.
280. *Hollandsch Pindus* — den Hollandschen zangberg.
282. *gladde keten*. Zinspeling op den gladden vorm der verzen. B. doelt vooral op de Rotterdamsche dichtschool, de „gladde Maaspoëten” (als Frans de Haes, Pieter Leuter, Joannes Badon en Klara Ghyben).
- 283/284. Versta: Men hoefde geen dichter te zijn om te weten, wat schoon was; een doode kunstleer deed uitspraak.
287. *het kroost des ethers* — de arend, die „boven lucht en wolken”, dus in den wereldether zweeft.
297. B. denkt hier o. a. aan het echtpaar van Winter, de Lan-
noy, Hieronymus van Alphen, Bernardus de Bosch, Hoffham
en Uylenbroek.
310. *zoo helt my 't matte lijf* — zoo nader ik het graf (als die
half ontworptelde boom).
311. *vergast (door)* — onthaald op; vermaakt, verlustigd door.
312. *Den grijzen Tithon*. Daar Bilderdijk reeds vele jaren den
dood had verwacht en niettegenstaande zijn verouderen bleef
voortleven, vergeleek hij zich bij Tithon, wien door Zeus wel
de onsterfelijkheid, maar geen eeuwige jeugd geschonken was.
Tithon werd door Zeus eindelijk uit medelijden in een Krekel

- veranderd. (B. vond daarin aanleiding, later aan een drietal deelen met gedichten den titel *Krekelzangen* te geven.)
315. *de nieuwe bastaardy* — de nieuwe wankunst. B. was met de poëzie zijner tijdgenooten weinig ingenomen. Vooral de Duitsche letterkunde minachtte hij diep.
317. *rijker* dan in B.'s jeugd.
320. *De Lesbiansche lier* — het lierdicht in 't algemeen. In dien zin reeds door Horatius gebezigd. Lesbos was het vaderland van vele Grieksche dichters, als Alcaeus, Arion, Terpander enz.; ook van de beroemde dichteres Sappho.
- 322/324. B. doelt bepaaldelijk op de hymne *de Hollandsche taal*, in 1810 door Loots gedicht. Daarin wordt de lof van het Nederlandsch uitgebazuind en een hartig woordje gesproken tot de „Basterd Belgen”, die hun taal niet op prijs stellen en willen vervangen door het Fransch.
325. *Der vale Nijf*, datief.
327. Versta: Zelfs geen echo wordt van mijn zangen meer vernomen.
336. 't — het vaderland.
- 338/341. *Zijn diepen val* — in 1795. De woestaards zijn de republikeinen, die Willem V hielpen verdrijven. — *Bacchanten* waren de deelnemers aan de nachtelijke Bacchusfeesten. Dronken en tot dolzinnigheid opgewonden trokken mannen en vooral vrouwen dan veelal in troepen rond. Grove onzedelijkheid, verminkingen en somtijds moord gingen met die feestviering gepaard. — De gewone jubelkreet der Bacchanten was *Evoë*. — *Razernijen*: de verpersoonlijkte menschelijke hartstochten, door den Revolutiegeest als ontboeid, die zelfs het heilige niet ontzien.
342. Zinspeling op het koninkrijk Holland onder Lodewijk Bonaparte.
- 349/350. Zooals uit den titel blijkt, meende B. in *Afscheid* zijn zwanezang te zingen. Het beeld van den stervenden zwaan plaatst hij in Klein-Azië. Daar werden menigvuldige zwanen op de rivieren (van welke de Meander de *schoonste* is) gevonden; daar was de bakermat der poëzie: Homerus werd er geboren; daarheen trok altijd het hart van onzen dichter, die zich meermaalen verlustigde in phantasieën omtrent zijn Oostersche afkomst. — De Grieken geloofden, dat de zwaan, de vogel van Apollo, onmiddellijk vóór zijn dood een heerlijk lied zong. Waarschijnlijk is *Bilderdijk*, vooral toen hij de melodieuze slotstrophen van *Afscheid* dichtte, sterk onder den indruk geweest van het denkbeeld, dat ook hij op het punt stond van het leven en de (aardsche) poëzie vaarwel te zeggen.
354. *zijn volle kruik* — het volle vat, waaruit de stroomgod het water in de rivier stort. — *Zijn* slaat op stroom.
- 359/360. Moge ik thans verrast worden door een zachten dood,

361.

363.

367.

371.

396/3

398.

401—

405—

407.

420—

446.

451/

462.

472/

even als u in de „stervensstonde” de zachte Zefir, als een bode van den dood, tegenwaait.

361. *Roemen u.* — Dat u de waternimfen prijzen! Ik benijd u niet, zoo slechts enz.

363. Doelt op zijn mededichters.

367. *u.* Datief. Bet. van u.

371. *de dood* — het aardsche leven.

396/397. Nu ik op 't punt sta van te sterven.

398. *zijn glans* — de glans van dat licht.

401—403. Versta: de eeuwigheid, waarin hij al bijna is opgenomen.

405—415. Blijkbaar heeft B. in deze regels de Trojaansche koningsdochter Cassandra voor oog en gehad (Holland toch stelt hij als Ilium d. i. Troje voor). Cassandra was, door Apollo, de gave der voorspelling geschonken en de vloek ten deel gevallen, door niemand te worden geloofd. Zij voorzag Trojes ondergang.

407. *Hollands Ilium* — Holland. — *voorspeld.* Waarschijnlijk dacht B. aan verzen als MDCCCLXXXIV en *Geboortegroet aan den Erfprins van Oranje en Nassau* 1787). In het eerste dezer verzen had hij zijn twistende landgenooten gewezen op de mogelijkheid, dat

..... „eens een Heer herleev’, die muiters temmen kan”;
in het laatste gezegd:

..... „’k Zag (in de toekomst) den Moord, met de Eed-
breuk, en ’t Geweld

Een’ zetel, op den mond van ’s afgronds poel gesteld,

Bestijgen!” enz.

Men zal wel doen, aan dergelijke voorspellingen niet te veel waarde te hechten. Die van 1784 b.v. zal oorspronkelijk wel hebben moeten doelen op een Nederlandsch vorst; die van 1787 op een naderende republiek.

420—422. Volgens de sage werd Alba Longa, de moederstad van Rome, gesticht door Ascanius, den zoon van Aeneas, wien het gelukt was zich uit het brandende Troje te redden. — Uit het thans ingelijfde Holland zal ook een rijk voortspruiten, machtiger dan het vernietigde.

446. *zij* — die nacht.

451/452. Mocht mijn blik dringen door, enz.

462. *door de boorden.* Holland wordt hier vergeleken bij de zon (naar de voorstelling die de Ouden zich van haar loopbaan vormden). Het is ondergegaan, maar niet vernietigd; in den nacht beweegt het zich door het Noorden naar het Oosten, waar de dag, nog ongeboren, straks weer aanbreekt. Schooner gaat het weer op, als zelfstandige staat, met de eigen, thans afgelegde vlag

472/73. *wrong* *uit* — *wrong* uit de keel.

DE KUNST DER POËZY.

Tot de schoone gedichten, door Bilderdijk onder koning Lodewijks regeering en nog eenige jaren daarna voorge dragen in geleerde genootschappen, behoort ook *De Kunst der Poëzy* (1809. Gedrukt in *Winterbloemen*, 1811).

Tot recht begrip van dit vers is het noodig te weten, dat Bilderdijk aan het verstand van den mensch niet die waarde hechtte, die men er gewoonlijk aan toekent. Hij zag in, dat het verstand onbetrouwbaar en bedrieglijk is en meende, dat men naar een andere bron van kennis had om te zien, zoo men tot waarheid wilde komen. In het gevoel dacht hij gevonden te hebben, wat hij in 't verstand vergeefs had gezocht. Het „innig hartsgevoel” deed hem weten of iets schoon, waar en goed, dan wel leelijk, onwaar en zedelijk slecht was. Vandaar ook Bilderdijk's afkeer van de filosofen, die altijd te vergeefs langs de slingerpaden der verstandelijke redeneering bij het doel zochten aan te landen, dat *hij* dadelijk en zonder moeite langs zekerder weg meende te bereiken.

Naar aanleiding van *De Kunst der Poëzy* schreef Bilderdijk aan een vriend: „Ja, er is eene aesthetica in den mensch; maar [de wijsgeeren] hebben dit overblijfsel van de oorspronkelijke intuitive kennis in zich-zelfen en hun aanhang, lang uitgedoofd; en hun willekeurigheden in de plaats te stellen is, de ziel op een punt dat onmiddelijk aan de zedelijkheid grenst, in den grond verpesten”. Dàt heeft hij den filosofen in zijn vers dan ook voorgehouden; maar 't helpt niet: „Tot nog zit de varkenssnuit in den grond vastgepikt”. ¹⁾

¹⁾ *Briefw. Tydeman*, I, 222.

DE KUNST DER POEZY.

UITGESPROKEN

IN DE MAATSCHAPPY „FELIX MERITIS” TE AMSTERDAM.

They draw Pride's curtain o'er the noontide ray,
Spike up their inch of reason on the point
Of Philosophic wit, call'd argument,
And then exulting in their taper, cry:
„Behold the Sun”, and, Indian-like, adore!

YOUNG.

- ✓ Natuur, in rijpe jeugd, ging menig' leeftijd zwanger,
Eer ze één' HOMERUS schiep, één' waar', een' roemrijk' zanger! ×
En, zoo ze in 't gunstigst uur, na langgerekte dracht,
Dat wonder van heel de aard in 't eind te voorschijn bracht,
5. 't Was eenig; en zy-zelv, in d'arbeid als bezweken,
Behoeftde een wareldtijd om nieuwe kracht te kweken,
Eer ze andermaal 't Heelal zijn weêrga toonen kon.
't Gestarnt' verving de plaats van de uitgedoofde Zon,
Om, met ontleenden glans of flaauwe vonkelstralen,
10. De duisterheid der nacht te danken voor zijn pralen.
Zoo is, zoo was Virgyl, zoo 't gantsche Dichtrendom,
Dat, na Homerus eeuw, aan Pindus hemel glom.

Wie is HOMERUS dan? dat treffendste aller wonderen!
Wien eeuwen achter een met dartle stouthheid plonderen,

15. Daar echter, rijk van kracht en eigen Godlijk schoon,
 Geen stervling hem ontkleedt, noch bystreeft in zijn' toon!
 Homerus! Dichter! ja, waarachtig, eenig Dichter:
 Men rooft den adelaar zijn bliksempijlen lichter
 In 't zwavelzwangre zwerk, dan U de kunstpalet,
 20. Wier verven, vlammen zijn, van dampen onbesmet;
 Dan U dat fix penceel, wiens gadeloos vermogen
 Niet schildert, niet verbeeldt, maar schept voor mensch-
 lijke oogen,
 En met gewisser slag de ontroerde harten treft,
 Dan zelfs uw Jupiter, als hy zijn donders heft.

25. Homeer, gewijde naam, de roem der Zanggodinnen!
 Natuur heeft hart aan hart gevormd om u te minnen,
 Verwierp die U versmaadt. De hemel lacht hem aan,
 Die op uw' Heldentoon verrukt ten rei kan gaan;
 Vergoodt, die voor u knielt, en aan uw tooverzangen
 30. Met opgetogen oor, en ziel, en zin, blijft hangen;
 En wijst ons de eeuwigheid of 't graf der glorie toe,
 Naar 't wierook dat ons hart uw grafzuil rooken doe.

- ✓ Drijf zedig in uw' kring, ô 's aardrijks Wachteresse,
 × ô Teedre Cynthia, wier zilvren nachtkalesse
 × 35. Van Febus ondergang dit wentlend vlak vertroost!
 Uw luister is zijn roem, wanneer 't verbruinend Oost
 U moedig rijzen ziet, en hem in U herschijnen.
 × Aureore strooit voor U geen parels en robijnen
 Of gloënden chryzolieth op 't zwijgend hemelpad
 40. Dat ge optreedt, noch verspilt der wareld morgenschat
 Aan 't tooien van uw koets, of hutselt akoleien
 En rozen, om uw' voet een frisch tapeet te spreien; —
 De boschtoon groet u met geen welkoom van om laag; —
 Daag echter, toorts der nacht, gewenschte Febe, daag!
 45. Wy aâmen in uw licht een zacht, een teêr genoeg:
 Uwscheemring doet het hart met sombre wellust zwoegen;
 En geeft aan 't leven een verwissling van genot.
 Maar steiger niet verwaand den fieren zonnegod

- In 't aanzicht, als hy blaakt! — Gy, Febus gunstelingen,
 50. Ook U waardeeren wy, ook ons verrukt uw zingen!
 Ons hart schept in uw' toon genoeg, 't zij uw lied
 Door 't kabblend stroomgeruisch of 't bladerritslen schiet;
 Het zij gy de elpen Luit verliefde boezemzuchten
 Ontperst, of tranen lokt nog zoeter dan genuchten;
 55. Het zij uw snarengreep de donders raatlen doet,
 De velden overplascht met rookend menschenbloed,
 En Helden kransen deelt uit Pindus lauwerbosschen:
 Het zij het U behaagt, het Choorkleed aan te dosschen,
 En 't heilige gewelf te vullen met den galm
 60. Der Harpen, overdekt met Idumeesche palm.
 Zingt, Zangers, zingt! ons hart vereent zich met uw
 klanken!
 Of, wilt gy, siert de Lier met Bacchus wijngaardranken,
 En wapent Melpomeen met stijfbebloede dolk!
 Ontsluit den Hemel ons, of de Acherontsche kolk;
 65. Wy volgen, en, gedwee, gedwee in uw geleide,
 Gaan we op de starrenbaan of zwarte Styx ter weide,
 Gelukkig in den dwalm van uwen tooverzang.

Dan, wie zijn recht beweert, betwist' geen hooger
 rang!

- Geen riethalm in de kreek, wanneer de winden zuizen,
 70. Vermeet zich 't stroomgegolf aan de Echo toe te bruizen;
 Geen Dichter steek Homeer baldadig naar de kroon!
 Onheiligen, staat af, hy spreekt de taal der Goôn!

- ô Gy, die, Oceaan en Vader aller vlieten,
 Die Hella, Latium, bewaaten en doorschieten,
 75. Geheel Europa, in barbaarsheid lang versmacht,
 Gedrenkt hebt uit uw bron, en leven toegebracht!
 Homerus, (want aan U, aan U is 't, dat ons Noorden
 Het edelst voorrecht dankt van zachter wareldoorden:

68. De tekst heeft verkeerdelijk: betwist'.

- Dat zacht, dat teêr gevoel, waar door men 't schoone
smaakt,
80. Het dierlijk stof verheft, tot God en Engel maakt,
En in een' hooger kring dan 't nietig slijk mag zweven!)
ô Leer my, wat uw snaar zoo krachtig heeft gesteven,
Uw ziel die helderheid, uw' geest die kracht geteeld,
Die door uw trekken, door uw flauwste kleuren speelt?
85. Meld, meld die kunstgreep my, waardoor gy 't hart
zoo roerde;
Geen voorwerp ons beschreeft, maar levend voor ons
voerde;
De driften, als een' zwerm, op uwen wenk gereed,
Door 't menschelijk gemoed by beurten weemlen deedt;
En 't hart als wasch versmolt, vervormde en om kost
knedend?
90. Wy, zangers, dwalen rond in nare onzekerheden,
En grijpen snaren, maar wier wanklank de ooren tergt,
Daar de onbedreven hand gegladde tonen vergt.
Wy vinden maat, en taal, en denkbeeld, wederstrevig,
En worden flauw voor zacht, en stijf en hard, voor stevig:
95. Koom, schenk me uw lessen, gy, voortrefflikste, en gedoog
Dat eens eens stervlings zang uw' zang gelijken moog!
- Vergeefs, vergeefs gesmeekt! Die tijd is lang ver-
vlogen,
- Die harten bruischen zag van 't ware dichtvermogen!
Vergeefs daalde in een wolk Homeer aan Febus zij',
100. En toonde ons d' echten greep, de Hemelmelody:
Wie zou 't verduisterd oog der doffe ziel verklaren?
Wie leerde ons, hoe 't gevoel zich meêdeelt aan de snaren?
Wie leerde 't aardrijk ons vergeten, en den waan
Die 't wroetende verstand omnevelt, af te staan?
105. Wie, eindlijk, van het vuur der hooger transen blaken,
En valsche wetenschap met Heldenmoed verzaken?
Verwijfde weekheid, in gevoelloosheid ontaard,
Nam heel die veêrkracht weg, die ware grootheid baart.
Verbeelding werd gekweekt, maar, in heur vrijesprongen,

110

115

120

125

130

135

140

110. Door teugels van 't verstand aan alle kant bedwongen.
 Door teugels van 't verstand! En welk verstand, helaas! —
 In harsenschimmen wijs; in waarheên, eindloos dwaas!

- Natuur, die 't menschlijk lot, zoo aaklig op deze aarde,
 De balsems voor het leed met moederteêrheid gaârde,
 115. Weefde in 't gewrocht van 't hart de stikziende eigenmin
 Met wondre mengelstof van bonte draden in.

- Dat weefsel dekt voor ons het innigst van dat harte,
 Verbergt ons wond en buil, al kwijnt men van de smarte,
 En streelt ons met een' schijn, waarin de ziel zich vleit,
 120. In 't midden van den poel der diepste onwetendheid.
 Dan bidt men d' Afgod aan, die 't waanziek brein zich

smeedde,

En wierookt aan den damp, en noemt den waanzin, rede;
 Dan heet het, Wijsgeer zijn, voor 't heldre daglicht blind,
 Te tasten met de hand, of ze ergens schemer vind'.

125. En echter waagt men dan, om by dit waanbeschouwen,
 En oorzaak en gewrocht op Godspraakstoon te ontvouwen;
 Verbijstert door zijn taal, wie twijfelt of gelooft;
 Legt zwijgen op aan 't hart, en dringt zich in in 't hoofd.

- ô Wijsheid, die om hoog der dingen toomen vierend,
 130. De hulk van 't groot Heelal naar vasten haven stierend,
 Met wind en stroomen licht, hoe lucht en onweêr kraakt,
 En wat u weêrstand biedt, uw eigen werktuig maakt.
 Ziet, ziet ge op menschen neêr, die daar ze in hollen duiken,
 Zich weigren aan uw licht, en dan uw' naam misbruiken,
 135. ô Wijt hun d' overmoed dier trotsche dwaasheid niet,
 Die zich 't gezicht ontrukkt, op dat ze u-zelv doorziet!

- 't Is eigen aan de ziel, de gronden na te sporen
 Waar door 't geen is, bestaat. Ons-aller boezems gloren
 Van wellust, op 't besef van 't bovenmenschlijk lot,
 140. 't Gewrocht in de oorzaak-zelv te aanschouwen als een
 God.

- ô Zalig, die het mocht! De woestheid dezer aarde,
 En wat ooit sterflijk oog als meest verward ontwaarde, —
 't Gezaaide firmament, met vonken overspat, —
 't Onstuimig golfgebruisch van 't onafmeetlijk nat, —
145. De giften van 't geval, dat scepters, bedelstaven,
 En kroon, en kluister deelt, en vorsten vormt en slaven, —
 De dood, wiens felle zeis de buigende air versmaadt,
 En d' ongevulden halm in 't opgaan nederslaat, —
 De boosheên zelfs van 't hart, — de dwaasheên onzer
 droomen, —
150. 't Zou alles orde zijn, en eenheid, en volkomen;
 't Zou alles waardig aan die wijsheid zijn, die 't dacht,
 En, in dat denken-zelf, volmaakt te voorschijn bracht.

- Doch anders is 't bestemd, zoo lang wy, stervelingen,
 Uit hooger sfeer gebond in dees bekrompen kringen,
155. Of, door dit enge perk tot ruimer voorbereid,
 Hier smachten naar 't genot der zaalge onsterfelijkheid.
 Ons is op dit tooneel van warring en ellende,
 Die weetlust, zoo geroemd, die zucht naar 't onbekende,
 Een prikkel, die, gesmeed aan d' ijzren molenstang,
160. Ons eeuwig rond doet gaan, met onweêrstaanbren dwang.

ô Stervling, leer uw' staat, uw' stand, u-zelfen kennen!
 Geen wieken voert uw rug om door de lucht te rennen;
 Verstout u tot een' sprong; maar waan geen arendsvlucht,
 Wanneer gy nederstort en naar uw' adem zucht!

165. Waar, waartoe dan, verdwaasd, met uitgedachte
 vonden,
 Gebouwen, in de lucht, op 't ijdel ruim te gronden?
 Waar toe Natuur de wet met lijnen afgepaald,
 En, voor 't volzeekre HOE, in 't WAAROM afgewaald?
 Is 't niets voor 't dorstend hart, een' zuivren teug te
 leppen,
170. Ten zij men 't water-zelf de Godheid na kan scheppen?
 Is 't reedlijk hart ontbloot van de inspraak van Gods wet,

Ten zij men de Almacht-zelv haar eigen voorschrift zett' ?
 Of zal de wareldbol niet om zijn aspunt zwaaien,
 Ten zij ik-zelf bestemm' wat kracht hem dwing' te
 draaien?

175. Rampzalig dan de mensch, zoo nietig, zoo omperkt,
 Die, wat zijn vinger tast, noch waarneemt noch bemerkt;
 Dan valt het scheppingswerk met krak op krak in duigen,
 Zoo hy het reeglen moet, en naar zijn inzicht buigen!

Doch, Wijsgeer, delf vrij op, en stel uw stelsels voor.

180. 'k Vergun U, dat gy doolt op 't ons verbijstrend spoor.
 't Geluste U, op dien weg uw krachten af te matten!
 Gy moogt hem met uw zweet, uw hartebloed, bespatten;
 Zijn dorens strekken U voor bloem en kruidery!
 Maar, laat ons 't lieflijk pad der fraaie kunsten vrij!

185. Doch neen: ook hier, ook hier vermat ge u, op te treden
 Als meesters; werpt ge u op als Staatsliën van de reden,
 En zet u in 't gestoelt' van d' ingebeelden waan,
 Waar uit ge uw wetten geeft. — ô Pindus lauwerblaân,
 Wat wordt ge! — Een nieuwe Apol staat thands den
 Zanggodinnen

190. Aan 't hoofd. Buig, Zangberg, buig, en slecht uw hooge
 tinnen,
 Nog onbereikbaar voor den stervling, en zijn' voet
 Verboden! Geef thands plaats aan d' ongeschoren' stoet
 Dier Wijsheidkrameren, die Staten, Vorsten, kronen,
 Regeeren, en geen kunst, geen wetenschap, verschoonen!
195. Buk, Dichtkunst, voor 't gezag, dat al wat is, omvat!
 Het schoone ontleent zijn schoon van hun Orakelblad.

Gelooft gy 't, Dichters? Gy, tot hooger vlucht ge-
 boren,

Beheerschers onzer ziel! zult gy hun wartaal hooren?

- Neemt gy hun ketens aan; of kent gy daar gy zweeft,
 200. Een' andren gids dan 't bloed, dat door uw aders streeft!
 Laat gy uw stoute wiek, die de ochtend by 't ontgloeien

In 't blozende aanschijn vliegt, door 't vedermes besnoeien.

En gy, ô harten, die, gevoelig voor zijn lied,

In 't hemelambrozijn dat u de zanger biedt

205. Die godenwellust smaakt, die zorgen af kan koelen,
Bereidt ge u, naar hun wet, of vreugde, of smart, te
voelen?

Gaat, vraagt uw Platoos eerst, eer ge u bewegen laat,
Of 't vrijsta, dat een traan uw' boezemshok verraaft?
Of 't lachjen van uw' mond zich onbeschroomd durf
toonon?

210. En beeft, de hooge wet der Rechtbank ooit te honen!
Gevoel, en smaak, en schoon, 't hangt alles aan heur'
mond;

En wee! die, 't geen zy wijst, niet onweêrstreefbaar vond!

- Zoo zag ik menigwerv' een aantal waanpoëeten,
Op rijm en maat gespitst, ten rechterstoel gezeten,
215. Als Rhadamanthen, met gerimpeld aangezicht
Hun hart verschansen voor den indruk van 't gedicht.
Gewapend met een' wal van MONENS, ZEWELS, STIJLEN,
De handen toegerust met liksteen, schaaf, en vijlen,
Het hoofd met wind vervuld, ziedaar den kring vergaard!
220. Hier voert gerechtigheid het onmeêdoogend zwaard,
Den looden evenaar, den blinddoek voor hare oogen,
En grabbelt, of de schaal moet dalen of verhoogen.
X Megera staat er by, en zwaait, voor de ongeltoorts,
Het schrapmes in de vuist, en gloeit van wrevelkoorts.
225. Geen deernis, geen genâ, voor 't minste rijmverbreken!
Het vonnis van die Styx zal ieder vrijheid wreken.
Wat zeg ik, vrijheid? neen! ja, ieder valsche wet,
Die 't kinderlijk begrip aan taal en reden zet;
En elke schoonheid wordt, hoe edel, hoe verheven,
230. Gevoel en smaak ter spijt, gedoemd en uitgewreven!
Ach, Orfeus! voor dien throon had nooit uw wonderkracht
De dierbre Euridice naar 't daglicht weêrgebracht.
Hier zag ik VAN DER WAALS, hier BELLAMYS bezwijken!

- Hier, verzen uitgewischt, meer waard dan Koninkrijken,
 235. En, om een taalwet, of een' klanktoon, nooit verstaan,
 Den doem des onverstands en 't moordtuig ondergaan.
 Daar trad Prokrustes schim uit de onderaardsche holen
 In purpren laarzenpraal met zevendubbele zolen,
 En sloeg zijn bedsponde op, en bezigde axt of wind',
 240. Op al wat aan zijn maat zich ongelijk bevindt.
 Geen Theseus schoot tot hulp der schuldelooze woorden.
 De steelbijn hieuw in 't wild; meêdoogenlooze koorden
 Verreken vers, en stijl, en denkbeeld, en, ai my!
 Ter gunst' dier regelmaat, verdween de poëzy.
245. Geloof niet dat ik boert, mijn Vrienden, of de kleuren
 Wat aanzette, om het beeld te beter op te beuren.
 Neen: 'k heb in vroege jeugd, by 't optreên van mijn baan,
 Als arme zondaar, meê die Vierschaar uitgestaan:
 Wat zeg ik? in die Orde ook zelf mijn plaats genomen!
 250. Nooit Konzul was zoo fier in 't oppermachtig Romen;
 Geen Manlius zoo doof voor de inspraak van het bloed.
 'k Heb zelf met dezen bijn op eigen kroost gewoed,
 En (ô mijn eerste werk! ô droeve marteljaren,
 In beuzelen verspild met zoo veel beuzelaren!)
 255. Wat kapte ik, en verlamde, en wrong, en rekte ik uit!
 Wat dwong ik my 't gehoor naar 't platte klepgeluid! —
 Mijn oor, verstand, gevoel, weêrstonen. 'k Deed ze
 zwichten.
 't Was eenmaal ingezet: „Die knutsalary is dichten”!
 't Moest proza zijn in maat; en welk een maat, helaas!
 260. Tuttik, tuttak, was 't eeuwig slofgeraas.
 En, bleek er, dat een plaats in stouter toonval vloei-
 Of was een beeld gekleurd van 't vuur waarvan men
 gloei-
 Of, kwam 't Poëtisch waar met koel begrip in bots;
 Of kraakte een fiere broos door 't daaglijksch klomp-
 geklots;
 265. ô Jammer! 't moest er uit. 't Was snoeien, 't was ver-
 zachten,

Verandren overal, verbrokklen, en verkrachten.

Doch zoo de hartstocht sprak, de Dichter waarlijk zong,
De kluisters afschudde, en den letterkooi ontsprong,

Waarin het domme rot van koning Midas spruiten,

270. 't Gezond verstand ten spijt, de reden op wil sluiten;

De laffe bindseltjens der koude taal versmeet;

Gevoel voor woorden gaf, naar stijve vorm gekneed;

En 't vaars van uit het hart, en niet door 't hoofd liet
vlieten;

Dan vloog de banvloek los der waanwijze Abderieten!

275. Dan was de vrije vlucht der geestdrift, HOOG VERRAAD,

En, ware Poëzy, de afgrijslijkste euveldaad!

Ja, om te zekerder by 't droomwerk in te slapen,

Werd echte melody tot wanklank omgeschapen;

En 't arme Dichtstuk, eerst zoo rustig op de been,

280. Kroop met een hangend hoofd, en schuw voor 't daglicht,
heen!

Die dagen zijn voorby, die vijl is afgesleten!

De vrije Dichtkunst wrong haar leden uit die keten,

En heerscht, gelijk 't haar voegt. Zy mint gekuischte
spraak,

Maar zwoer die benteus af van 't snaatrend eendgekwaak

285. Dier Ziftren, wien de taal geen sprank is van de reden,

Maar dwaze willekeur, die schoolpedanten smeedden.

Doch is dan 't menschdom steeds, is 't menschelijk
verstand,

Ten speelpop aan den gril van 's aardrijks dwingeland?

Wil, onder 't woest geschreeuw van recht- en vrijheid
krenken,

290. Geen stervling, vrij van ziel, en zonder voorschrift,
denken?

Moet de eene of de andre dwaas, of (wil men 't?) filozooft,

Steeds heerschen op den geest door neevlig bygeloof?
 Moet zede, godsdienst, smaak, steeds valsche meesters
 eeren,

Om wat Natuur gebiedt, spitsvondig af te leeren?

295. Slaat zelfs de Poezy haar wieken niet meer uit,
 Of 't moet gewettigd zijn door 's Wijsgeers raadsbesluit?

Dit, dit beklagen wy, mijn Vrienden! dit betreuren,
 Wier ziel zich-zelv gevoelt. Die banden los te scheuren
 Is plicht! — Geen Zanger ooit, die 't menschdom hooger
 voert,

300. Zoo lang hem 't vreemd gareel aan valsche stelsels snoert!
 Uw hart, uw zelfgevoel, ô Dichters, is uw regel!
 Dat prent in elken trek het echt, het Godenzegel;
 Het kenmerk, dat uw ziel uit geenens slijkhoop stamt,

- Maar uit die bron van 't licht, die om Gods zetel vlamt,
 305. Die in uw' adem bruischt, die uitvloeit uit uwe aderen,
 En, wat uw klanken vangt, der Goden sfeer doet
 naderen,

Met wellust overstelpt die aard noch schepsel maalt,
 Dan, waar de Godheid-zelv de menschlijkheid door-
 straalt!

'k Eerbiedig, ja, uw recht, ik kniel voor uw en drempel

310. ô Wijsheid, die, verhuld in nevels, uw en tempel
 Aan 't kwijnende verstand ter toevlucht openzet,
 De reden wapens schenkt, en 't glippende oordeel wet!
 'k Heb meê (en dank zij 't lot!) als Priester, uw altaren
 Geöfferd, in den sleep der stijve choorsamaren;

315. Uw ommegangen nagetrippeld op de maat;
 En 't voorhoofd meê geplooid naar 't staatlijk pleeg-
 gewaad.

Ik drong in 't diepst trezor van uwe duisterheden,
 En leerde 't waarheidslicht ontwikkelen en ontleden;
 'k Zag waarheid, als een straal, van 's priesters borst-
 karkant

320. Afstuitend, en een vonk ontstekend in 't verstand;

Maar — 'k zag die flauwe vonk verdwijnen, en ver-
rooken

In dampen, die door 't brein als zwarte schimmen, spoken,
En 't ware licht der ziel verduistren door hun mist;
En adem, ziel, en kracht, aan ijdlèn waan verkwist!

325. Mijn boezem zuchtte en zwoegde, en had noch lust noch
leven:

'k Greep naar de schaduw rond, die om my scheen te
zweven;

Maar vatte eene ijdele lucht en lichaamloozen schijn:
'k Besloot, geen Wijsgeer meer, maar waarlijk mensch
te zijn.

Nu zonk dat blaauw verschieft van bergen zonder
toppen,

330. Van wolken, rijk in glans, maar dor van regendroppen!
'k Bleef in my-zelv' bepaald, doorzocht mijn eigen ziel,
En vond de waarheid daar, die zich verscholen hiel.
'k Zag alles opgelost in 't eenig zelfgevoelen;

Dit, grondslag van mijn zijn, bewustheid, en bedoelen;

335. Wat is, betreklijk tot mijn wezen, en niets meer;
Ja, 'k gaf de waarheid op, maar vond haar glansrijk weêr.

Van toen was Dichtkunst my geen spel meer van ver-
beelding.

Mijn hart ontschoot den slaap der zwijmzucht, der ver-
eëlding;

Het was zich-zelv' gevoel, en breidde in Hemelgloed
340. Zich tot die polen uit, waar ijs en winter woedt;
Omvademde Oost en West, en peilde zee en starren.
De Hemel daalde om laag, en de Aarde ontschoot heur
harren;

Een nieuw Heelal ontloek, gelijk de bladerkroon
Der frissche lenteroos haar nog verborgen schoon

345. Uit groene zwachtels drijft, voor daauw, en morgen-
stralen,

En Zefirkusjes, en verliefde nachtegalen.

- Toen zweefde ik, als de bie van Hybla, over 't kruid;
 Toen breidde ik door 't Heelal mijn stoute vlerken uit,
 En waagde 't, adelaars die in de wolken hangen,
 350. Te trotsen, en de lucht al steigrend saam te prangen;
 Ja, in dat licht te zien, waar Dirces fiere zwaan
In spiegelt, daar hy drijft langs de onbezochte baan,
 Endonders, onverwikt, rondom zich heen hoort klateren:
 Ik dacht om Ikarus, noch ongenoemde wateren,
 355. Wier vloed wellicht een' naam ontleende van mijn' val.
 Ik hoorde in zuivrer stroom der Heemlen maatgeschal,
 De morgenstarren, die in 't wandlen op hun paden
 Door d'ether zuizen als de sprinkhaan door de bladen,
 Of blaauwende haagdis, die door de doornen glipt.
 360. Ik zag geen' hemel meer, met vonklend goud bestipt;
 'k Zag leven, 'k zag gevoel; 'k zag geesten, meer ver-
 heven,
 Maar aan mijn' geest verwant, door de ijdlle vlakke zweven
 En 't al bevolken, 't al bezielen met hun heir.
 Ik daalde op 't veldgebloemt' in mijn betoovering neêr,
 365. En zag gevoel en zin, zag liefde en zelfgenoegen
 De schepping, waar zy gaapte, in banden samenvoegen,
 Wier knoop mijn hart omvatte, en alle heil omsloot.
 Toen kende ik 't leven eerst, en wist dat ik 't genoot:
 Toen leerde ik in my-zelv' mijn' gantschen wensch be-
 sluiten:
 370. Toen zong ik, en geen boei kon mijn verheffing stuiten:
 'k Was doof voor d' ijdlen wind die lof en laster fluit,
 En ademde in mijn' zang mijn' eigen' boezem uit.

Mijn Vrienden, laat wien 't lust, hier andre gronden
 stichten!

- My is 't gevoel, de bron; by my, 't gevoelen, dichten.
 375. Neen, geen verbeelding, dan ontstoken door 't gevoel,
 Is Dichtkunst; geen geweld van ijdel klankgejoel
 Dat dondert, loeit, en bromt, en ooren doof doet zuizen;
 Geen vinding van 't vernuft, geen smaakloos letterpluizen;
 Geen dweezucht, die den geest, in logge kon' verstijfd,

380. Met geessels opzweept, en in duizling omedrijft;
 Neen, zacht, neen, teêr gevoel, dat niet in woeste wieling
 Heromzwiert, maar 't gemoed steeds uitstort in bezieling,
 Zich meêdeelt, zich verliest in 't voorwerp dat men zingt,
 En geen' gevergden toon zich ooit van 't harte dringt.

385. Van hier dan 't dwaas geklap van valsche Theoristen!
 De Dichtkunst des poëts, de Godsdienst van den christen,
 Is één: Geen pijniging, die hersens tergt en prangt;
 Uitstorting van 't gevoel, dat heel Gods rijk omvangt.
 Weg, ijdlle kluisters van 't verhardend letterblokken!

390. De vleugels van de ziel, den vuurgloed aangetrokken,
 Waar in de Liefde zweeft, en ómgrijpt wat zy vindt,
 En 't stoflijk van het stof in 't stoflijk stof verslindt!
 Neen, Dichtkunst is gevoel; gevoel, den band ont-
 sprongen;

Behoeft van 't gevoel, door geen geweld bedwongen.
 395. Geen Dichter, die het vers of navorscht of gebiedt!
 Maar, wien het uit den stroom van 't bruischend harte
 schiet!

Wat wilt ge, ô Stagyriet? Is Dichtkunst louter malen?
 Natuur haar voorbeeld? zelfs in 't schoonst der Idealen?
 Ga, gloei uw koude ziel aan 't Dichterlijk gevoel,
 400. En ken in 't werk van 't hart, behoefte zonder doel.
 Neen, 't snikken van de borst, het hól en angstig kermen
 Des weemoeds, heeft geen wit, geen uitzicht op ontfermen;
 Het hupplen van het rund in 't frissche klavergroen,
 Beoogt niet, wien 't aanschouwt, genoeg en aan te doen.

405. De rijn, de vreugde spreekt, en eischt zich uit te gieten:
 't Geveel wil doortocht, ja! in lijden en genieten.
 Het hart wordt overstelpt, de ziel moet uitgebreid,
 En vraagt niet, wie ons hoort, en met ons juicht of
 schreit?

Bedwing het, Dichter! ja, niets hoeft dien stroom te
 nopen,

410. Die in uw' boezem welt. Hy barst zijn sluizen open.
 Uw borst verwijdt zich, en uw ingewand wordt vuur.
 Uw wezen breidt zich uit door d'omvang der Natuur.
 Uw bloed stijgt kokend op, en klemt den stroeven gorgel,
 En de adem neemt voor spraak den toonklank aan van
 't orgel.
415. Verbeelding vliegt in vlam, en spiegelt, beeld voor beeld,
 De zielsbeweging af die door uw aders speelt.
 Nu zingt ge, en 't is muzyk; 't zijn beelden, die als
 schimmen,
 Door tooverkracht gedaagd, uit donkre nevels klimmen,
 Maar blinkend, schittringvol, en door hun eigen licht.
420. Ga, Wijsgeer! leer ons thands den kunstgreep van
 't Gedicht!
 Leer, leer den samenhang dier onopnoembre trekken,
 Die, tot in 't minste deel, des Dichters ziel ontdekken!
 Spoor in 't bewerktuigd hoofd het fijne weefsel naar;
 Wat beelden voortbreng', vorm', en op hunn' hoefslag
 schaar';
425. Wat toets de ziel ontzette, en wat haar dring' tot weenen!
 Ik volg u, 'k zal uw les gewillige ooren leenen.
 'k Zal met u, in dat Dicht des menschen ziel bespiën,
 Den God, uit wien ik stam, in dees mijn schepping zien;
 Maar leer door koude kunst geen Dichtkunstsamenstellen,
430. Die uit de ontroerde ziel onleerbaar op moet wellen!
 Noch knabbel, als de geit de dartle wijnloot af,
 Die, spaarde uw tand haar rank, den eêlsten nektar gaf!
 Neen, Bacchus! laat dat bloed op uw altaren vloeien,
 Dat de eedle muskadel haar wasdom durft besnoeien!
435. Neen, Febus! grijp uw pijl, en wreek uw heilgdom!
 Zie hier die Kelten weêr, wier woedende oorlogsdrom,
 Het Noorden afgezakt, en harder dan hun Noorden,
 Uw outers overvalt met plondren, blaken, moorden.
 Zend hier uw bliksems, hier uw hagelsteen en weêr
440. Op 't heiligschennend, op het schrikbaar leger neêr!
 En gy, ô Soter! gy, ô Dicht- en Kunstenkweker,

Herrijs! — Maar neen, ô neen, hun dwaasheid eischt geen' wreker:

In eigen rag verward, waait de eerste morgenlucht
Met rups- en keverwolk, hun wijsheid op de vlucht!

445. ô Plato, zoo vergood! en Platoos volgelingen,
Die de eeuwen bezig hieldt met beurtelings verdringen
Van stelsels, rij aan rij, voorby- en afgegaan,
En al uw wijsheid steeds veranderen zaagt in waan!
Het menschdom werd vermoeid van met uw redentwisten

450. Hun leven, bloed, en ziel, en hoogst belang, te kwisten:
Men streed, nu tegen u, dan voor u, even blind,
En 't Wijsgeerlieverei veranderde als de wind.

Geen leeftijd, of, vertuit aan de eene of andre dwaling,
Die waarheid heeten moest en nieuwe lichtbestraling!

455. Gaat, weest eerst duurzaam, eerst bevestigd, eer ge u vleit,

Dat Dichtkunst zwichten moet voor uw vermetelheid!
Ze is eeuwig, als Natuur, en zal geen wetten eeren,
Dan die heel 't stoffijk, beide, en 't stoffeloos, regeeren.
Of waant gy 't, dat deze aard, als zy haar kring
beschrijft,

460. Uw les ten richtsnoer neemt, en naar uw voorschrift drijft?

De Maan haar stand bewaart om uw gezag te erkennen?
Of tij en jaarsaizoen in uw gareelen rennen?

Neen, Wijsgeer! zoo uw vlijt die kunstkracht heeft
doorzien,

't Is tuige en leerling zijn, geen meesterlijk gebiën.

465. Ook Dichtkunst is Natuur: Doorzoek heur rijke schatten!
Leer, wat zy edelst, wat zy Godlijks heeft, bevatten!
Beschouw haar in haar werk, wanneer zy harten streelt,
Aan liefde en tederheid, aan schrik en angst beveelt!
Doorzie haar tuighuis! tel heur wapens en sieraden,

470. Als gy die starren telt die 's hemels kap beladen!
Maar waan, indien uw zorg den Dichter kennen doet,
De Leeraar niet te zijn, dien ze immer volgen moet.

475.

480.

485.

490.

95.

00.

- Neen, hebt ge in 't groot Heelal geheimen aan te bidden,
 Ook hier versuft uw brein: Kniel neder in ons midden!
475. De Dichter voelt in 't hart, wat uw besef ontduikt,
 En wee hem, wien uw band de vrije vlerken fnuikt!
 Hy is geen Dichter meer. Als de opgeschoten ceder,
 Ziet Dichtkunst op uw school als op de veldrijs neder,
 Of lichten rietscheut, die een teder plantjen bindt,
480. Maar, voor geen kruin bestemd, die worstelt met den
 wind.
 Zy, Leermestres der taal, zy, aller Wijsheid voedster,
 Behoeft niet, dat uw schoot haar fiere rijpheid koester';
 Zy staat onkantelbaar, onschokbaar, als de zuil
 Van Hermes, in 't geraas van 't daavrend hondgehuil.
485. Uw zuilspits waggelt steeds, en, telkens omgesmeten,
 Verbouwd, en weêr herbouwd, met gapingen en reten,
 Heeft vastheid, steun, noch rust. Daar staat zy, fier
 in top,
 En heft voor de eeuwigheid haar trotsche macht-
 spreuk op:
 Een leeftijd gaat niet om; haar hoekkanteelen breken,
490. En 't gantsch gevaarte ligt door eigen last bezweken.
 Neen, Dichtkunst, gy, gy leeft, onaflijk als Homeer!
 Blaas me aan, gevoel der kunst! Ik wil geen meesters
 meer.

* * *

- Speel het fluitjen vink of sijsjen
 Kunstmuzyk en zangspel voor!
95. 't Went aan 't voorgepiepte wijsjen
 Ongevoelig hart en oor.
 't Leert het spoedig na te gorgelen,
 En vermaakt zich in dien toon;
 Maar, waar blijft hun kunstloos orgelen?
100. Waar het hartdoordringend schoon?

Zangeres der loovrenzalen,
 Die in 't luistrend woud gebiedt;
 En gy, Pindus nachtegalen,
 ô Verzaakt u-zelfen niet!
 505. Laat, wien 't lust, vrij noten zetten;
 Geef hy regels naar zijn' waan;
 U te binden aan zijn wetten,
 Waar, Natuur voor 't voorhoofd slaan.

'k Spreek tot U, ô ware Zangeren,
 510. Die, als 't Dichtvuur u bevangt,
 Aan geen ijdel hoofdbezwoeren,
 Maar aan 't hart uw vaerzen dankt!
 U, die in uw vrije tonen
 Nog Homerus schaduw schetst,
 515. Al zijn kunst en lauwerkronen
 Door verval der eeuw verfleetscht!

Ja, uw kunstkracht is GEVOELEN,
 JUIST gevoelen, met een hart,
 520. Dat, wat drift het door moog woelen,
 Nooit he helder brein verwacht.
 Dat, in vollen bloed aan 't vlammen,
 Met zijn vlam verbeelding ziet,
 Dat zy dijk doorbruischt en dammen,
 En door star en melkweg schiet!

Schiet dan uit, geroerde zielen!
 525. Schiet in louter vuurgloed uit!
 Vaart den Dagvorst in zijn wielen!
 Maakt den Donderwagen buit!
 Dwingt die Thetis in uw armen,
 530. Die voor niemand heeft gebukt,
 Dat haar kniën u verwarmen
 Als gy haar de heupen drukt!

516. De tekst heeft: *verflescht*, wat een drukfout moet zijn.

Dan zal 't Egis der Aaloudheid
Bliksemoogen van uw Lier!

535. Alles buigen voor uw stoutheid!

Alles branden van uw vier!

Ja, dan zult, dan zult gy ZINGEN,

En uw zang zal waarheid zijn,

Waarheid uit de hemelkringen;

540. En des Wijsgeers wijsheid, SCHIJN.

1809.

A A N T E E K E N I N G E N .

- Young's woorden staan in het vierde boek der *Night Thoughts*: Zij trekken het gordijn van hun hoogmoed voor de stralen der middagzon, verbinden hun klein beetje verstand met dat deel van het wijsgeerig vernuft, hetwelk men bewijsgrond noemt, en dan, juichende over hun kaarsje, roepen zij uit: "Ziet de Zon", en aanbidden als Indianen.
1. *in rijpe jeugd* — op volwassen, maar toch jeugdigen leeftijd. In die periode bevond zich de aarde (volgens B.) tegen den tijd van Homerus' geboorte (9^e eeuw v. Chr.?).
 5. *'t Was eenig* — bleek het eenig in zijn soort te zijn. *arbeid* — verlossingsarbeid, barensweeën.
 6. *wareldtijd* — wereldleeftijd. Tijd, gedurende welken een planeet of ster bestaat.
 7. *zijn* — Homerus'.
 - 8—12. Versta: Als de zon is ondergegaan, verrijzen de sterren; eerst als 'de duisternis is gekomen, zien wij ze stralen. Zoo is het ook met Vergilius en alle andere dichters, die verrijzen en schitteren konden *na* den dood van Homerus.
 10. *zijn* slaat op *gestarnt* (vs. 8).
 11. Zoo is het gesteld met Vergilius; en zoo was het met hem gesteld (ook in den tijd, dat men hem meer nog dan thans verhieft).
 12. *Pindus* — De Zangberg.
 14. *wien* — dien. Bij B. is *wien* de gewone accus. sing. masc. van het betrekk. vnv. *die*.
 15. Terwijl nochtans, daar Homerus "rijk van kracht" enz. is
 18. *den adelaar* — den arend van Jupiter.
 20. *van dampen onbesmet*, niet door rook verduisterd.
 26. *hart aan hart* — veler, aller hart.
 27. Versta: Voorzeker lacht hem de hemel aan, die.

28. *ten rei kan gaan*. Oorspr. waren dans en poëzie bij de Grieken samenhoorende begrippen: het gebarenspeel dat met de voordracht van dichtstukken gepaard ging, werd tot den dans gerekend. Het zingen van hymnen bij godsdienstige plechtigheden werd veelal begeleid door dans in engeren zin.
- 31/32. En (de hemel) maakt ons onsterfelijk of (wat hetzelfde is) schenkt ons een roemrijk graf, overeenkomstig met de verdienste, die er gelegen is in het verheerlijken van Homerus. (Men lette op den climax in 26—32: De natuur verwerpt, wie H. niet acht; slaat goedgunstig gade, wie kan genieten van zijne zangen; vergoodt, wie uit vereering neerknielt en maakt onsterfelijk wie H. (in uit het hart geweld gedichten!) verheerlijkt.
- 33—49. *Cynthia* — Artemis, Diana, de maangodin. Zoo genoemd naar hare geboorteplaats Cynthus op Delos. In dezelfde verhouding als de maan staat tot de zon, denkt B. zich die van Homerus' navolgers (de gezamenlijke latere dichters) tot Homerus. Tot Phoebus (den zonnegod en den dichtergod) staan Phoebe (de maan) en de dichters in ongeveer dezelfde betrekking. Vandaar in vs. 49 Febus' gunstelingen.
35. *van* — van . . . af.
36. *'t verbruinend Oost*. Daar de zon in 't Westen ondergaat, wordt het Oosten het eerst donker.
39. *chrysoliet* — een edelgesteente van groene kleur.
40. *morgenschat*. Zoowel in letterl. zin op te vatten als rijkdom van den morgen (die Aurora der zon aanbiedt) als ook in de bet. van morgengave, geschenk, waarmede de bruid na de voltrekking van het huwelijk begiftigd werd.
43. *boschtoon* — vogelzang.
44. *dagen* — te voorschijn treden. — *Febe* — Phoebe, de maangodin; de zuster van Phoebus, den zonnegod.
49. *Febus gunstelingen* — dichters. Phoebus (Apollo) was ook de dichtergod.
57. *Helden*, datief. Vgl. Ode aan Napoleon, strophe I.
- 58—60. Versta: Hetzij gij in priestergewaad in het kerkgebouw godsdienstige liederen wilt zingen als de psalmen Davids. David, de koninklijke harpenaar, had o.a. de Idumaeërs of Edomieten overwonnen; vandaar: harpen, overdekt met Idumeesche palm = Davidsharpen. Vgl. P-alm LX : 2, 10; Psalm LXXXIII : 6—9; Psalm CVIII : 10. — Of staat Edom hier voor Judaea (vgl. Geestenwareld, vers 619)? Met den galm dier harpen van Judaea, zou B. in dat geval denken aan de Oudtestamentische religieuze poëzie, die hier dan voor de Gewijde Poëzie in 't algemeen staat.

62. Zingt dithyramben ter eere van Bacchus, en andere vurige zangen.
63. Of schrijft treurspelen. *Stijfbebloede dolk* — een dolk vol geronnen bloed.
64. *Acherontsche kolk* — onderwereld, hel. De Acheron stroomde, naar de meening der ouden, rondom de onderwereld. — De bedoeling van vs. 64 is: Dat de held van uw treurspel ten hemel of ter helle vare.
73. *ó Gy* — Homerus. *Oceaan*: In de Grieksche mythologie had hij bij Thetis drieduizend zonen: hij was de vader aller stroomen. Hier vergelijking met Homerus, den vader aller dichters.
74. *Die*. Het antecedent is vlieten.
82. *wat uw snaar zoo krachtig heeft gesteven* — wat uw snaar, uw speeltuig zoo krachtig heeft gemaakt.
92. Versta: Terwijl de hand, schoon onbedreven, nochtans zuivere muziek verlangt.
99. *daalde*. Tot ons neder nl.
100. *greep* — greep in de snaren. Vgl. vs. 91.
101. *der*, genitief.
102. *Wie leerde ons* — wie zou ons leeren.
105. *Wie, eindlijk*. Aan te vullen: leerde ons.
109. *Verbeelding werd gekweekt*: B. wilde de „verbeelding” niet erkennen als de bron der poëzie. Hij schreef eens: „Mijn poëzie heeft niets met de verbeelding te doen. Zij is bloote uitstorting van 't gevoel en gevolg van overkroptheid.” (Briefw. Tyd. I, 301.) Derhalve keurt hij het (kunstmatig) aankweken van verbeelding af; vooral wanneer die verbeelding nog door het waanwijs verstand geregeld moet worden. (Uitvoeriger hierover in mijn *Bilderdijk* II, 433—435.)
- 111/112. Volgens B. ligt de bron van alle ware kennis in het gevoel. Het verstand is altijd bedrieglijk en onbetrouwbaar.
113. *'t menschlijk lot*, datief.
- 123/124. Dan heet blind rond te tasten, wijsgeer zijn. De wijsgeeren kunnen niet anders zoeken dan schemering, mengsel van licht en duisternis.
126. *En oorzaak en gewrocht*: God en zijn schepping.
129. *Wijsheid* — God. — *der dingen toomen vierend* — alles besturend.
136. Versta: De dwazen maken zich geheel blind, in de hoop, U te kunnen begrijpen.
140. Versta: Met den blik van een Godheid het waarom van alles en zoo het verband tusschen alles te kunnen begrijpen.
152. Volgens B. is Gods denken reeds scheppen. Wat bestaat

154

158

163

168

169

171

182

184

189

192

196

200

202

207

213

214

215

is door God gedacht en heeft door en met dat denken bestaan gekregen.

- 154/155. Wij, stervelingen, zijn òf uit hooger sferen afkomstig en daaruit verstooten, òf wij worden hier op aarde voorbereid tot een bestaan in die hemelsche oorden.
- 158—160. De zucht naar kennis, die den mensch voortdurend prikkelt, brengt hem niet verder, maar doet hem rondloopen in een kring. B. denkt aan den stang van den rosmolen, die door een in de rondte loopend paard in beweging gebracht wordt.
- 163/164. Spring, daar gij niet vliegen kunt. Maar wanneer gij ademloos weer neervalt, verbeeld u dan niet, te hebben gevlogen als een arend.
168. Waarom u niet tevreden gesteld met het *hoe*, maar u verdiept in het nooit te beantwoorden *waarom*?
- 169/170. Is water te drinken geen genot, indien men zelf geen water kan scheppen? Is het geen wellust, te zien, hoe God de wereld inrichtte, zoo men niet weet, op welke wijze hij haar schiep en waarom?
- 171/172. Voelen wij Gods wil niet in ons hart, wanneer wij dien niet zóó goed begrijpen, dat wij er de noodzakelijkheid van kunnen bewijzen? (In dat geval nl. konden wij uit ons zelve Gods wil voorschrijven.)
- 182/183. *hem en zijn* hebben betrekking op *weg*.
184. Voor B. zijn filosofie en wetenschap (zooals "men" die opvatte en opvat) zaken van het verstand. Kunst is gevoelszaak; en van het ware gevoel weten de wijsgeeren niets af. (Uitvoeriger handel ik hierover in *Bilderdijk*, II, 114—118.)
- 189/190. *Een nieuwe Apol* enz. Geen *Dichtgod* bestuurt thans de dichtkunst meer.
192. *ongeschoren stoet* — de wijsgeeren. Met de ruige baarden der filosofen wordt door de Grieksche hekeldichters meer-malen gespot.
196. Versta: Het schoone is (naar hun meening) eerst schoon, als het overeenstemt met hun voorschriften.
200. Versta: Dan uw eigen persoonlijkheid, uw individualiteit.
202. *vedermes*. Misschien denkt B. hier niet alleen aan het mes, dat de dichters kortwikt, maar ook aan het pennemes, dat hun "stoute pen" zou versnijden.
207. *Platoos* — wijsgeeren in 't algemeen.
213. De volgende regels doelen op de kunstcritiek der XVIIIe eeuw.
214. *gespitst op* — gescherpt ten opzichte van, geoefend in. Misschien ook heeft B. bedoeld: de ooren gespitst op.
215. *Rhadamanthus* wordt een van de rechters der onderwereld genoemd.

217. *Moonen*. Zie de aantekening op blz. 45 bij vs. 278. — *Willem Sewel* (1654—1720) schreef ook een Nederduytsche Spraakkunst. — *Stijlen*. Niet op Simon Stijl wordt hier bedoeld, maar op Klaas Stijl, van wien in 1776 verscheen: "Be-knpte Aanleiding tot de kennis der Spelling, Spraakdeelen en Zintekenen van de Nederd. Taal".
221. *den looden evenaar* — de zware (niet fijne, nauwkeurige) weegschaal. De evenaar is eigenl. de stang, die in 't midden wordt ondersteund en aan wier uiteinden de schalen zijn opgehangen.
222. *Grabbelen* Het tasten van de geblinddoekte om te voelen aan evenaar of schalen, of het evenwicht moet worden verkregen door toe- of afdoen van gewichten.
223. *Megera*. Eene der Erinnyen of wraakgodinnen der Grieken.
226. *Styx* voor onderwereld. Vgl. 215. Om hunne onverbiddelijke gestrengheid worden de kunstrechtters met die der onderwereld vergeleken. — *Ieder vrijheid wreken* — wraak nemen over iedere (ongoorloofde) vrijheid. Vgl. de uitdrukking: geleden hoon wreken.
233. Simon van der Waal (1756—1781) werd meerdere malen door de Leidsche en Haagsche dichtgenootschappen met goud bekroond. Vgl. mijn werk over Bilderdijk, I, 475. — Jacobus Bellamy (1757—1786).
237. *Prokrustes*. Een roover, die bij Eleusis woonde en door Theseus werd gedood (vgl. 241). Prokrustes had voor zijn gasten twee bedden, een zeer lang en een zeer kort. Groote menschen legde hij in het korte en hieuw een stuk van ze af; kleine bracht hij in het groote, waarin hij ze uitrekte, tot zij stierven.
238. De laarzen met zevendubbele zolen zijn brozen of kothurnen, die gebruikt werden door de Grieksche treurspelers. De buitengewoon dikke kurken zolen dienden om de gestalte van den acteur grooter te doen schijnen. Dat B. Prokrustes hier uitdost met purperen kothurnen, is waarschijnlijk om hem een indrukwekkend niterlijk te geven.
251. *Manlius*. De veldheer Titus Manlius, die zijn zoon liet ombrengen, omdat deze het bevel zijns vaders niet had gehoorzaamd.
256. *Klepgeluid*: vgl. 260 en 264.
269. *Koning Midas* was scheidsrechter in een muzikalen wedstrijd tusschen Apollo en Pan. Hij wees laatstgenoemde den prijs toe. Tot straf gaf Apollo hem ezelsooren.
271. *laffe bindseltjens* — onbeduidende stopwoorden.
272. *naar stijve vorm gekneed* is bep. van woorden.
274. *Abderieten*. De inwoners van Abdera hadden den naam van

277

285

288

289

306

307

310

314

315

316

319

329

335

339

stompzinnig te zijn en allerlei dwaasheden uit te halen; nochtans waren zij zeer wijs in eigen oogen.

277. *in te slapen*. De bedoeling is: *in te doen slapen*.
 285. *reden* is hier gebruikt in de beteekenis van geest, ziel.
 288. *'s aardrijks dwingeland*. De door B. zoo gehate filosoof.
 289. *van recht- en vrijheid krenken*. Versta: van het krenken van recht en vrijheid.
 306. *wat uw klanken vangt* — elk, die u aanhoort.
 307. *die*, accus. Het antecedent is weluist.
 310. *verhuld in nevels*, dus niet duidelijk zichtbaar.
 314. *choorsamaar* — priesterkleed. Hier eigenl. de in samaren gekleede priesters. Vgl vs. 28.
 315. De Romeinsche Salii (priesters) trokken eenmaal in het jaar dansende door de stad, naar alle tempels en altaren.
 316. Versta: En het voorhoofd gefronst, ernstig gekeken, zooals het hem, die het deftige priestergewaad draagt, betaamt.
 319. *bostkarkant*: een karkant is eigenlijk een halssnoer van edele steenen. B. doelt op de Urim en Thummim van den Israëlietischen hooge priester: een vierhoek van bonte stof, dien hij op de borst droeg, voorzien van twaalf in goud gevatte edele steenen, waarop de namen der twaalf stammen Israëls. Op of in dien vierhoek bevonden zich de zoogenaamde Urim en Thummim, woorden die beteekenen „Openbaring en Waarheid”: wat die eigenlijk geweest zijn is niet zeker, misschien wel een paar edele steenen, die de Openbaring en de Waarheid zinnebeeldig voorstelden. De Hoogepriester nam de U. en Th. te baat, om in gewichtige gevallen te beslissen. Hoe dit ging is natuurlijk ook onzeker. Sommigen denken aan een soort van diamanten dobbelsteenen met den naam Jehova; de Hoogepriester wierp ze en maakte uit de ligging den Goddelijken wil op. Vgl. Exod. XXVIII, 30; Num. XXVII, 21.
 329. *bergen zonder toppen*, omdat zij iemand niet zoo hoog kunnen brengen, als hij wenscht, en het rusteloos, afmattend klimmen voor hem blijft.
 335. B. geloofde niet aan een zelfstandig bestaan der stof; de stof achtte hij een schepping van den geest, de geest was een schepping van God. Vandaar dat hij in alles één groote eenheid meende te bespeuren; alles stond derhalve tot al het andere in het engste verband; dus ook tot hem. Wanneer zijn „zelfgevoelen” hem nu den juisten blik op de dingen gaf, zag hij die betrekking van al het andere tot hem duidelijk in. Vgl. vs. 367.
 339. Versta: Nu gevoelde het hart zich zelf; nu voelde het, dat het louter gevoel (voor B. het hoogste!) was.

- 339—372. Beschrijving van de macht van dichtkunst en gevoel.
345. voor — ter wille van.
347. *de bie van Hybla*. Hybla is de naam van drie steden op Sicilië. Uit een dezer drie plaatsen kwam beroemde honig.
351. *Dirces zwaan* — Pindarus. Dirce heette een bron bij Thebe, Pindarus' geboorteplaats.
352. *de onbezochte baan*, hoog aan den hemel. Andere dichters verheffen zich niet zoo hoog als Pindarus in zijne Oden.
- 354/355. *ongenoemde wateren*. Toen Icarus zich te hoog op zijn kunstvleugels verhief, smolt het was, waarmede zij bevestigd waren en viel hij in zee. Deze werd toen naar hem de Icarische zee genoemd.
356. *Zuiverer*. — Versta: zuiverder dan die waarin Icarus was neergestort, waarin hij zelf zou kunnen neerstorten. — *der Heemlen maatgeschal*. *De morgenstarren* enz. Blijkbaar denkt B. aan de volgende plaats uit het boek Job (XXXVIII, 7): "Toen de morgensterren te zamen vrolijk zongen, en al de kinderen Gods juichten." Hij doelt hierbij zeker op iets dergelijks als de "harmonie der sferen" bij de Grieken.
361. *meer verheven*. Versta: dan mijn geest.
366. *waar zij gaapte*. Versta: waar zij ook gapen mocht.
367. *Wier knoop mijn hart omvatte* enz. — geheel mijn gevoel, mijn wenschen, geluk enz., dit alles werd door de aldus tot een schoon geheel geworden schepping omsloten. M. a. w. ik verlangde niets, wat buiten die schepping lag; mijn hart verlangde naar niets daarbuiten. *Hart* is accusatief. Subject van *omslot* is *knoop*.
372. *mijn' eigen boezem*. Versta: het gevoel van mijn eigen boezem.
373. *andre gronden stichten* — andere grondslagen aannemen, een ander uitgangspunt kiezen.
382. *'t gemoed* is accus. Vgl. vs. 372.
- 386/387. *De Dichtkunst des poëts, de Godsdienst van den Christen, is één*. Daar beide gevoel van iets hoogers zijn: zij zijn te zamen *Het Hoogere*, dat wij gevoelen in ons hart.
390. *aangetrokken*. Verl. deelw. met de beteekenis van de gebied. wijs.
392. Versta: De liefde (voor God en zijn schepping) vernietigt te midden van het stof (het geschapene) wat het stoffelijks bevat. — Volgens B. zijn God en de schepping een zekere eenheid en is het stoffelijke slechts symbool. Wie zich nu zooveel mogelijk met God hereenigt, ziet het stoffelijke verdwijnen, daar hij steeds vaster tot de overtuiging komt, dat alleen het onstoffelijke werkelijk bestaat.
395. *Geen Dichter, die* — hij is geen dichter, die. — *of na-*

397

402.

409.

412.

423.

425.

430.

433.

435.

436—

441.

444.

445.

452.

453.

457/4

vorscht of gebiedt — opspoort, zoekt, of wel, het willekeurig, op zijn bevel, te voorschijn roept. M. a. w. de ware dichter dicht geheel onafhankelijk van zijn wil.

397. *Stagyriet* — Aristoteles, in 384 v. C. te Stagira geboren. (Vgl. voor A.'s theorie der Nabootsing, zijn geschrift over de dichtkunst, cap. I § 4 en cap. IV § 1—7.)
402. *heeft ... geen uitzicht op ontfermen* — heeft den blik niet gericht op 't medelijden der menschen; heeft niet het doelwit, medelijden op te wekken.
409. *Bedwing het, Dichter.* Versta: Bedwing dat gevoel, zoo gij wilt; uw poging is toch nutteloos.
412. *door d'omvang der Natuur* — door de geheele uitgebreidheid der natuur, door het gansche heelal.
423. *het fijne weefsel* des gedichts. Spoor na, zegt de dichter, hoe conceptie en uitvoering in 's dichters geest zijn ontstaan; ga na, wat hem zijn beelden heeft gegeven, welke eigenaardigheden van den dichter hierbij werkzaam geweest zijn enz
425. *toets.* Eigenl. aanraking (vgl. het Fr. ww. *toucher*). Streek v. d. schilder op het doek; in 't algemeen: aanraking, greep v. d. kunstenaar.
430. *onleerbaar* — zonder geleerd te zijn of te kunnen worden.
433. Bacchus! dood hem enz. De bok werd als vijand der wijngaarden aan Bacchus geofferd.
435. *vreek uw heilgdom*, op de verwoestende filosofen nl.
- 436—439. *Kelten* en wel in 't bijzonder Galliërs, die in 287 v. Chr. in Griekenland vielen en op Delphi lostrokken. Apollo zelf verdedigde zijn orakel en verjoeg de barbaren met donder, koude en sneeuw. Zie Pausanias *Περὶ Ἑλλάδος* X, 23.
441. *Soter.* Naam, waarbij verscheiden goden om redding werden aangeroepen. Hier voor Apollo Daar de Grieksche Goden dikwijls zeer verschillende eigenschappen in hun persoon vereenigen en macht hebben op velerlei gebied, is het zeer begrijpelijk, dat zij, naar gelang van de eigenschappen, die men op den voorgrond stelt, bij verschillende namen worden genoemd. Apollo-Febus in vs. 435 is de strijdende, Apollo-Soter in vs. 441 de zegenende, kunstminnende godheid.
444. *Met rups- en keverwolk* — tegelijk met rupsen en kevers.
445. *Platoos volgelingen* — wijsgeeren in 't algemeen.
452. *wijsgeerlieverei.* Versta: de leus der filosofen.
453. *of vertuit.* Versta: of zij is vertuid.
- 457/458. De bespiegelende wijsgeeren kunnen aan de natuur niets veranderen. Het is, alsof zij in hun opgeblazenheid aan alles wetten geven; en nu mag het betwistbaar heeten, of het stoflooze zich aan die wetten houdt, het stoffelijke doet het

zeker niet. En toch — dan eerst is een wet van kracht, wanneer de geheele schepping (dus volgens de gewone onderscheiding: het stoffelijke en het onstoffelijke) er zich naar richt. De natuur eert dus de wetten der wijsgeeren niet; de dichtkunst doet het evenmin. Zoo is ook de bedoeling van 463—472: Gij kunt de natuur geen wetten *voorschrijven*. Gij kunt hare wetten alleen *opsporen*. Aldus is het óók met de *Poëzie* gesteld.

470. *als* — zooals.
 472. *ze* — de dichtkunst.
 473. *aan te bidden* voor: te aanbidden.
 478. *op de veldrij*s. Beter: op het.
 479. *bindt*. Versta: kan binden.
 483/484. *de zuil van Hermes*. Vierhoekige zuilen met een Hermeskop, in Griekenland en Italië veelvuldig voorkomende. In Italië dienden zij veelal voor grenspalen. Hoogstwaarschijnlijk doelt B. hier op een plaats van een der classieke dichters. Welke?
 488. *voor de eeuwigheid*. Wel te verstaan: naar het schijnt voor eeuwig.
 489. *hoekkanteelen* — getand steenhouwers- of metselwerk aan de hoeken.
 503. *Pindus nachtegalen* — dichters.
 505. Versta: om zich bij 't spelen of zingen daaraan te houden.
 508. *Waar* — conjunct.
 511. *ijdel hoofdbezwangeren* — vullen van het hoofd met onnutte regels en onnutte wijsheid.
 515/516. Al zijn ook kunst en lauweren ten gevolge van het verval der eeuw van minder waarde (dan in Homerus' tijd).
 519. *door moog woelen* voor: moge doorwoelen.
 523. *zy* — de verbeelding.
 524. *schaduw*: beeltenis Vgl. vs. 514.
 527. Versta: Verhef u hooger dan de zon.
 529. *die Thetis*. Versta: de zee. De bedoeling van het couplet is: Dichter! wees machtiger dan de zon, de donder, de oceaan.
 533. *Egis*. Aegis, het schild van Zeus (ook dat van Athena), droeg het Medusahoofd, welks aanblik den aanschouwer in steen veranderde. Het bezit van de Aegis waarborgde een ontzaglijke macht: voortzetting der gedachte van het vorige couplet.
 539. *Waarheid uit de hemelkringen*. In tegenstelling met de schijnwaarheid der verstandphilosophen.

DE GEESTENWARELD.

Gedicht in 1811, en in dat jaar voorgedragen in de Amsterdamsche afdeeling der Hollandsche Maatschappij van Kunsten en Wetenschappen. Gedrukt in 1814 in den bundel *Affodillen*.

Van het bestaan van geesten, die door ingevingen, waarschuwingen, zelfs verschijningen en aanrakingen invloed op den mensch uitoefenden, was Bilderdijk door zijn „innig hartsgevoel” ten volle overtuigd.

Van *De Geestenwareld* verscheen in 1842 (tweede druk van 1843) eene uitgave „met inleiding, analyse en aanteekeningen” van Prof. J. David.

DE
G E E S T E N W A R E L D.

*Errat, quisque animas nostrorum fine ceulorum
Aestimat, involvit vitreo quos lucida palla
Obice, quæis speculum concreta coagula texunt.*

PRUDENTIUS.

- Wel hem, die met den voet aan 't nietig hier be-
nedē
- Gekluisterd, met het hoofd ten hemel op durft treden,
Zijn maagschap boven 't zwerk, in lucht en firmament,
En 't stofloos Geestendom als wachters om zich kent!
5. Ga, Wijsgeer, vraag wat zij, aan oog, aan oor, of handen;
→ Wy vragen 't aan ons hart, en dit gevoelt die banden:
Dit juicht in d'invloed dier bezieling van 't heelal,
Die meer dan 't leven is in 't aardsche jammerdal.
Hoe! zou een ziel, die groot, die edel kan gevoelen,
10. Gedoemd zijn, in dees kring van 't zichtbaar NIET
te woelen
- Het geen men wereld noemt? dien wezenloozen schijn
Die slechts de schaduw is van 't onbegrijpelijk ZIJN!
Waarin men vruchtloos grijpt en omtast, steeds be-
drogen;
- De hand naar waarheid reikt, maar prooi is van de
logen;
15. En, tuimlende in een nacht van diepe duisternis,

Het opgeeft of men zelf — of iets bestaanbaar is! —
 Hoe! 'k zou op neveldamp, steeds wolkend rondgedreven,
 Het schingescemer zien dat om my schijnt te zweven,
 En zien naar 't licht niet om, dat uit een hooger oord

20. Met weêrwil door die mist en haar beroering boort?
 Dien schemer zonder lijf voor zelf bestendig houden?
 Ik, dartlen met dien schijn? aan hem mijn hart be-
 trouwen?

Geeft dan die schaduw-zelv my de overtuiging niet
 Der wezens buiten haar, waarvan ze zweemsels biedt?

25. Ik-zelf, ik ben geen hand, geen voet, geene inge-
 wanden,
 Geen werkend brein; geen snaar, dien vreemde krachten
 spanden,
 Die andren, niet zich-zelv' maar die hem aanroert, klinkt.
 'k Gevoel my in my-zelv', en niet in wat me omringt.
 'k Ben in dit lichaam niet verdeeld, noch 't kan me om-
 vangen.

30. 't Is werktuig voor mijn' wil, aan wien mijn daden
 hangen.
 En, zoo de werking ook door 't werktuig wordt bepaald,
 Zoo 't geen de geest bedoelt, hier afwijkt, elders faalt,
 Zoo zelf mijn wil zich richt naar 't geen ik uit kan
 voeren,
 De wensch in 't diepst der ziel is door geen band te
 snoeren.

35. Die toont me, ik ben voor meer, voor andre bezigheên,
 Voor grootre vatbaar, bruischt door elken weêrstand
 heen,

Eischt andre vormen aan het werktuig dat een pogen
 Te loor stelt, waar 't naar zucht en opwelt in den hoogen.
 Ja, als 't bedwongen vuur, dat, onder de asch bedekt,

40. Hoe werkloos, immer poogt en naar zijn oorsprong trekt;
 Zoo stuwt me een aandrift op, die, walgend van deze
 aarde,

Eene andre wareld eischt, van min verachtbre waarde;

Roept me elken oogwenk toe: Hier is uw woonplaats niet;
De waarheid is uw rijk, geen ijdel droomgebied!

45. Maar is er waarheid, ach! zoo zijn er, die haar
kennen!

- Zoo zweven in haar licht op kleppende arendspennen
De wezens, haar naby, en met geen mist omhuld,
Als die d'onzuivren poel van jamm'ren hier vervult
Zoo zijn zy, by de drift, die hier ter terging prikkelt,
50. Met deze onzaalge last, die logheid niet omwikkeld,
Die aan dees nevel bindt, en wil en neiging boeit,
En naar de lucht gevormd die in dees laagte vloeit.
Zoo zijn er Engelen, zoo afgescheiden geesten,
Ontslagen van dit jok der ploegende akkerbeesten
55. Dat ons ter neder buigt; dat klemmend, drukkend kleed,
Aan plant en dier ontleend, waarvoor de stervling zweet,
Dat al zijn zorgen trekt en afdwingt in dit leven,
Hem mogelijk tot een vloek en geen gebruik gegeven.

- Zoo denk ik duizendwerv'. — Beheerscher van 't Heelal,
60. Gy weet het! Maar u deert der menschen ongeval;
U zij 't verwijt niet, U de schuld niet opgedrongen
Der dwaasheid die uw gift, uit louter gunst ontsprongen,
Verwoestte! Neen, Gy schiept geen lichaam in dees stand.
Geen aardbol, dus misvormd, kwam uit uw wijze hand:

65. Die breuk by breuken draagt van jammer, van ver-
delging;

- Hier opgeworpen asch, daar volk- en landverzwelging;
Door ijzen vorst geklemd; door zonnebrand geschroeid;
Gegeesseld door den storm die langs zijn vlakke loeit
En 't hart doorrommelt van den afgrond, uit wiens holen
70. De pest haar dampen slaakt, om door ons bloed te dolen,
En die met hollen muil ons aangaapt nacht en dag,
En 't gruwzaam uur verbeidt, dat ons verslinden mag. —
Geen aardbol, dus misvormd; maar ook geen stervend
wezen,

Aan sterflijkheid verslaafd, uit nietig slijk gerezen,

75. Op lijken azend als het ongediert der aard,
Was, Schepper der Natuur, uw groot-uw Godheid waard!
Neen, 't is de mensch niet meer, dien eens uw hand

bootseerde,
Met d'indruk van U-zelv', 't aanbiddlijkst schoon, ver-
eerde,

Met d'adem van uw geest bezielde: ja, wiens ziel

80. De zuivre spiegel van uw Godheid was. Hy viel,
Ontaardde; en tot wat graad! Zijn zuiverheid ge-
schonden; —

Zijn wil verbasterd, ach! — aan zin enslijk gebonden; —

't Verstand bezoedeld door den nevelwalm van waan; —

Zijn lust, zijn kracht, misvormd, en jammerlijk vergaan! —

85. De dood, zijn voedster en beheerscher, in zijne aderen
Gezeteld, — wien hy leeft, wiens schrik hy steeds
voelt naderen; —

En elke hoofdstof hem ten vijand! Groote God,

Dit wierd er van zijn' staat, en Gy bestemt zijn lot!

Ja, 't is zoo. Gy bestemt! en ook dat lot is zegen.

90. 't Vergroofd, 't verstoflijkt lijf wordt eenmaal afgelegd.

't Verval moet groeien en voleinden in 't vergaan;

De weldaad van de dood 't gekerkerd deel ontslaan;

Een zuivrer, fijner stof de vlotte ziel omgeven.

Dit werktuig, dan gesloopt, behoort dit eindig leven.

95. Een beter, reeds gevormd, rijst uit zijn binnenst op,
En de eedle dagkapel ontwikkelt uit de pop.

Dan zullen we, ô gewis! tot andre hoogte steigeren,
De waarheid ons geen licht, het licht geen toegang
weigeren.

Ons, blinden, zal geen glimp van 't hier zoo flauw
gezicht

100. Bedriegen; 't zintuig zal bestaanbaar zijn voor 't licht
Dat de oogen aan zal doen, en heel ons zijn doorstralen
Met zaligheden, door verbeelding nooit te malen.

't Gevoelen, 't zien, zal, als één saamgesmolten toon,

- Te samenvlieten tot één zintuig; streelend, schoon,
 105. Welluidend, wierookgeur, en nektar, al de leden
 Doortrekken met de lucht van 't onverbasterd Eden:
 De wellust, wellust zijn, geen angel die slechts kwetst;
 Een bloem, die eeuwig bloeit, nooit afvalt of verftetst;
 De plicht genieting zijn, en uit- en wedervloeien
 110. Der Godheid, van wier vuur ons ingewand zal gloeien:
 Dan rukken we u te moet, ô Geesten, daar gy zweeft,
 U, waar my 't hart naar trekt van dat het adem heeft!

- Maar ô; Verwanten van mijn wezen, Medgenooten
 Des aanzijns, met mijn geest uit eene bron ontsproten;
 115. Naar wie ik zwoege en hijge in mijmerende lust;
 En, wen de morgenwind mijn grijze slapen kust,
 De handen uitstrek, als een broeder by 't ontwaken
 Naar d'ouder broeder die hem opwekt! Die in 't kraken
 Der bladers somtijds tot my lispelt in de lucht,
 120. En met mijn adem paart (ik voel het) als ik zucht!
 Geen eidelooze kloof houdt my van U gescheiden.
 Uw oogen zien op hem, op wien uw harten beiden!
 Maar ook gy nadert, schoon me onzichtbaar, uit uw kring
 Tot d'in zijn doem en ban verlaten' sterveling.
 125. Neen, Gy verlaat hem niet. Ja, 'k voel het, Hemel-
 engelen,
 Dat zich uw beden soms aan mijne beden mengen;
 Dat me uwe zorg bewaakt: Dat ge in mijn drukkend leed
 Meêwarig deel neemt, en uw' broeder niet vergeet.
 Hoe zoudt gy 't? Kan dan de aard, zoo heerlijk by heur
 worden,
 130. Kan 't menschedom, eens bestemd tot uw volzalige orden,
 En 't pronkstuk, waar een God, een Godlijk licht in scheen,
 U onverschillig zijn ook by deze aakligheên?
 Gy, zoudt gy voor 't herstel dier diepvertreden wormen,
 Geen enklen wensch, geen zucht, geen heet verlangen
 vormen?
 135. Veracht, miskent ge in hun, de zucht, de vatbaarheid,
 Die uit hun jammerstand tot u en de Almacht schreit,

- Waar de Allerhoogste-zelf, waar zijne onstraflijke oogen
 Met wellust neêr op zien en Godlijk mededogen?
 Of haat ge uw broeder, dus vernederd in 't gewaad
 140. Der grove dierlijkheid, die reiner geest versmaadt?
 Of vreest uw zuiverheid, zoo edel, zoo verheven,
 De smet die hem bezwalkt, dat zy u aan mocht kleven?

- Neen, medeschepsels, die, in onvervallen staat,
 Op d'amethysten throon Gods schepping gade slaat!
 145. Aan 't licht dat Hem omringt, uw stralen moogt ont-
 leenen!

Gy kunt van onheil niet, gy kunt van deernis weenen.
 En ook de deernistraan is zoeter dan hy 't weet,
 Die, mensch, de menschlijkheid, en wat hy is, vergeet.

- Doch, weent niet! kent geen' traan! Gy voelt wat
 aan onze oogen
 150. Den zilten traan ontperst, meêlijgend. Opgetogen
 In d'aanschouw van Gods werk, ontslipt u 't mensch-
 dom niet;

En dierbaar moet u zijn, waar Hy zijn gunst gebiedt!
 En Gy, ons eigen bloed! Gy afgescheiden zielen,
 Die, sints de wereld wierd, doch neen, sints menschen
 vielen,

155. Het leed doorworsteld van dit sterven boven 't graf,
 De ballast afwierpt van dees lichaamlijke draf!
 ô Zaligen! zou nooit uit hooger hemelsfeeren
 Uw aandacht tot deze aard, tot de uwen nederkeeren?
 Zou nooit de Broedermin meer omzien? nooit de trouw
 60. Des Egaâs, teêr verknocht aan de onwaardeerbare vrouw
 Die hem het leven torschte, en 't aanzijn leerde minnen,
 Ja, door haar liefde-alleen hem voor zijn God herwinnen,
 Zijn' Heiland schenken kon! wier zoete en teedre zorg
 Hem d'aardschen kommer, en zijn gruwzaamheên ver-
 borg!

55. Hem vreugde kennen deed, voor vreugde vatbaar maakte,
 Zich-zelv voor zijn geluk opofferde en verzaakte;

En, mooglijk, na zijn dood een leven vol geweest
In gruwbre rampen slijt, om dees haar trouw-alleen?

Mijn Gade, dacht ik 't ooit, wat waar my 's Hemels
weelde!

170. Vergeten.... zelfs één uur.... wier hand my zalig streeelde?
Niet ademen voor haar? niet deelen in haar pijn?
Niet troosten? en... by God, met de Englen, zalig zijn?—
Wat tegenstrijdigheid! — of breken dan de banden
Die de onverbreeklijke Echt om harten legt en handen?
175. Is liefde een guichelspel? de teedre huwlijkskoets,
Die zielen samensmeedt in d'overgang des bloeds,
Een schandelijk tooneel, waar, in ontleende kleeden,
Vermomde beestlijkheid in 't daglicht op durft treden?

- En Oudren! ziet gy nooit naar deze uw telgen om,
180. Uw vreugde in 't huwlijksheil, uw steun in d'ouderdom?
Of, Telgen, die, te vroeg aan klemmende Oudrenarmen
Ontruikt, hen achterliet om op uw graf te kermen!
Zijn al hun tranen, is de teedre moedersmart,
Is de onbegrijpbre wond van 't vaderlijke hart
185. Te nietig (ach, wie kent dat ijslijk hartverscheuren!)
Dat ge eens van uit uw vreugd te rug ziet op hun treuren?
Mijn wichtjens! voelt gy 't niet, wanneer, zoo lang
doorweekt,

- Mijn boezem telkens weêr al bruischende openbreekt,
U toeroept, u herroept? — wanneer, als vreugdemalen
190. Zich tooien, 't feestgejuich zich opheft door de zalen,
Mijn ziel zich-zelve ontzinkt en om mijn kinders schreit,
En alle lust vervloekt, en smelt in tederheid?

Neen, burgers van den kring waarin mijn wenschen
zweven,

- Uw ziel vervreemde niet van d' oorsprong van uw leven.
195. Ontwikkeld uit zijn' geest tot deze uw hemelvlucht,
Voelt gy u d' adem van den boezem die hier zucht;
En als de stralen die van 't lichtend lichaam vloeien,

- Niet afgescheiden, maar eenzelvig met zijn gloeien.
 Hy leefde in U op de aard, zoo lang gy de aard betradt,
 200. En leeft ook thands in U, wat hemel U omvat.

- 7
 Gaat, spruitjens van mijn heup! ô tuimelt in vervoering
 Die duizend heemlen door, by dees mijn zielsberoering:
 Ik deel ze met U. Juicht! vergeet uws Vaders pijn,
 Ik eisch het, 'k wensch het zoo, indien ze u smart kan zijn.
 205. Gaat, werpt u in die zee, en zwelgt met volle togen
 Haar zaligheden in, van licht en alvermogen,
 Die uit den zetel der volmaaktheid golft en stroomt!
 Uw Vader kooft tot U, verbeidt hem tot hy kooft!
 Hier echter (plettre 't juk der opgelegde plagen
 210. Zijn kromgebogen nek nog weinig levensdagen!)
 Hier is zijne eenzaamheid in 's aardrijks woesteny
 Niet troostloos: 't Engendom is wie hier lijdt, naby.
 Een hemel deelt mijn leed; ik voel de troost der hemelen
 My daauwen in de ziel en door mijne aders wemelen.
 215. Neen, 'k ben niet eenzaam, niet verlaten, waar ik ga!
 Gods Almacht drupt op my, Heur wachtstoet volgt my na.

- Gy bron des levens! God! die 't al vervult met leven,
 En stof en wareld schiept om leven uit te geven!
 Die al wat is bevolkt, en in een druppel nat
 220. Miljoenen schepsels, voor gevoel geschapen, vat!
 Hoe! hebt ge U uitgeput voor 's menschen stikziende
 oogen?

- Is hier uw macht ten eind, oneindig Alvermogen,
 Of hier uw goedheid, God? Breekt hier de keten af
 Der wezens, wien uw woord 't besef des aanzijns gaf?
 225. Zal, van den trotschen mensch die ladder eindloos dalen?
 Kan zelfs de kleinste mijt zijn uiterst niet bepalen,
 Dat in 't onmerkbaar vocht, dat door heure aders streeft,
 Geen gantsche burgerschap in kleiner wareld leeft?
 En zal die zelfde mensch in dees ontzettende orden
 230. Het hoogste wezen zijn, dat van uw hand mocht worden?
 Neen, zij hy heer op aard in dit zijn weiflend lot!

Verstrekk' hy 't reedloos dier uw beeld en Ondergod!
 Gewis, een zuivrer geest, waarin uw glans mag schijnen,
 Vervult de hemelen in 't choor der Serafijnen:

235. Een' zuivrer spiegel eischt uw luister. 't Aardsch geslacht
 Smelt voor uw licht, ô God! Die luister is ons, nacht.

- Geloof gy 't sterveling? Gy stofklomp, half verengeld!
 Gy, aan de dierlijkheid, uws ondanks, vastgestrengeld!
 Geloof ge u, in dees staat, dat edel kunstgewrocht
240. Waarboven de Almacht niets gewild heeft of vermocht?
 Of, zijn er schepselen, meer zalig, meer verheven,
 Door 't zintuig niet bereikt, aan 't stoflijk dier gegeven;
 Waar blijft, vermeete mensch, dat hemelschoon verband
 Der schepping, kenmerk van een alleswijze hand,
245. Dat alles schraagt, vervangt, en door elkaâr doet vlieten
 Tot onderling behoud, en steunsel, en genieten?
 Waar blijft dat, zoo die kring, aan aard en menschdom

vreemd,

In 't geen den stervling treft, belang noch aandeel
 neemt? —

- Zoo zijn er warelden, geen wareld: niets volkomen.
250. Zoo is het de Almacht niet, die de onbesefbre toomen
 Der dingen voert; maar 't zijn gedeeltlijke ondergoôn,
 Verdeeld in wezens, en bedoeling, Hem ten hoon!
 Zoo is de schepping niets dan stukwerk, niets dan deelen
 Die onvereinbaar zijn; en 't scheppen geen bevelen,
255. Maar moeilijk pogen, dat geen doel heeft in 't Heelal;
 En de Oppergodheid is een redenloos Geval.

Mijn vrienden, dit 's dan 't eind waarvoor wy rust-
 loos woelen!

Ons aanzijn grenst aan 't niet, heeft oorzaak noch
 bedoelen.

Wy droomen, en die droom wordt nimmer waar,
 breekt af,

260. Nam aanvang in de wieg, en wordt voltooid in 't graf.

Neen, verr', neen, eindloos verr', dat uitzicht vol
verschrikken!

Neen, 't leven is geen op- en daadlijk nederblikken
Van uit en weêr in 't niet getogen nietigheên.

't Heeft wezen! Ja, wy zijn, in dit Heelal met één.

265. Daar is, daar is een God, in wien, door wien wy leven;
Een stoflijk warelddeel, waarin we omneveld zweven;
Een heldrer licht, omhoog, dat (waar ons 't oog ook
faalt,)

In 't binnenst van ons hart, en onweêrstaanbaar, straalt;
Eene aard, beneden ons, wier stof ons houdt omvangen;

270. Een hemel die ons toeft, ons uitzicht, en verlangen;
En zijn we, in 't nietig lijf der stoflijkheid verwant,
Die hemel reikt ons zelf zijn broederlijke hand.

Ontval me, ô blinddoek! En, gy oogen, die de stralen
Des lichts vergadert om me een beeldtnis voor te malen;

275. Die, naar de zwakheid van mijn zintuig ingericht,
In d' afgescheiden straal den luister dempt van 't licht;
Verbreekt uw vocht-kristal; verstroot die kleurpleeelen,
Die niet, dan 't stoflijk dier een schijnbeeld mededeelen:
Verheldert U! Ik leef voor 't grover zintuig niet.

280. Neen, opent U voor 't licht waarby Gods Engel ziet!
Leert, leert den indruk van dien etherstroom gevoelen,
Die 't Geestendom omzweeft, waarin hun voeten spoelen,
Hun longen ademen; die vloeistof eindloos fijn;
Het voertuig dat hen draagt, dat hemelkristallijn!

285. Toont, maalt my dees hun koets, waarin zy opgeheven,
Hun broedren op deze aard met wellust tegenstreven,
Omstuwen in 't gevaar, bedekken in den nood
En, teder in hun arm ontfangen by de dood!
Toont my die koets, dat kleed, dat lichaam, die be-
dekking,

290. Uit louter licht verdikt, onvatbaar voor beverlekking;
Die zuivre vloeistof, die geene aardsche macht verdeelt,
Geen grendel uitsluit; waar Gods ademtucht door speelt;
Onzichtbaar in ons licht, maar, waar zijn eigen luister

Zich toont, den middag-zelv' verandrend in het duister!

295. Doch neen, wat is me uw dienst? wat zou my 't zingevoel?
Geen hemel; stofflijkheid, zie daar uw eenig doel!

Gy, Wijzen, steeds bedacht, met onafmeetbre schreden
Natuur, waarheen ze ook sluipt, op 't voetspoor na
te treden,

Haar 't kleed te ontrukken waar ze in wegschuilt,
elk misleidt,

300. En met de poging spot der broze menschlijkheid.

Vergeefs bedriegt zy U met ijdele fenoménen;

Gy ziet door 't sluierdoek van hare omhuldsels henen.

Geen golfing van de lucht, geen etherstraal van 't licht,

Of prikkling van den smaak begoochelt u 't gezicht,

305. Geen reukwalm, of geen handbetasting. Voor uwe oogen
Is alles één gevoel; op ééne wijs bewogen.

't Zijn vloeï- en prikkelstof, en 't werktuig dat ze ontfangt,

Verscheiden in zijn vorm, waaraan onze indruk hangt.

Eén zintuig slechts bestaat in die verscheidenheden:

310. Gevoel. En dit gevoel is zelfbesef en reden.

Maar vreeslijk dwaalt hy, die, aan 't uiterlijk vertuit,

Dit eindloos rijk gevoel in die beperking sluit!

Geen dierlijk zintuig slechts, het dierlijk schepsel eigen,

Vervuldigt het in ons, om steeds naar 't stof te neigen.

315. Neen, de Almacht die ons wrocht, bedeede ons niet zoo schaarsch ;

Gaf andre vatbaarheên dan voor 't bedrieglijk aardsch,

En wijzigde ons gevoel voor stof en stofloos tevens,

Als beider aanverwant, genoot van beide levens. —

Of is dit zintuig licht (by 't sluimrend hart en hoofd

320. Van 't stoflijke overstelpt) in werkloosheid verdoofd? —

Ach, alle vatbaarheid wordt door de rust bedolven:

Het oog ontwent aan 't licht, het oor aan 't luchtstroom-
golven :

322. In de oorspr. uitgave: lichtstroomgolven. Reeds door prof. J. David verbeterd.

Ook 't innig zintuig slaapt, als in een schijnbre dood,
 Waar 't eens verward verstand zijn indruk van zich stoot.

325. Zoo doen wy; dit 's ons lot (Helaas! al te onberaden!)
Die 't hoogst, het troostrijkst goed dus roekeloos ver-
smaden!

Maar lastren wy, daar om, den God der waarheid niet,
Zoo thands 't verschroeid gevoel, geen hemelwaarheid
ziet!

En ach! die vatbaarheid verlangt om weêr te ontwaken.

330. ô Leeren we onzen trots, onze ijdele drift, verzaken!
Geen blinde ontken'n den dag die opgaat voor 't Heelal;
Geen doove, 't kunstmuzyk van stem of snaartoonval!
Hy trooste zich in 't leed, maar leere ons niet betwisten,
Waarvan gevoel en hart heel 't menschedom vergewisten!

335. Neen, stervling; neen. Niet slechts het lastdier dat u
torsch, 1

Het rund, dat met u ploegt, en koren kneust en dorscht,
Het ooilam dat u kleedt, de tallelooze dieren,
Vereenigd met uw bloed door 't voedsel uit hun spieren,
Of 't zij sien in de lucht, dat omfluit om uw' disch;

340. Zijn 't voorwerp, zijn 't Heelal, dat u geschapen is.
Ook de Englen leven u. De onzichtbre kring der geesten
Omvat u; niet de in 't stof ter neêr gebukte beesten.
Hun invloed stroomt u toe; en geen gevoel ontbreekt,
Waardeur hy tot uw hart en in uw binnenst spreekt.

345. Geen stoffijk zintuig, neen, een stoffeloos ontwaren
Der ziel is 't, waar zy 't hart hun aanzijn door verklaren.
De zenuw treft geen licht dat door de dampkring boort;
Geen stem beroert de lucht, en brengt ons klanken voort;
Geen arm omast, geen hand vindt weêrstand by hun
naderen;

350. Een zachte ontroering slechts doorwandelt hart en aderen.
Geen lichaam botst het onze; een stoffelooze vloed
Doorstreeft ons, en vermengt hunn' hemel aan ons bloed.

Zoo voelde ik, Dichteres van vaderland en vrijheid,

LANNOY! in 't kalme hart uw zalige nabyheid,
 355. Wanneer me u 't gruwzaamst lot door d'onverwachtsten

slag
 Ontroofde. 't Licht ontzonk den bleekbestorven' dag,
 En 't aardrijk schudde. Ik zag noch hoorde; maar
 mijn harte

Smolt weg, als in een droom van nooitgevoelde smarte,
 Die teedrer, eedler was dan de allerhoogste lust.
 360. Een huivring greep my aan, iets hemelsch zich bewust;
 Mijn tranen droogden, die in 't rollen van mijn zangen
 Uwe asch vereerden, en verstorven op mijn wangen;
 | Uw ziel sprak tot my, en 'k verstond haar, zonder spraak;
 En mooglijk.... Broeders, neen, ik droom niet, maar ik
 waak.

365. Vergeeft, mijn Vrienden, zoo mijn tranen hier ont-
 springen

By de onafzienbre reeks van mijn herinneringen.
 Ach! geene zijn er dan vervlochten in uw kring,
 ô Geesten: 'tis hier meer dan ijdlle mijmering!
 Ja, 'k waak, en 'k heb gewaakt wanneer me uw teedre

zorgen
 370. Omwaakten, en de stond, voor 't menschlijk oog ver-
 borgen,

Verkondden, dien het Lot met onverbiddre hand
 Had afgeteekend tot den val van 't Vaderland.
 Ik waakte, ô wie ge ook zijt die voor mijn welzijn waakte,
 Wanneer die zelfde zucht my 't noodlot kentaar maakte

375. Dat me over 't hoofd hing. 'k Voelde uw' kennelijken
 drang

In 't hart: „Verwijder u, voorkoom uw' ondergang!” —
 Vergeefs! Eene andre macht ons boven 't hoofd gezeten,
 Sleepte alles met my voort aan de ijzren jammerketen.
 Die schrikbre Luchtgeest, die een wareld, zijner waard,
 380. Beheerscht, tot Jezus rijk zich zeetlen koom op de Aard!
 De Vijand van den God wiens wraak hem moet ver-
 delgen!

- Die in verwoesting leeft, en bloed-, en tranenzwelgen;
 En de afgeteisterde aard met feller zweepen knelt,
 Naar 't tijdstip van zijn val zijn woeden tegensnelt!
 385. Met wien we als Christenen, door heel dit leven, strijden!
 Wiens juk ons borg verstrekt van eenmaal beter tijden,
 En op den morgen wijst dier groote Monarchy! —
 Ja, warend Geestendom, steeds hieldt ge wacht voor my.

Ja, wacht hieldt ge, als uw hand by 't vijandlijk
 bespringen

390. De punt verstompte en brak van pook en degenklingen;
 Of wonden heelde, waar geen Heelkunst iets vermocht;
 Of storm en vloed bedwong op verren watertocht.
 Ook waar me een andre krijg met feller kracht bestookte,
 En 't slagveld van geen bloed der bleeke lijken rookte,
 395. Geen donder des geschuts, geen snelgevleugeld lood,
 De ontvlamde lucht doorsnorde, in bondschap met de
 dood;

Geen spiets, geen heirbijl drilde in 's krijgsmans ijzen
 vingeren;

Maar wolkende ambergeur en wulpsche bloemrank-
 slingeren

De lucht vergiftigden in Weeldes dartle hand,

400. En 't zintuig wapenden ten aanval op 't verstand;
 Of eer en roem zich toonde als 't loon van gruwelstukken,
 En worstelde om een hart dat geen geweld deed bukken;
 Of 't woedende gebrek.... Ja, zalige Englenry,
 Gy, dienaars van mijn God, steeds hieldt ge wacht
 voor my.

405. Waar ben, waar spreke ik hier? en wie zijn 't, die
 my hooren?

Hoe! schroomt de schampre lach mijn statige ernst te
 storen?

Hier, in eene eeuw vol glans, zoo fier op beter licht,
 Waar 't oud vooroordeel met zijn neveldamp voor zwicht!
 Hier sluit mijn doffe zang onzichtbre rijken open;

410. En 'k durf van 't hel verstand gehoor en aandacht
hopen? —

Ja, 'k durf het. Ja, die engbekrompenheid van ziel,
Die scepter van gezag, die blinde waan, verviel,
Die, offrende aan zich-zelv', en met den doek voor de
oogen,
Voor Waarheid, hulde zwoer aan Misverstand en
Logen! —

415. Die tijd, toen elke plek in 't hobblijg spiegelglas
Aan 't voorwerp des gezichts (dus dacht men) eigen was;
De zwarte staar van 't oog de meer dan half geblinden
In 't heerlijkst schildery een duistren vlek deed vinden;
Toen ruimte, en tijd, en plaats, bestaan en wezen kreeg;

420. En 't oordeel, 't zelfgevoel, voor zin- en denktuig
zweeg! —

Thands mogen we in dit dal van waan en hersen-
schimmen

Het opgestoken hoofd verheffen uit de kimmen,
En werpen de oogen naar de Waarheid waar zy straalt;
En 't is geen misdaad meer, te dwalen, zoo men dwaalt!

425. Geen misdaad, by het licht een ander licht te ontsteken;
't Gevoel dat ons vervult, vrijmoedig uit te spreken,
Of met een' stouten greep in 't hangend voortapeet,
Den toegang van den dag te vordren door een reet!

Verheven Poëzy, eens bruischend door mijne aâren,
430. Thands kruipend met het bloed, versteven door de jaren!
ô Mocht me uw gloed nog eens verheffen! Maar, ô neen,
Geen zweven voegt my meer, dit kruipen slechts alleen.
Gy echter, Hemeltelg! gy, op geene aard geboren,
Geen' stofklomp eigen! kom, laat uwe Orakels hooren!

435. Gy, kent ge een koud Heelal, uit enkle stof gesticht;
Of leven, geest, en gloed, waarheen ge uw' aanblik
richt?

Is 't lichaam, waar ge in leeft? en kunt ge uw vlucht
bepalen

Tot d'engen nevelkring waarin wy ademhalen?

Neen; hooger geestenrijk, zie daar uw Vaderland!

440. Dat stort ge ons in de borst die van uw aandrift brandt;
Dat voert ge ons in 't gemoet; daar doet uw boezem-

gloeien

't Gevoel uws aanzijns als een drop meê samenvloeien
Die de Oceaan verzwelgt: Daar voert ge ons hart meê om
Door de eindelooze zee van 't rijk geschapendom,

445. En toont bezieling, kracht, en wil, en zelfbewustheid,
 Waar zelfs het dorrend blad zich onder de aard te rust leit,
 Of 't spruitjen op zijn steel zich naar de luwte buigt,
 En nieuwe levenslucht uit licht en zuurstof zuigt.
 Daar leert ge ons met dat goud, dien gloed, dat purper
 spelen,

450. Die holle wind en licht op ijdele blazen telen;
Maar leven, waar geen voet, geen arendsvlerk ons draagt,
Waar stof en stoflijkheid dit stof wordt afgevaagd,
En de opgetogen Ziel, in God en Geest verloren,
Zich dompelt in de bron waaruit zy wierd geboren.

455. Mijne Vrienden, gy die weet wat Dichtkunst heerlijkst heeft,
Die met haar de aard voorby en verr' uit de oogen zweeft,

Gevoelt haar! 't Is in haar dat Geesten uit den hoogen
Uw hart vervullen met dat wellustvol vermogen

- Dat de Almacht nader kooft, veredelt, schept, bezielt,
460. En waar ge, als met ontzag, in 't hart voor neder-
 knielt.

Ja, 't lichaam is niet meer dan schaduw, spiegling,
teeken,

Geen wezen: schijnbre kleur door 't vonkclend licht-
straalbreken,

Geen voorwerp eigen, maar de vloeistof waar 't in baadt,
Die aan 't zintuiglijk oog slechts aanduidt wat bestaat.

465. Wat is, is zelfgevoel, is willen, kracht, en streven!
't Is geest, en in dien geest berust, en ZIJN en LEVEN.

- Mijn Broedren, neen, ô neen. Wanneer ge uw hand my
biedt,
'k Gevoel uw ziel daarin, 't onmachtig lichaam niet:
Uw vriendschap spreekt door haar. Zoo schittert ze
uit uw oogen;
470. Zoo vloeit zy van uw tong, door 't zielsgevoel bewogen:
Maar hand, noch oog, noch stem behoeft er aan die ziel!
Haar kracht, haar invloed blijft, waar 's lichaams asch
verviel.
- Zy blijft. Gewis, zy blijft. Gy tallelooze scharen,
Die om, die boven ons, die door ons heen blijft waren!
475. Gy zaagt my, als mijn geest, ter neêr gedrukt door 't lot,
In wreevlig ongeduld zich ophief tegen God,
En de Almacht die hem vormde, in 't jammer dat my
knaagde,
Met onbesuisde drift voor eigen vierschaar daagde.
ô Nacht van ijslijkheid! ô grondelooze poel
480. Van wanhoop, nijpende angst, en plettrend doods-
gevoel!
Hoe schokt me uw denkbeeld nog, hoe schudt het my
door de aären
- En drijft my 't bloed te berg' in de opgestegen hairen!
„Ja, (sprak ik, daar mijn oog, steeds overstelpt van 't nat,
Van gloënde spijt verdroogd geen traan meer over had,
485. En de uitgeholde wang, van de opgezette woede,
Den schrikbren grimlach droeg waarin de zelfmoord
broedde,) „Ja, 'k dronk de wrange kroes des levens tot den grond.—
„Bedekt met bobblend schuim, dat in mijn morgenstond
„My toebloek en mijn oog verbijsterde in zijn kleuren,
490. „Bedwelmdde my een poos de waassem van heur geuren:
„Maar ook die dronkenschap was smartlyk. — Zy ver-
dween!
- „Een windvlaag blies haar weg, en al die glans met een!
„Wat bleef er? Walglijk vocht dat aanhing op de lippen,
„Den gorgel samenwong, als weigrend door te glippen,

495.

500.

505.

510.

515.

520.

495. „En 't ingewand verknaagde in duldiglooze smart;
 „Ja, zelfs den ademtucht verstikkende in mijn hart! —
 „Ik zwolg haar echter in; en, wat my 't noodlot mengde,
 „Geen druppel, dien mijn hand uit dartelheid verplengde,
 „Uit wederzin vergoot! — Ik heb haar boôm geleegd
 500. „En zelfs den droessem met den vinger nageveegd. —
 „Wat bleef, wat rest er meer, Beschikker van ons leven?
 „Ik onderging den doem, my eenmaal voorgeschreven.
 „Ik wierd, ik zag het licht, ik leed, en ging voorby!
 „Reeds sleet mijn kluister door; verlos, en maak my vrij.”

505. Zoo sprak ik, als mijn ziel een zacht gevoel ontwaarde,
 Dat me aan my-zelv' onthief en aan dees kwijnende aarde.
 Geen stof meer, docht my, trok mijn denkvermogen aan.
 Ik ademde geen lucht, noch voelde 't hart my slaan,
 Maar was van heldre glans doorwemeld en doortogen.
 510. 't Was heel mijn' lichaam licht, en duister voor mijne
 oogen.

't Gevoel mijns aanzijns werd veredeld en vergood.
 Een hooger zintuig dan my eigen was, ontsproot,
 En 'k zag door 't weefsel heen van eigen ingewanden
 En vezeldraden en gevlochten zenuwbanden.

515. 'k Doorstroomde, als 't zuiver licht den heldren water-
 drop,
 Den dichten stofklomp, en geen afstand hield my op.
 En wat my overbleef van dit ons schijnbaar leven,
 Scheen me als een droomverschiet door 't wakend brein
 te zweven.

Zie daar, dus riep me een stem in 't binnenst van
 my-zelv',

520. Maar die me als de Echo van een eindloos ruim gewelf,
 Van alle kant te rug en in één punt gedreven,
 Verdubbeld tegenklonk en mijn gebeent' deed beven.
 „Zie daar, ô stervling, wat gy zijn moet, — wat gy wordt.
 „Thands ligt ge in 't kiemend zaad! — Zie opwaart,
 eer gy mort!”

525. Zoo klonk de Godsstem, en wat zag ik? — Myriaden
 Van wezens, die in 't licht, als eigen hoofdstof, baadden,
 Omringden me, en hun heil vloot over in mijn borst.
 'k Bezweek van weelde, en ô, indien ik spreken dorst,
 (Wat zeg ik? spreken kon, en, vlammen uit mocht
 schieten
530. Voor woorden die in lucht en ijdlē klank vervlieten!)
 Wat maalde ik in dit uur! wat voerde ik in mijn zang,
 U eindloos hooger, en met uitgebreider zwang,
 Dan de arend van 't gebergt': ja, waar de wolkgordijnen
 Deze aard voor 't hel gezicht der laagste Serafijnen
535. Omhangen, als een tent, die 't hobblend wiegjen dekt
 Waarin 't bekreten wicht zijn tengre leedjens rekt
 En om de voedster kermt, die in haar moederzorgen
 Hem duizend weldaân spilt, zijn kindschheid nog ver-
 borgen;
- Daar, in een kring geschaard, het rijpere geslacht
540. Zijn schreiende oogjens met genoegē tegenlacht.
 Dan Maar mijn kracht bezwijkt: ik zuizel van
 de ontroering.
- Vliegt, Geesten, vliegt te hulp in deze zielsvervoering!
 Steunt, steunt uw stamgenoot, uw broeder, uw verwant!
 Treedt toe, treedt nader toe, en reiken we ons de hand!
545. Of neen, maar aâm̄t my toe, en vult mijn bruischende
 aâren
 Met kalmte, en kneedt den toon van mijn verspannen
 snaren
 Die de aandacht tergen van het kunstervaren oor!
 Mijn Vrienden ...! volgt gy my op dit mijn hobblig
 spoor?
- Wraakt gy die geestdrift niet des afgeleefden grijzen?
550. Mag zijn gevoelig hart u al het vuur bewijzen
 Waarmeê hy op den rand van 't hem verzwelgend graf
 U toeroept: „Onze band breekt door geen sterflot af”?
 Neemt, neemt een vriendschap aan, voor de eeuwigheid
 gezworen! —
- Ja, eeuwig is de mensch en voor geene aard geboren.

555. I
 V
 H
 I
 M
 560. F
 V
 V
 F
 F
 F
 C
 C
 F
 I
 570. I
 Z
 I
 F
 E
 575. C
 T
 D
 M
 J
 580. G
 E
 V
 D
 H

555. Ik ga; het uur genaakt wiens klokslag aaklig klinkt,
 Wanneer 't bezwijkend lijf den vrijen geest ontzinkt,
 En mooglijk, dat ik thands voor 't laatst uw handen
 drukke;

Doch, meent niet dat dat uur my aan uw' kring ontrukke.
 Neen: sloop' de schrikbre macht, die al het aardsch
 verslindt,

560. Het lichaam als het blad dat wegdrijft op den wind,
 Wat vreest men? — Welk een waan! — Met nevel
 overtoegen

Verliest men 't schijnbaar kleed dat zichtbaar was voor
 de oogen,

En dit's vergaan? — Vergaan! — Ons wezen schudt
 zich uit,

En laat aan 't grover stof zijn stofgewaad ten buit;

565. En dit heet sterven? — Neen, het is geboren worden,
 Ons wezen voor dees damp met stralend licht omgorden. —

Of, zoo men 't sterven heet, het is den sterveling
 Een sterven, niet voor hem die 't sterflot onderging.

De dood berust in ons, in ons, mijn Kunstgenooten,

570. Door 't stoflijk wanbegrip in tijd en plaats besloten,
 Zoo lang die keten ons in 't nietig leven boeit

Dat, in 't verdierlijkt bloed door deze onze aders vloeit.

Het leven blijft bestaan; en, aanverwant der hemelen,

Behooren wy tot hen, die daar onzichtbaar wemelen;

575. Onzichtbaar, daar de nacht ons sluimrende overdekt,
 Tot by den morgenwaak het opgaand licht ons wekt.

Doch in dit duister-zelf en dagschuw aardmierwroeten,

Mag ons een straal dier glans de tastbre mist verzoeten.

Ja, in dit duister-zelf. — Ja, zalig Geestendom,

580. Gy vloeit, gy zweeft, gy waart, gy zwiert my stroo-
 mende om!

En dees mijn weeke ziel — ? Zy vliet, zy stroomt u tegen.

Welaan! naar hooger kreits den dampkring uitgestegen!

Den sluier afgeschud! En gy, ô Broedrenry,

Ik toef u boven 't stof. — Vaartwel en denkt aan my!

*

585. Laat beer en nachtwolf aaklig grimmen,
 En de afgrond spoken door dit woud;
 Ik ben, by monsters, nacht, en schimmen,
 Op meer dan duizend wachters stout.

Ik duik in schaâuw der ranke dennen
 590. Mijn moê, maar moedig hoofd in 't groen;
 Geen vijand, die my aan zal schennen!
 Geen woudbeer, die my leed zal doen!

Wat gapen my de holle kaken
 Van hongrig veldgebroedsel aan?
 595. Ik weet, wie om mijn leger waken,
 Die machtig zijn, hen af te slaan.

Ontrefbaar slaap ik in die hoede,
 En trotsch', waarheen mijn pad my lei',
 600. En Hel en Wareld in heur woede,
 Door nood- en angst- en doodgeschrei.

Een Vorst betrouw' aan zoudenieren
 Zijn schat, zijn leven, en zijn kroon!
 In 't midden van mijn lijfstaffieren
 Is 't veiliger dan op zijn' throon.

Op waalt

605. Ik zal in 'teenzaam, niet verdolen
 Maar vinden brood en legersteê
 In wildernis en ondiepholen:
 De wacht des hemels toch, trekt meê.

610. Ik voel wier hand my hier geleidde,
 Wier koelende adem my verkwikt,
 In 't blaakrend zand der dorre heide,
 Door fellen middagbrand verstikt.

615. Reeds naak ik 't doel van al mijn zwerven,
 En groet den standaard van mijn hoop;
 En in dit zielsgevoel te sterven,
 ô Eindig' dit mijn' levensloop!

620. Zoo zong met toen nog ruwe galmen
 Een pelgrim leunende op zijn' staf,
 In schaâuw der Idumeesche palmen,
 By 't naadren van 't geheiligd graf.

625. Zoo mag, zoo durf ik met hem zingen,
 Op 't eind van 's levens woesteny:
 De Wachtstoet uit de hemelkringen
 Neemt deel in 't lot der stervelingen,
 En, pelgrim, hy omzweeft ook my.

✱

A A N T E E K E N I N G E N .

De woorden van Prudentius (Hamartigenia, vs. 868 vgg.) beteekenen: Hij dwaalt, die over de zielen oordeelt naar de zwakheid onzer oogen, welke een doorschijnend vlies met een glazen schans bedekt en waarin gestremde vochten een' spiegel vormen.

2. *met het hoofd ten hemel op durft treden* — zich met zijn geest tot den hemel durft verheffen.
4. *wachters* — beschermengelen
6. *banden* — maagschapsbanden. Vgl vs. 3
7. *Dit* — het hart. -- *dier bezieling van 't heelal*, door 't geestendom.
8. Versta: Het leven der geesten is van meer beteekenis dan het schijnleven der menschen op aarde.
16. *Het opgeeft*. Namelijk om tot zekerheid te komen.
17. *op hoort bij zien* (niet bij *ik*). — *wolkend* — als wolken.
22. *dartlen* — spelen.
- 25—27. Versta: Ik ben zelfwerkende wil, geen instrument.
27. *andren* en *zich-zelv'*, datief, voor anderen, voor zich zelf.
29. *omvangen* — geheel in zich besluiten.
31. *ook . . . worat bepaald* — mede . . . afhankelijk is.
33. Indien mijn wil zelve rekening houdt met de beperktheid mijner vermogens
35. *Die* — die wensch
37. Verlangt een andere inrichting van een werktuig, ('s menschen organen).
38. *waar 't naar zucht*. 't is het werktuig, maar B. denkt hier blijkbaar niet alleen aan 't lichaam (als tegenstelling van de ziel) maar aan den mensch als geheel.
40. *zijn oorsprong* — den hemel.
43. *roept*. Het subject is: eene aandrifft.

45. *maar*. In vs. 44 wordt over waarheid gesproken als iets wat zeker bestaat. Daarop slaat *maar* terug. Maar als er nu werkelijk waarheid is, dan etc.
49. *by de drift*, bij het, ook die geesten bezielende streven naar het hoogere. *Zoo zijn zy*: Zoo zijn zij dan. Vgl. vs. 53. *terging*, wijl aan het sterke verlangen niet wordt voldaan
50. *omwikkeld*. Het woord geeft te kennen, dat B. het lichaam als een *niet noodzakelijk* omhulsel der ziel beschouwt.
52. *En naar de lucht gevormd*. — Versta: zoo zijn de geesten met . . . die logheid *niet* omwikkeld en (*niet*) naar de lucht gevormd. Ons lichaam is gevormd in overeenstemming met onze dikke lucht; dat der geesten niet.
56. *Aan plant en dier ontleend*. Voor plant en dier is het lichaam geschikt. Voor den mensch eigenlijk niet.
58. *gebruik* — nuttig gebruik, nut.
62. *dwaasheid* — Adams overtreden van Gods gebod.
66. Vuurspuwende bergen en overstromingen.
70. *De pest* — de ziekte in 't algemeen.
74. *Aan sterfelijkheid verslaafd*. Niet alleen sterft de mensch zelf, maar hij doodt andere wezens om te kunnen leven.
78. Doelt op het scheppen van den mensch naar Gods beeld.
88. *en Gy bestemt zijn lot!* — en Gij hebt dat bepaald! Gij hebt dat zoo gewild!
92. *'t gekerkerd deel* — de ziel
94. *Dit werktuig* — het lichaam
96. *de eedle dagkapel*. Tegenstelling met den nachtvinder.
99. *Geen glimp etc.* Versta: geen zwak schijnsel, dat in onze kortzichtige oogen valt.
106. *'t onverbasterd Eden* — het paradijs.
112. *van dat* — sedert dat.
113. *Verwanten van mijn wezen* — geesten.
120. *met mijn adem paart* — uwe zuchten vereenigt met de mijne.
122. *op hem* — op den mensch. Hier bepaaldelijk op Bilderdijk.
131. *En 't pronkstuk*. Versta: en dat eenmaal het pronkstuk was.
140. *die*, accus.
142. Versta: Dat de smet, die hem bezwalkt, u (als gij u zijner aantrokt) ook mocht aankleven?
148. Die, ofschoon hij mensch is, enz
151. *ontsluip u* — ontgaat aan uwe aandacht.
153. *afgescheiden zielen* — gezaligde geesten.
155. Versta: Nadat gij het leed des levens hadt doorworsteld.
156. *Draf*. Eigenl. droesem, grondsop. Hier: vuil.
- 160—168. Doelt op B.'s echtgenoote, K. W. Schweickhardt.
161. *hem*, datief. Voor hem.

177. *in ontleende kleeden*, hetzelfde als het volgende *vermond*.
191. *zich-zelve ontzinkt* — door diepe smart wordt terneder-
geslagen.
- 193—200. B. richt deze woorden tot de geesten zijner gestorven
kinderen. Hij weet, dat zij niet van hem zijn vervreemd; zij
voelen zich nog als deel van zijn geest; zij behooren nog tot
hem, zooals de stralen van een lichtgevend voorwerp tot dat
voorwerp behooren.
195. *zijn'* — des oorsprongs; der ouders.
196. *Voelt gij u etc.* Voelt gij, dat gij zelf adem zijt van mijn
borst
201. *spruitjens van mijn heup* — mijne kinderen. In den Bijbel
treft men de uitdrukking meermalen aan. Bij de Israëlieten
werd de heup als de zetel der mannelijke voortbrengingskracht
beschouwd Vgl. o. a. Genesis XLVI : 26; Exodus I : 5;
Richteren VIII : 30.
- 209/210. Versta: moge hij nog slechts weinig dagen te leven
hebben!
216. *drupt.* Oudtestamentische uitdrukking. Vgl. ook het "*daanwen*"
in 214.
221. Hebt Gij niets hoogers kunnen scheppen dan wat wij met
onze kortzichtige oogen vermogen waar te nemen?
224. *beseft des aanzijns* — zelfbewustheid, zelfbewust leven.
- 226/227. Kan zelfs de kleinste mijt het eindpunt van die ladder
niet zóó aangeven of in haar bloed leeft nog . . . enz. (D. i.
mocht de kleinste mijt dat eindpunt juist meenen aan te geven,
dan leeft toch enz.) Vgl. nog: Hij kan het niet inrichten, dat
zijn broeder tevreden is = hij kan het niet (zóó) inrichten, of
zijn broeder is ontevreden.
- 229—230. Versta: Indien dan naar beneden geen grens schijnt
te bestaan, zou de mensch dan in de richting naar boven de
grens reeds vormen?
231. *zij hy* — moge hij ook al zijn.
236. Zulk een glans kan door ons niet worden waargenomen; is
voor ons dus aan duisternis gelijk.
239. *in dees staat* — in dien toestand van half dier, half engel.
242. *Door 't zintuig.* Versta: door de zintuigen der menschen.
247. *die kring der geesten.*
249. *zoo zijn er werelden* — dan zijn er werelden (met goden).
252. *Verdeeld in wezens en bedoeling* Versta: in wezens (indi-
viduen) en in bedoeling. Dus: Verdeeld in individuen met
tegenstrijdige bedoelingen.
263. Versta: van uit het niet getogen en weer in 't niet terug-
geworpen nietigheden (menschen).

264. 't — het leven. — *met één* — ook, eveneens.
271. *der stoflijkheid*, datief.
276. *d'afgescheiden straal* — den straal, dien het oog doorlaat
277. *kleurpenceelen* — lichtstralen in het oog.
- 277/278. Als ondienstig voor zijn doel, verwerpt de dichter het oog, zooals het is.
285. *hun koets* Het „hemelkristallijn” draagt en vervoert de geesten.
291. *die*, (betrekk. vnw.), acens. Niet vatbaar, als het aardsche stoflichaam, voor verdeeling en vernietiging.
293. *zijn*, welluidendheidshalve voor *haar* (dier vloeistof).
294. *den middag*. Versta: den aardschen middag in glans zóó oneindig te boven gaande, dat hij duisternis gelijkt.
- 295/296. Ook wanneer den dichter de blinddoek ontvallen was, zouden zijn oogen niet in staat zijn, dat waar te nemen, wat hij wilde zien.
295. *uw dienst*, die der oogen.
296. *uw* — der oogen.
297. *met onafmeetbre schreden*. Bep. v. *na te treden*. Misschien koos B. hier het woord *onafmeetbaar* om aan te duiden, dat nooit te berekenen valt hoeveel verder de natuurwetenschap door iedere ontdekking in het bijzonder wordt gebracht.
300. Achter dezen regel staat in de oorspr. uitg. een punt. Klaarblijkelijk dient deze in een komma veranderd te worden.
301. *fenomenen*. Zeldzame, wonderlijke natuurverschijnselen.
304. *begoochelt u 't gezicht*. Doet u den goeden kijk op de dingen, het juiste inzicht verliezen.
305. *Voor uwe oogen* — zooals gij duidelijk inzielt.
306. *één gevoel*, dat de indrukken der zintuigen tot ons bewustzijn brengt.
307. *vloei- en prikkelstof* — zenuwvocht, dat zich, naar men onderstelde, in de zenuwen zou bevinden en de bron was der gewaarwordingen. — *werktuig* — orgaan, zintuig. De natuuronderzoeker laat zich niet door zijn zintuigen (gehoor, gezicht, 303; smaak, 304; reuk, gevoel, 305) bedriegen. Hij neemt alles waar door middel van een zelfde gevoel, dat naar gelang van het zintuig waardoor het wordt opgewekt en de stof die op het zintuig inwerkt, wel verschillend schijnt, maar toch één is.
312. *in die beperking*, van door 's menschen zintuigen waarneembare dingen.
314. *vervuldigen*. De beteekenis van dit woord zal wel moeten zijn vermenigvuldigen. De bedoeling is dan: Niet alleen door onze zintuigen wordt ons gevoel vermenigvuldigd (d. i. op

verschillende wijzen opgewekt). Of zou men bij *vervuldigen* mogen denken aan *vervullen*?

- 317/318. Toen de Almacht het gevoel schonk aan den mensch, richtte zij het zoo in, dat hij zoo wel in staat was het stoffelijke als het onstoffelijke te gevoelen. Aan die beiden toch is de mensch verwant. — *genoot van beide levens*: metgezel van het geestelijk als van het lichamelijk leven.
319. *bij 't sluimrend hart en hoofd*. Versta: Daar de menschen aan het gevoel het zwijgen hebben opgelegd en hun verstand daardoor op een dwaalspoor is gekomen.
324. *zijn indruk* — den indruk van het gevoel.
328. Denk bij *verschroeid* aan het dooden van zenuwen door middel van *schroeien*.
336. Deuter. XXV, 4: „Eenen os zult gij niet muilbanden, als hij dorscht.” Voor wagens gespannen ossen en vaarzen dorschten het graan: vgl. Jes. XXVIII, 27. Ook Ilias XX, 495—498 (vert. Vosmaer):
Zooals een man in het tuig van het juk breedkruinige stieren Koppelt om 't heldere graan te vertreden op effenen dorschvloer, Als er de loeiende runders het graan met hun pooten vermorslen, Dus ook Achilleus' rossen.
340. Versta: Niet die alleen zijn te uwen behoefte geschapen.
342. *beesten*, accus.
344. *hy* — die invloed.
345. *een stoffeloos ontwaren* — een gewaarwording zonder tusschenkomst der zintuigen.
347. *geen licht*, van hen afstralend nl.
348. *geen stem*, van hen.
354. Juliana Cornelia de Lannoy, overleden te Geertruidenberg, 18 Febr. 1782.
362. *verstorven* — verteerden, verdwenen.
367. *vervlochten in* — in verband staande met.
- 369 vgg. B. meende, dat hij in sommige oogenblikken de gave had van de toekomst te kunnen voorspellen.
376. Doelt op zijn verbauning in 1795, naar alle waarschijnlijkheid door hem zelfen uitgelokt.
377. *Vergeefs*. Wel verliet hij zijn vaderland, maar het ongeluk vervolgde hem niettemin. — *Eene andre macht* — de helsehe macht.
379. *Die schrikbre Luchtgeest* — Lucifer, Satan.
384. *zijn val* — dien des duivels. — *naar* — naarmate van.
387. En wijst op het aanbreken van het rijk Gods.
390. Toen B. als advocaat de befaamde Kaat Mossel verdedigde, ontstond er bij het einde van eene der terechtzittingen eenig

391.

398

400

401

403.

416.

419.

420.

428.

430.

433.

439.

441.

440-

gedrang in de pleitzaal, waarbij hem (waarschijnlijk bij ongeluk) een lichte bajonetwonde werd toegebracht.

391. B. teekende daarbij aan: "Wonderdadig, in 1784. Longa est fabula, want zij bevat 23 jaar van mijn leven". (Briefw. Tyd. I, 416). Hij doelde op de wonde aan zijn voet, die hem lange jaren aan de ziekenkamer kluisterde.

398—400. Onzeker waarop dit slaat. Misschien op den tijd kort voor en na zijn eerste huwelijk.

400 't zintuig — de zinnelijkheid.

401/402. Doelt misschien hierop, dat B. volgens zijn zeggen, in 1787 of '88 procureur-generaal van het Hof van Holland zou zijn geworden, als hij niet verklaard had zich nooit te zullen leenen tot het vervolgen van verleide en meegesleepte patriotten.

403. Gebrek, honger, heeft Bilderdijk te Brunswijk, maar vooral in de periode 1810—1813 geleden.

416. *Aan 't voorwerp des gezichts* — aan het voorwerp, dat men in den spiegel zag.

419. Toen men ruimte en tijd als werkelijk bestaande ging beschouwen in plaats van ze als subjectieve voorstellingen op te vatten. Op het punt van ruimte en tijd was B. het eens met Kant; trouwens hij meende diens beschouwingen daarover reeds bij Leibnitz te hebben aangetroffen.

420. Toen een juist oordeel, toen intuïtie en zelfgevoel moesten zwijgen, en men slechts luisterde naar hetgeen de zintuigen en het verstand leerden.

428. Door het maken van een opening verlangen, dat het daglicht naar binnen valle.

430. *versteven* voor verstijfd.

433. *Hemeltely* — poëzie.

439. Zie uw vaderland in het hoogere rijk der geesten.

441. *in 't gemoet* — te gemoet.

440—445. *Dat stort etc.* Versta: het gevoel, het bewustzijn van dat hoogere vaderland. Dat gevoel stort de poëzie ons in 't hart; zij ("uw boezemgloeien") doet het bewustzijn van dat vaderland met het bewustzijn van uw bestaan ("'t gevoel uws aanzijns") samensmelten, zooals twee druppels in één kunnen vloeien. — *Die de Oceaan verzwelgt.* Wij moeten hier, daar B. zoowel *drop* als *Oceaan* anders manlijk gebruikt, een onnauwkeurigheid onderstellen. Dus: *dien d'Oceaan*, of: *die d'Oceaan* (voor *den Oceaan*). Laatstgenoemde opvatting houd ik voor de ware: genoemde gevoelens smelten ineen als een druppel; en die vereeniging (met een drop vergeleken niet om de grootte, maar om hare wijze van ontstaan) is machtiger dan de Oceaan, dien zij in zich vermag op te nemen. —

Daar voert ge ons hart etc. Met het bewustzijn dat wij tot een hooger vaderland behooren, worden wij door de Poëzie rondgeleid langs al het geschapene; daardoor zien wij in alles bezieling enz.

- 449—451. In dat vaderland (met de bezielende gedachte aan dat vaderland in ons) leert gij ons het schijnschoon glimmen der zeepbellen als een spel beschouwen, dat ons het hart niet raakt; waarlijk te leven, leert gij ons dáár, waar enz.
457. *in haar.* Versta: in poëtische bezieling.
463. Versta: de kleur is niet aan het voorwerp eigen, maar hoort bij de atmosfeer die elk voorwerp in 't bijzonder om zich heeft.
466. Als de komma achter *berust* vervalt, wordt de zin duidelijker.
- 475 vgg. Doelt op het voorjaar van 1810. Vgl. mijn werk over *Bilderdijk*, I, 425, 426.
507. *stof*, subject.
510. *heel mijn' lichaam.* De apostrophe duidt den derden naamval aan.
526. *als eigen hoofdstof* — als hun eigenlijk element.
534. *laagst* — der aarde het dichtst nabij.
- 539—540. Bedoeling: Evenzoo zullen de geesten, de hooger werktuigde wezens, glimlachend kunnen neerzien op de smart der menschen.
546. *verspannen* — verrekt, valsch.
561. *Met nevel overtoegen* — Bepaling van *men*. Terwijl men (d. i. de ziel) zich voor een oogenblik als 't ware door een nevel voelt omgeven (in bedwelming of slaap geraakt) verliest men, enz.
567. *den sterveling* — den nog levenden mensch, den toeschouwer.
570. Versta: Die door het verkeerde begrip, dat wij van stof hebben, aan de werkelijkheid van ruimte en tijd zijn gaan gelooven.
575. *Daar* — terwijl, met ietwat redengevende kracht.
576. *den morgenwaak* — het sterven.
586. *dit woud* — de wereld.
588. *wachters.* De engelen.
591. *aan zal schennen* — zal anschennen, aanranden.
599. *Hel en Warelde*, voorwerp bij trotschen.
600. deze regel behoort bij 598.
- 605 vgg. B. schijnt hierbij aan den profeet Elia gedacht te hebben. Vgl. I Koningen XIX, 4 vgg. Zie ook de volgende aan-teekening.
608. Zinspeling op den Engel die de Israëlieten geleidde door de woestijn (Exodus XXIII, 20, 23, XXXIII, 2).

616. Moge ik zoo mijn leven eindigen.
617. Of B. het oog heeft gehad op een bepaalden pelgrim, weet ik niet. Misschien bezigt hij deze wending alleen om een vergelijking van zich zelf, den pelgrim naar het Eeuwige Leven en den ouden pelgrim naar het Heilige Graf duidelijk te doen uitkomen.
619. *Idumeesche* van Idumaea (Edom). Idumaea heette het land ten Z. van de Doode Zee (tot de Aelamitische golf). Later (sedert de 6^e eeuw v. C.) werd de naam ook toegepast op Zuidelijk *Judaea*. Idumeesche palmen daarom = palmen in de omgeving van Jeruzalem.
-

WOORDENLIJST.

N = Napoleon.

K = De Kunst der Poëzy.

A = Afscheid.

G = De Geestenwareld.

Aanblazen, bezielen, inspireeren, A 218, K 492.

aandoen, treffen, G 101.

aandosschen, aantrekken, omslaan, omhangen, K 58.

aanlachen, toelachen, N 44.

aanschoeien, aanbinden, aandoen (van vleugels), A 83.

aanschouw, het aanschouwen, G 151.

aanzetten, aandikken, K 246.

aardomzwalpend, de aarde omgolvend, N 154.

adem, stem, K 305, N 10.

ademloos, zwak, telkens moe-
tende afbreken om adem te
scheppen, A 64.

afgelegen, afgelegd, G 90.

afgescheiden, zalig, G 53,
153.

afgeteisterd, afgemarteld,
G 383.

afgrond, hel, N 114, G 586.

afstaan, zich verwijderen van,
zich onttrekken aan, K 104.

afteekenen, bepalen, G 372.

aftreden, afstand doen van,
aftreden van, N 147.

a kolei, akelei, klokbloem,
pantoffeltje, K 41.

alleswijs, in alle opzichten
wijs, G 244.

ambereaâmend, naar amber
riekend, N 104.

angstig, angstvallig, klein-
geestig, A 283.

arendspennen, arendsvleu-
gels, G 46.

axt, bijl, K 239.

Behoeven aan, noodig heb-
ben, G 471.

beiden, wachten, toeven, G 122.

bekkeneel, hersenpan, N 86.

belachen, uitlachen, A 152.

bentleus, leuze, wachtwoord
van een genootschap, troep,
bende, K 284.

beproeven, ondervinden,
A 186; de proef nemen van,
A 82.

bereik, het punt, dat bereikt
wordt, A 27.

beroering, beweging, verwar-
ring, G 20.

bestand voor, bestand te-
gen, A 4.

betwisten, betwijfelen, G 333.
bevelen aan, heerschen over,
K 468.

bevestigd, zeker, vast staande,
K 455.

beweren, handhaven, K 68.

bewijzen, toonen, doen ge-
voelen, G 550.

bezwijken, ondergaan, ver-
dwijnen, A 344.

bie, bij, K 347.

blinden, verblinden, N 72.

bloemrankslinger, festoen,
G 398.

boerten, schertsen, K 245.

bonzen, storten, N 150.

bonzen uit, verstooten uit,
K 154.

bootseeren, vormen, boet-
seeren, G 77.

breken, verbreken, verjagen,
N 77.

breken, minder zwaar worden,
doorzichtig worden, optrekken
(van dampen), A 444.

broos, cothurne, tooneellaars,
K 264.

broos, zwak, G 300.

Choor, rei, stoet, G 234.

Daar, als, K 199.

daar heen, weg, A 24.

dag, zon, zonlicht, A 268.

dagen, te voorschijn doen ko-
men, bezweren, K 418.

deinzen, afnemen, N 66.

dempen, matigen, verzachten,
G 276.

doem, vonnis, veroordeeling,
A 344, K 236, G 124.

door, door middel van, K 292.

doordringen (scheidbaar),
N 26.

doorluchtig, beroemd, acht-
baar, A 68.

doorstreven, doorstroomen,
G 352.

doortogen, *part. perf.*, door-
trokken, G 509.

doorwandelen, doorstroo-
men, G 350.

dringen (door, doorheen-
dringen; leeren kennen, A 451
en 452.

duiken, ondergaan, vallen,
N 141.

duldigloos, onverdraaglijk,
wanhopig, G 495.

dwalm, benevelende damp,
K 67.

Echter, toch, K 125.

eerder (adj.) vroeger, A 66.

eigen, zelfde, A 321.

eigenen (zich), zich toe-
eigenen, A 277.

engbekrompenheid, groote
mate van bekrompenheid,
G 401.

Fix, krachtig, K 21.

Garen; verzamelen, K 114.

Gauler, Galliër, N 63.

geblinde, blinde, G 417.

gedeeltelijk, voor gedeelten,
voor onderdeelen, G 251.

geglad, helder, zuiver, K 92.

geklap, gepraat, K 385.

gelden, waardeeren, A 102.

gelijken (met datief), lijken
op, N 40.

gelusten, lusten, K 181.

gemoedigd, opgewekt, moe-
dig, A 117.

genuchten, genoegens, K 54.

geroerd, bewogen, geschokt,
K 525.

geschapendom, het gescha-
pene, heelal, G 444.

geval. toeval; noodlot, A 425,
G 256; K 145.

rif, lijk, A 7.
 rijm verbreken, fout tegen
 het rijm. Vgl. Duitsch Ver-
 brechen.
 rinkinken, hevig geraas ma-
 ken, tieren, A 338.
 ronde, tijdkring, tijd van be-
 staan. A 439.
 rooken, berookten, A 232.
 rot, bende, K 269.
 rustig, flink, schoon, K 279.
 Schaduw, schim, geest, A 63.
 schicht, pijl, A 194.
 schimgeschemer, G 18.
 schoolpedant, waanwijze
 aanhanger van een school
 of richting, van een bepaald
 stelsel, K 286.
 sleep — stoet, K 314.
 slijten, doen slijten, A 67.
 slofgeraas, pantoffelgeklep,
 getik als van sloffen, K 260.
 spijt (ter-), ten spijt van,
 K 230.
 spillen, kwistig schenken, over-
 laden met, G 538.
 spoeden, aanspoeden, aansnel-
 len, naderen, A 330.
 sprank, vonk, A 54.
 spruiten, nakomelingen,
 K 269.
 staatsliên, bestuurders, K 186.
 steelbijl, bijl (met een steel),
 K 242.
 steen, graftombe, A 53.
 steigeren, zich verheffen,
 stijgen, A 268.
 steil, hoog, N 32.
 stijfbebloed, K 63.
 stikziend, kortzichtig, K 115.
 stofdoorwriemlend, in het
 stof krioelend, N 78.
 stout zijn op, moedig zijn
 bij de gedachte aan, G 588.

streven, zich krachtig voort-
 bewegen, A 460.
 stukwerk, werk dat bij ge-
 deelten wordt afgemaakt en
 afgeleverd, G 253.
 Talleloos, ontelbaar, G 473.
 talrijk, groot, dicht, A 301.
 tapeet, tapijt, K 42.
 tegen streven, te gemoet
 gaan, G 286.
 tergen, pijnlijk aandoen, K 91.
 toets, trek. Eigenl aanraking.
 K 425.
 toeven, wachten, verbeiden,
 G 270.
 trezoor, schatkamer, K 317.
 troosten van, troosten met,
 over, N 160.
 troosten (zich — in), zich
 iets getroosten, G 333.
 tuige, getuige, K 464.
 Uitgeven, mededeelen, G 218.
 uitkomst, einde, A 330.
 nitschieten, ontsnellen, N 28.
 uitzicht, K 402.
 Vaars, vers, K 273.
 vaart, beweegkracht, A 12.
 van, door, A 151.
 vatten, sluiten, bevatten, G 220.
 veder, pen, N 84.
 vedermes, pennemes, K 202.
 verbeelden, afbeelden, K 22.
 verbruinend, donker wor-
 dend, K 36.
 verduren, verdragen, dulden,
 A 383.
 vereelding, vereelting, K 338.
 vereeren met, de eer aan-
 doen van te schenken, G 78.
 verfle(t)scht, verflenst, ver-
 welkt, K 516.
 verflelsen, verwelken, G 108.
 vergroofd, grover, logger
 geworden, G 90.

verharden, de vatbaarheid voor indrukken verliezen, A 9.

Die vatbaarheid doen verliezen, K 389.

verhoogen (*intrans.*), stijgen, K 222.

verklaren, verhelderen, K 101.

vermeten (zich — op), zich verheffen op, A 242.

verschroeien, dor, donker en rimpelig worden, A 43.

verslijten, doen verslijten, A 98.

verspannen, slecht gespannen, uitgerekt, vals, G 546.

versteven, verstijfd, verkleumd, G 430.

vertroosten van, troosten over, K 35.

vertuïen, vastleggen, vasthechten, hechten, K 453.

vertuit, gehecht, G 311.

vervangen, aflossen, doen wisselen, G 245.

vervuldigen, verwekken? G 314. Zie de aantekening.

vlerk, vleugel, K 348.

voelen (zich iets —), iets in zich gevoelen, voelen dat hem (haar) iets toekomt, N 52; iets voelen, G 196.

voor, in plaats van, K 94, G 414.

voorleden, verleden, A 425.

voortapeet, gordijn, G 427.

Waanbeschouwen, verkeerd opvatten, slecht beschouwen, K 125.

wanen, verkeerdelijk denken aan, K 163.

wapentrossen, wapenbundels, N 63.

wareldkloot, wereldbol.

waren, nu hier, dan daar verschijnen; omdolen, G 388.

wasch, was, K 89.

waterwellen, golven, N 33.

wederwil, weêrwil, tegenzin, A 154, G 20.

wederzin, tegenzin, A 307, G 499.

weide (ter — gaan), zich begeven naar, zich laten leiden (met de bijgedachte aan stille tevredenheid), K 66.

weifelend, onzeker, G 231.

weigeren (zich — aan), afkeerig zijn van, K 134.

wellustig, verrukkelijk, overheerlijk, A 129.

wemelen, levendig bewegen, G 214.

wen, wanneer, als, A 161.

wetten, scherpen, slijpen, K 313.

wezen, bestaan, werkelijkheid, G 264.

wieling, draai, omzwaai, K 381.

wierook, *onz.*, K 32.

wierooken aan, bewierooken, K 122.

wijze, wijsgeer, filosoof, G 296.

wijzen, uitspreken (van een vonnis), oordeelen, K 212.

winde, windas, katrol, K 239.

winnen, bereiken, A 153.

wit, doel, A 34.

Zaad, nakomelingschap, N 159.

zelfbesef, zelfbewustzijn, G 310.

zelfbestendig, zelfstandig bestaande, G 21.

zelfgenoegen, tevredenheid, K 365.

zelfgevoelen, het gevoel des harten, innerlijk gevoel, K 333.

zieden (<i>trans.</i>), doen koken, doen gloeien, K 522.	zuizelend, half bedwelmd, duizelend, A 128.
zin, zinnelijkheid, G 82.	zwang, vlucht, G 532.
zin, neiging, K 365.	zwerk, wolken, G 3.
zingen, bezingen, N 59.	zwermend, in zwermen vlie- gend, N 34.
zonneteugel, teugel van den zonnewagen, N 16.	zwijgen, terughouden, A 262.
zoo, als, toen, K 3.	zwijmzucht, bezwijming, K 338.
zondenieren, soldaten, G 601.	

md,

lie-

262.

g,

